Ազգ
Azg
armenian daily
7 ՄԱՐՏ 1997 ՈՒՐԲԱԹ # 43 (1297)

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Աման Տուլեեւը սկսել է նահանջե՞լ

6 ՄԱՐՏ, «ԱԶԳԱՍՈՒԹՅՈՒՆ». Ռուսաստանի ԱՊՀ երկրների հարցերով նախարար Աման Տուլեեւի տեղակալն այսօր Բաքվում հայտարարեց, թե նախարարի հայտարարությունը հիմնված էր մամուլի հրապարակումների, այլ ոչ թե փաստերի վրա: Ըստ [illegible] Տուլեեւի տեղակալը սխալ է համարել այս առթիվ որեւէ վերջնական եզրակացություն անելը:

Իսրայելը քննադատվեց ՄԱԿ-ում

6 ՄԱՐՏ, DW. ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդում խիստ քննադատություն է հնչել Իսրայելի Երուսաղեմի արաբական մասում հրեական բնակավայրեր կառուցելու ծրագրի դեմ: ՄԱԿ-ում ԱՄՆ-ի դեսպան Ռիչարդսոնն ասաց, թե Միացյալ Նահանգներն անհանգստացած է Իսրայելի կառավարության որոշումից: Մի՛ շարք պետություններ Իսրայելին կոչ արեցին վերանայել իր որոշումը: Իսրայելը ծրագրում է հրեա նորաբնակների համար 6.5 հազար բնակարան կառուցել Երուսաղեմի արաբական հատվածում:

ՇՐՋԱՆ

Իրանի տարածքով Հայաստան զենք չի բերվել

ԻԻՀ դեսպանությունը Ադրբեջանի փոխնախարարի հայտարարությունը համարեց անպատասխանատու եւ սադրիչ

Ինչպես արդեն հաղորդել էինք, Ադրբեջանի ազգային անվտանգության նախարարի տեղակալ Ղալիբ Խալիլովը հայտարարել էր, թե Իրանի տարածքով Հայաստան է տարվել ռուսական սպառազինություն: Այդ առթիվ դիմեցինք Երեւանում Իրանի Իսլամական Հանրապետության դեսպանատուն, որի մամուլի բաժինը հերքեց Ղալիբ Խալիլովի վերոհիշյալ հայտարարությունը եւ ընդգծեց, որ ԻԻՀ-ն միշտ պահպանել է իր անկողմնակալ դիրքորոշումը տարածաշրջանի հակամարտությունների հանդեպ: Իրանի Իսլամական Հանրապետության դեսպանությունը գտնում է նաեւ, որ նման անպատասխանատու հայտարարությունները արվում են գերտերությունների դրդմամբ՝ տարածաշրջանի երկրների հարաբերությունները վատթարացնելու նպատակով:

Դեսպանության մամլո խոսնակ պրն Ռազավին «Երեւան» տեղեկատվական կենտրոնին հայտնել է. «Ադրբեջանի փոխնախարարի պնդումները հիմնազուրկ են եւ բացարձակապես չեն համապատասխանում իրականությանը: Ավելին, նման հայտարարությունները ուղղակիորեն վտանգում են տարածաշրջանի երկրների շահերը: Դեսպանատան գնահատմամբ Ադրբեջանում նման տրամադրությունները սնուցվում են արտերկրյան ու սիոնիստական աղբյուրներից, իսկ վերջիններիս նպատակն է մեր տարածաշրջանում խորացնել հակասություններն ու սրել իրավիճակը:

Մենք գտնում ենք, որ ադրբեջանական առանձին գործիչների այսօրինակ պնդումները ոչ մի արժեք չունեն ադրբեջանցի ժողովրդի մեջ: Մենք նաեւ կոչ ենք անում տարածաշրջանի երկրների ղեկավարներին ու քաղաքական գործիչներին լինել ավելի զգույշ ու շրջահայաց եւ առաջնորդվել տարածաշրջանում կայունությունն ապահովելու մտահոգությամբ»:

Մինչդեռ որոշ տեսաբանների կարծիքով, ադրբեջանական պաշտոնյայի շուրթերով հերթական անգամ տարածվող ապատեղեկատվությունը ըստ էության հրահրված է մեկ այլ հարեւան պետության՝ Թուրքիայի կողմից:

ՄԻՋՊԵՏԱԿԱՆ

Երեւան ժամանեց Ղրղզստանի խորհրդարանական պատվիրակությունը

Երեկ Երեւան ժամանեց Ղրղզստանի խորհրդարանի ժողովրդական ներկայացուցիչների ժողովի նախագահ Ալմամբեդ Մատուբրահիմովի գլխավորած պատվիրակությունը, որին «Զվարթնոց» օդակայանում դիմավորեց ՀՀ ԱԺ նախագահ Բաբկեն Արարքցյանը պաշտոնատար այլ անձանց հետ: Օդակայանում լրագրողներին տված ճեպազրույցում Ա. Մատուբրահիմովն ընդգծեց երկու երկրների միջեւ ավանդական տնտեսական կապերն աստիճանաբար վերականգնելու անհրաժեշտությունը եւ տեղեկացրեց, որ հավանաբար, ապրիլի երկրորդ կեսին Հայաստան կժամանի Ղրղզստանի նախագահ Ասկար Ակաեւը եւ կստորագրի 15–16 երկկողմ համաձայնագրեր: Երեւանում արդեն պրն Մատուբրահիմովն ու պրն Արարքցյանն ստորագրեցին մի շարք պայմանագրեր, որից հետո այցելեցին Փարաջանովի տուն-թանգարան: Այսօր Ղրղզստանի պատվիրակությանը կընդունի ՀՀ նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը: Այնուհետեւ պատվիրակությունը կայցելի Ծիծեռնակաբերդի հուշահամալիր, կմեկնի Ս. Էջմիածին, որտեղ կընդունվի Ամենայն հայոց հայրապետի կողմից: Հետմիջօրեին պրն Մատուբրահիմովը եւ պրն Արարքցյանը մամլո ասուլիս կտան կառավարության ընդունելությունների տանը, որին կհետեւի պաշտոնական ընթրիք պատվիրակության վերադարձից առաջ:

Աբասովը ռուսներին մեղադրում է լրտեսության մեջ

6 ՄԱՐՏ, «ԱԶԳԱՍՈՒԹՅՈՒՆ». Ադրբեջանի անվտանգության նախարար Նամիկ Աբասովը հայտարարեց, թե Ռուսաստանի գաղտնի ծառայությունները լրտեսական գործունեություն են ծավալել Ադրբեջանի տարածքում: Թուրան ադրբեջանական լրատվական գործակալությունը վկայակոչեց Աբասովին, որն ասաց, թե անցյալ տարի ձերբակալված Սալման Իբրահիմովը խոստովանել է, թե լրտեսել է ռուսների համար: Աբասովը հայտարարեց, թե «ռուսական որոշ շրջանակներ աշխատում են Ադրբեջանի նախագահ Հեյդար Ալիեւի կառավարությունը տապալելու եւ Ադրբեջանում խամաճիկների կառավարություն ձեւավորելու ուղղությամբ»: Անցյալ ամսվա ընթացքում Աբասովը հայտարարեց, թե Ադրբեջանի անվտանգության ծառայությունը պետական հեղաշրջման փորձ է կասեցրել:

Կրկին երկրաշարժ Ադրբեջանում

ԲԱՔՈՒ, 6 ՄԱՐՏ, ՓԱՍՏ. Երեկ երեկոյան, տեղական ժամանակով 20.58-ին երկրաշարժ է գրանցվել Կասպից ծովի Ադրբեջանի ափամերձ հատվածում: Էպիկենտրոնը գտնվել է Բաքվից մոտավորապես 50 կմ հեռավորության վրա: Երկրաշարժի ուժգնությունը էպիկենտրոնում եղել է 6 բալ, ըստ Ռիխտերի սանդղակի: Ցնցումները զգացվել են նաեւ Բաքվում՝ 3,5-4 բալ ուժգնությամբ եւ Սումգայիթում՝ 3-3,5 բալ ուժգնությամբ: Ըստ ադրբեջանական աղբյուրների, զոհեր եւ ավերածություններ չկան:

Չուբայսի նշանակման որոշում չի եղել

ՄՈՍԿՎԱ, 6 ՄԱՐՏ, ՆՏ. Պետական ժողովի առջեւ նախագահ Ելցինի ելույթից անմիջապես հետո Անատոլի Չուբայսը հայտարարել է, որ իրեն վարչապետ Չեռնոմիրդինի առաջին եւ միակ տեղակալի պաշտոնին նշանակելու մասին ոչ մի որոշում առայժմ չի ընդունվել, թեեւ, միաժամանակ, չի բացառել այդ հնարավորությունը:

ԼՂՀ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

Մշտական հիմունքներով կաշխատի միայն ղեկավարությունը

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ, 6 ՄԱՐՏ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ. Այսուհետեւ ԼՂՀ ԱԺ-ն կհամարվի ոչ մշտապես գործող բարձրագույն ներկայացուցչական մարմին, եւ նրա ոչ բոլոր անդամներն իրենց օրենսդիր գործունեությունը խորհրդարանում կիրականացնեն մշտական աշխատանքի հիմունքներով: Այդ մասին որոշվեց ԼՂՀ ԱԺ մարտի 6-ի արտահերթ նիստում, որը հրավիրել եւ վարում էր խորհրդարանի խոսնակ Արթուր Թովմասյանը:

Ըստ ընդունված որոշման, ԱԺ նախագահության կազմի մեջ մտնում են խորհրդարանի նախագահը, քարտուղարը եւ 6 հանձնաժողովների նախագահները: Հենց նրանք էլ այսուհետեւ խորհրդարանում աշխատելու են մշտական հիմունքներով:

Ինչպես Արմենպրեսի թղթակցին հայտնեց վերոհիշյալ հանձնաժողովի քարտուղար Ռուդոլֆ Մարտիրոսյանը, խորհրդարանի մյուս 25 անդամները իրավունք կունենան վերականգնվել նախկին աշխատատեղերում կամ նրանց համարժեք աշխատանք կառաջարկվի այլ հաստատություններում: Ընդ որում՝ բոլոր դեպքերում էլ պատգամավորները կստանան իրենց գործունեության համար պետականորեն սահմանված 5 հազար դրամ ամսավճարը:

Այնուամենայնիվ, ինչո՞վ բացատրել օրենսդիր գործունեության կազմակերպման այս հետադարձ քայլը՝ վերադարձը հանրապետության առաջին գումարման Գերագույն խորհրդի աշխատակարգին: Ի պատասխան Արմենպրեսի թղթակցի հեռախոսային այս հարցի, ԼՂՀ ԱԺ նախագահ Արթուր Թովմասյանը պարզաբանեց, որ մշտապես գործող խորհրդարանի խնդիրն էր հանրապետությունում ստեղծել նվազագույն իրավական դաշտ, ինչը եւ իրականացվել է: Շուրջ 2 տարում 100-ից ավելի օրենսդրական ակտեր են ընդունվել: Ըստ պարոն Թովմասյանի, ԼՂՀ ԱԺ անդամները, գիտակցելով, որ այլեւս ոչ այնքան սուր է զգացվում խորհրդարանում մշտապես աշխատելու անհրաժեշտությունը, ձայների գերակշիռ մեծամասնությամբ քվեարկեցին որոշման օգտին:

ԵԱՀԿ նախագահի ներկայացուցիչը նորից ԼՂՀ-ում

Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորմանն առնչվող մի շարք խնդիրներ քննարկվեցին երեկ՝ մարտի 6-ին, Ստեփանակերտում կայացած ԼՂՀ արտգործնախարար Արկադի Ղուկասյանի եւ ԵԱՀԿ գործող նախագահի անձնական ներկայացուցիչ, լեհ դիվանագետ Անջեյ Կասպրշիկի հանդիպման ընթացքում: Ինչպես տեղեկացրեց ԼՂՀ ԱԳՆ մամլո քարտուղար Ս. Աֆիյանը, հակամարտության գոտի դիվանագետի կատարած հերթական այցելության նպատակը ԼՂՀ եւ Ադրբեջանի զինված ուժերի շփման գծի մոնիտորինգի անցկացումն է: Նախօրյակին Կասպրշիկը հանդիպումներ է ունեցել ԼՂՀ պաշտպանության բանակի հրամանատարի առաջին տեղակալ, գեներալ-մայոր Սեյրան Օհանյանի եւ ԼՂՀ Ազգային ժողովի արտաքին հարաբերությունների հարցերով հանձնաժողովի նախագահ Վասիլի Աթաջանյանի հետ: Հանդիպումներին մասնակցել է նաեւ ԼՂՀ-ում ԵԱՀԿ նախագահի տեղակալ Կոկոլայչեկը:

ՎԱՀՐԱՄ ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ

Անդրկովկասի ռուսական զորքերի հրամանատար Ֆ. Ռեուտը՝ պաշտոնանկ

ԵՐԵՎԱՆ, 6 ՄԱՐՏ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ. Ռուսաստանի նախագահ Բորիս Ելցինի մարտի 4-ի հրամանագրով զբաղեցրած պաշտոնից ազատվել է Անդրկովկասում ռուսաստանյան զորքերի հրամանատար, գեներալ-գնդապետ Ֆյոդոր Ռեուտը: Մինչ Անդրկովկասյան զինվորական օկրուգի լուծարումը Ֆ. Ռեուտը Հայաստանում տեղաբաշխված 7-րդ բանակի հրամանատարն էր: Առայժմ հայտնի չէ, թե որտեղ կշարունակի ծառայությունը Ֆ. Ռեուտը:

ԲՐՅՈՒՍԵԼ

Թուրքիան Եվրամիության անդամության թեկնածու չէ

ԲՐՅՈՒՍԵԼ, ԱՆԿԱՐԱ, 6 Մ[ԱՐՏ], ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ-ՌՈՅԹԵՐ. Եվրոպայի քրիստոնեական կուսակցությունների համագումարին մասնակցած ղեկավարները շեշտել են, թե Թուրքիան պետք է գիտակցի, որ Եվրամիությանն անդամակցելու հույսեր չունի: Եվրոպայի ժողովրդական կուսակցությունը, որը համախմբում է քրիստոնեա-ժողովրդավարական կուսակցությունները, Եվրոպայի քաղաքական կարեւոր ուժերից մեկն է, նկատի ունենալով, որ նրա անդամ են Գերմանիայի, Իսպանիայի եւ Իտալիայի վարչապետների կուսակցությունները: Համագումարի ավարտին Բելգիայի նախկին վարչապետ եւ Եվրոպայի ժողովրդական կուսակցության նախագահ Վ. Մարտենսը հայտարարել է. «Թուրքիան Եվրամիության անդամության թեկնածու չէ, ոչ մոտ եւ ո[չ] էլ հեռավոր ապագայում»: Հա[...] [illegible] հայտարարությունը համագումարի ընթացքում շեշտվել է Թուրքիայի հետ սերտ հարաբերություններ հաստատելու կարեւորությունը:

«Տրամաբանական չի լինի ընդունել մի երկրի անդամակցությունը, որը շարունակում է ոտնահարել մարդու իրավունքները», հայտարարել է Պորտուգալիայի կառավարության հիմնական ընդդիմադիր կուսակցության ղեկավարը:

Թուրքիայի արտգործնախարարն այս հայտարարությունները վերագրել է երկրի ներքին անկայուն վիճակին, իսկ ընդդիմության ղեկավար Մեսութ Յըլմազը դրանց պատասխանատու է համարել արմատական իսլամականներին, որոնք [illegible] Եվրամիության [illegible]:

Այսօր Վեհափառը պատարագ կտա Երեւանի Ս. Սարգիս եկեղեցում

Արարատյան Հայրապետական Թեմի Դիվանից տեղեկացնում են, որ Նորին Սուրբ Օծություն Տեր Տեր Գարեգին Ա Ամենայն հայոց կաթողիկոսը մարտի 7-ին՝ ուրբաթ օրը, իր շնորհազարդ այցն է կատարելու Արարատյան Թեմի առաջնորդանիստ Սուրբ Սարգիս եկեղեցի՝ մասնակցելու երեկոյան ժամերգությանը եւ հավատացյալ հանրությանը բերելու Մեծի Պահոց շրջանի իր Հայրապետական պատգամը:

Արարողության սկիզբը՝ 17.00-ին:

ԴԻՎԱՆ ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹԵՄԻ

digitised by A.R.A.R.@

Թ. Դաստիարակության նոր համակարգի հիմնական դրույթները

Կենսունակ սերնդի դաստիարակության հիմնադրույթը ենթադրում է երկու մակարդակից կազմված դաստիարակության համակարգի ստեղծում:

1. Առաջին մակարդակում, որը կարելի է ընդունել, որպես ռազմավարական, հիմնարար մակարդակ, ձեւավորվում են անձի կենսունակությունը պայմանավորող հատկությունները:

Հասարակությունն արագ շերտավորվում է սեփականության, եկամուտների աղբյուրների եւ բարեկեցության մակարդակների փոփոխությամբ: Այդ շերտավորումը շարունակվում է եւ շարունակվելու է այնքան ժամանակ, քանի դեռ չի հասել որոշակի հաստատուն վիճակի: Այդպիսի հասարակությունում մի կողմից, անհրաժեշտ է հենվել հանրության կողմից առավելապես ընդունված հասարակական իդեալներին, նպատակներին եւ արժեքներին: Մյուս կողմից՝ նոր ստեղծվող շերտերի եւ խմբերի համար թույլ տալ ավելի բարդ, խմբային արժեքների ընտրության հնարավորություն, իսկ դաստիարակության համակարգին փորձի ազատություն: Այս երկու սկզբունքների միաձուլումը թույլ կտա հիմնարար արժեքներ դաստիարակել բոլոր երեխաների եւ երիտասարդների կողմնորոշումները եւ ընկալումները հաշվի առնելով: Միաժամանակ կաղապարի դաստիարակման համակարգի բացությունը:

Այսպիսով՝ դաստիարակության հիմնարար (ռազմավարական) մակարդակն ապահովում է անձի ձեւավորմանը նպատակաուղղված ընթացք, նրա ընդունակությունների, քաղաքացիական դաստիարակության, համամարդկային եւ ազգային մշակութային արժեքների յուրացման համապարփակ հայեցք: Աշխարհընկալման տեսանկյունից ձեւավորվում են երիտասարդի գնահատման չափանիշները՝ կյանքի եւ մշակույթի, նյութական եւ հոգեւոր երեւույթների նկատմամբ: Դաստիարակման համակարգը դիտարկում եւ մեկնաբանում է առաջին հերթին ազգային արժեքները՝ օգնելով ճանաչել չարը եւ բարին կյանքի տարբեր իրավիճակներում: Սրա վրա հարկավոր է կենտրոնացնել դաստիարակության համակարգի բոլոր կառույցվածքները, ոչ միայն որպես ռազմավարական, այլ նաեւ՝ որպես իրավիճակային խնդիր, երբ անցումային շրջանում երիտասարդ քաղաքացու համար լուծվում են դաստիարակությանը վերաբերող ամենօրյա էական խնդիրներ:

2. Երկրորդ (մասնագիտական գիտելիքների կուտակման) մակարդակն ուղղված է տարբեր սոցիալական շերտերի եւ հասարակական խմբերի անձանց պահանջներին համապատասխանող ավելի նեղ խնդիրների: Այս մակարդակին բնորոշ պետք է լինեն դաստիարակման կառույցվածքների (ֆինանսներ, հաստատություն, կազմակերպություն եւ այլն) զգալի տարբերույթ լինելը, դաստիարակման միջոցների, ձեւերի, բովանդակության բազմազանությունը: Եթե առաջին հիմնային մակարդակի դաստիարակության ընթացքում ձեւավորվում են յուրաքանչյուր քաղաքացու համար անհրաժեշտ ընդունակությունները եւ քաղաքացիական հատկությունները, ապա երկրորդ մակարդակում կախված այն բանից, թե սոցիալական որ խմբին է պատկանում տվյալ անձը, ձեւավորվում են մասնագիտական ունակությունները, առանձնահատկությունները, աշխարհընկալման գնահատման դրվածքները եւ բարոյահոգեբանական սկզբունքները:

3. Դաստիարակության հիմնադրույթը ենթադրում է ինչպես երկարաժամկետ նպատակների, այնպես էլ իրավիճակային խնդիրների առաջադրում եւ լուծում:

Երկարաժամկետ նպատակները կենսունակ սերնդի դաստիարակության հիմնադրույթի եւ ծրագրի ռազմավարությունն է ուղղված դեպի ապագան, որտեղ լիովին պետք է իրագործվեն ժողովրդավարական հասարակության սկզբունքները: Նպատակներում որոշվում է ոչ միայն քաղաքացու (ձգտման ազդակի) ընդհանուր մանրակերտը, այլ նաեւ հայկական սոցմշակութային ոլորտում ձեւավորվող անձի ընդհանուր մշակութային տիպը: Ելակետը Հայաստանի աշխարհաքաղաքական դիրքն է, նրա ավանդական եւ հոգեւոր արժեքները, ինչպես նաեւ ժամանակակից հայ հասարակության սոցմշակութային, քաղաքական եւ տնտեսական փոփոխություններով պատճառված ռազմավարական ուղղվածությունը:

Մեր կարծիքով ավելի նպատակահարմար կլինի անձի նոր, սոցմշակութային տիպի ձեւավորումը, ներդաշնակորեն համադրված ավանդական հայկական արժեքները եվրոպական եւ ասիական մշակույթների որոշակի արժեքների հետ: Այսպիսով, ապահովվում է հայ քաղաքակրթության մշակութային բջջի պահպանումը, ձեւավորվում է այլ մշակույթների բացասական ազդեցությունների նկատմամբ հակազդեցությունը, որը հատկապես կարեւոր է զանգվածային լրատվության ամենակարող միջոցների դարում:

Ռազմավարական նպատակները պետք է հաշվի առնեն, (Ա) որ երիտասարդը միաժամանակ համամարդկային եւ ազգային մշակութային արժեքների, հայ քաղաքացու մտածելակերպի կրողն է, եւ այս ամենով մեր հասարակության ազգային ինքնագիտակցության ապագան ու ներուժը: Երկրորդ՝ ամենակարեւոր եւ բարդ խնդիրներից է ավագների եւ երիտասարդների միջեւ փոխադարձ կապի ապահովումը, ժառանգորդությունը (սերնդափոխությունը), այն ժամանակ՝ երբ նախորդած փորձը համընդհանուր ժխտման առարկա է դարձել:

4. Անցումային շրջանին բնորոշ պայմաններում անձի դաստիարակումը պետք է հիմնվի դաստիարակության հիմնային մակարդակի (քաղաքացու ձեւավորման) աշխարհընկալման սկզբունքների վրա, սակայն անխուսափելիորեն պետք է հաշվի առնվեն նաեւ ժամանակակից աշխարհընկալման դրվածքները: Այսօրվա զարգացման ձգտումները հաշվի առնելով՝ երիտասարդության աշխարհընկալումը պետք է բաց լինի, նրանում պետք է **ճանաչողության քննական մոտեցումով համադրվեն տարբեր գաղափարական համակարգերի աշխարհընկալման դրվածքները**: Սա վերաբերում է ոչ միայն կրոնին եւ դավանաբանական ուղղություններին, որոնք ձգտում են որոշակի տեղ զբաղեցնել ազգային ինքնագիտակցության ձեւավորման մեջ, այլեւ ապրելակերպի, կենցաղաձեւի տիպերի (արեւմտյան, արեւելյան): Դաստիարակության համակարգը շեշտում է գիտական-**ճանաչողական, ամենօրյա աշխատանքի եւ շփումների դերի առաջնայնությունը**: Իսկ այս ամենը ձեւավորվում է դպրոցական ուսուցմամբ, ընտանիքում եւ այլ դաստիարակչական կառույցներում:

5. Նախորդ շրջանների համեմատ անցումային շրջանում զգալիորեն փոխվում է աշխարհընկալման դրվածքների ուղղվածությունը **անձի** եւ հասարակության մեջ նրա ունեցած **դերի** նկատմամբ: Ոչ հեռավոր անցյալում կոմունիստական դաստիարակության համակարգը ձեւավորել էր կոլեկտիվային աշխարհընկալում եւ դրան հատուկ անձնային հատկություններ, գաղափարական դրվածքներ եւ սովորույթներ: Անցումային շրջանին հատուկ դաստիարակման նոր հիմնադրույթը պետք է ուղղված լինի անձի անհատական տիպի ձեւավորման վրա, որն ունակ է մասնակցելու մրցակցային պայքարի: Եթե նախկինում դեռ մանուկ հասակից մարդու գիտակցության մեջ դաստիարակվում էր «մարդը մարդու ընկերն է եւ եղբայրը» գաղափարը, ապա նոր սոցիալական իրականությունը ստիպում է ուրիշ մարդու մեջ տեսնել միաժամանակ սոցիալական գործընկերոջ-հակառակորդի-մրցակցի: Որոշ իմաստով այդ մարդիկ դիտվում են որպես անձնական հաջողության հասնելու միջոց: Այլ խոսքով, դաստիարակման նոր հիմնադրույթը շատ դեպքերում օգտագործում է **կիրառելի փիլիսոփայության** սկզբունքները: Կենսունակ լինելու համար անցումային շրջանի անձնավորությունը պետք է լինի հավասարակշռված եւ մրցունակ: Իր գործունեության արդյունքներով պետք է մեծի մասամբ ուղղված լինի անհատական եւ խմբային արժեքներին:

6. Դաստիարակության նոր համակարգը պետք է ապահովի տվյալ տիպի անձի ձեւավորումը, ուշադրությունը կենտրոնացնելով նրա նպատակներին հասնելու եւ ինքնահաստատման պահանջների զարգացման վրա: Դաստիարակության երկրորդ մակարդակը պետք է ձեւավորի հասարակության տարբեր ոլորտներում անձի կենսունակության դրսեւորումն ապահովող հատկություններ՝ սոցիալական ակտիվություն, հասարակական եւ քաղաքական կյանքին մասնակցելու շահագրգռվածություն, մշակութային գործունեություն եւ այլն: Այսպիսով, խումբը վերաբերվում է իր շահերը պաշտպանող եւ դրանց հասնող անձի ձեւավորմանը, որն այդ գործունեության ընթացքում հաշվի է առնում իր սոցիալական խմբի եւ ողջ հասարակության շահերը:

7. Կենսունակ սերնդի դաստիարակության հիմնադրույթի իրականացման ամենակարեւոր խնդիրներից է երիտասարդների մոտ **նպատակավոր տեսակետի** ստեղծումը դաստիարակչական ազդեցությունների յուրացման եւ ընդունման ժամանակ, որով առաջին հերթին որոշվում է դաստիարակման գործընթացի արդյունավետությունը: Սա հատկապես կարեւոր է սկզբնական ժողովրդավարական հասարակության անցումային փուլում, դաստիարակության ժողովրդավարականացված համակարգի անցնելու պայմաններում, հիմնված մանկավարժության փոխհամագործակցության վրա:

Կուզենա՞, արդյոք, երիտասարդն ընդունել դաստիարակչական դրվածքները, կամովին ձեւավորել իր մեջ քաղաքացիական եւ անձնական անհրաժեշտ հատկություններ (առանց դաստիարակության համակարգի ստիպողական, պարտադրված ազդեցության): Ի՞նչ միջոցներ են հարկավոր գործածել, որպեսզի երիտասարդը գիտակցի իր մեջ համապատասխան հատկությունների ձեւավորման անհրաժեշտությունը: Այստեղ գլուխ է բարձրացնում անձի **ինքնադաստիարակման եւ ինքնակատարելագործման** խնդիրը, որպես դաստիարակությունը մարդավայել դարձնելու առաջնային խնդիր:

Նպատակավոր տրամադրվածության ստեղծումը եւ ինքնադաստիարակության խնդրի լուծումն անհրաժեշտություն է երկու տեսանկյունից: **Առաջին հերթին** հասարակության մեջ հարկավոր է ստեղծել օբյեկտիվ եւ սուբյեկտիվ նախադրյալներ, որոնք երիտասարդին կմղեն դաստիարակի օգնությամբ իր մեջ ձեւավորել անհրաժեշտ հատկություններ ինքնադաստիարակության ընթացքում: Երիտասարդները պետք է մասնավորապես տեսնեն, որ հասարակության զարգացման տվյալ փուլին համապատասխանող անձ է պահանջվում այդ հասարակության կողմից, որ նման բնութագրով մարդիկ օժտված են ուղղակի սոցիալական եւ մասնագիտական շարժունակությամբ (առաջընթացով – բարձր վարձատրվող աշխատանք, ծառայողական աճ եւ այլն): Նպատակավոր տրամադրվածությունը կգործի, եթե երիտասարդությունը համոզվի այդպիսի օրինակների օրինաչափության մեջ, հանդիպի նույնատիպ բազմաթիվ փաստերի: Միայն այդ դեպքում է նրա մոտ պահանջ առաջանում տիրապետելու այնպիսի գիտելիքների եւ հատկությունների, որոնք երաշխավորում են առաջընթացը եւ տանում սոցիալական եւ մասնագիտական բարձր կարգավիճակի: Հակառակ երեւույթը զոռբայությունն ու անօրինականություններն են:

Երկրորդ տեսակետը շոշափում է անձի գիտակցության ոլորտը: Հասարակական գիտակցության մեջ պետք է ձեւավորված լինի որոշակի մշակութային տիպի իդեալ, որին պիտի ձգտի երիտասարդը: Իդեալական մարդու այդ կերպարը պետք է քարոզվի գրականության, արվեստի, մասսայական տեղեկատվության միջոցներով, ինչպես հիմա քարոզվում է քրեական տիպի, ուժի եւ հեշտ հարստացման հերոսը, որը դուրս է համամարդկային գաղափարներից (տեսահոլովակներ, ֆիլմեր եւ այլն): **Միաժամանակ անհրաժեշտ է նպատակաուղղված ձեւով ստեղծել նախաձեռնող, բարձր որակավորում ունեցող, գործունյա, մարդասիրական գաղափարների ազգային հիմքը գիտակցող, ազգային-պետական ինքնագիտակցությամբ առլեցուն, օրենքին ենթարկվող, հաջողակ երիտասարդի՝ Հայաստանի քաղաքացու տիպը (մանրակերտը):**

Դաստիարակությունն արդյունավետ կլինի, եթե այս երկու տեսակետներն էլ, որոնք ներկայանում են, որպես արտաքին եւ ներքին գործոններ եւ պայմանավորում են համապատասխան քաղաքացիական եւ անձնային հատկությունների ձեւավորման տրամաբանություն, գործեն միաժամանակ: Երիտասարդության դաստիարակությանը վերաբերվող այս տրամաբանությունը հանդիպում է զարգացած արեւմտյան երկրներում: Սա հատկապես բնորոշ է ներկա վիճակին, երբ ժխտման եւ բողոքի ժամանակաշրջանից հետո երիտասարդությունը նորից կենտրոնանում է բարձրակարգ ուսում ստանալու, մշակութային եւ համամարդկային արժեքները յուրացնելու, առողջ ապրելակերպի վրա:

8. Հիմնադրույթի մշակման, համակարգի ստեղծման եւ դաստիարակության գործընթացի իրագործման դեպքում պետք է նկատի ունենալ Արարատյան դաշտի գերբնակեցումը, մարզերը, սահմանային գոտիները, սփյուռքն իր յուրահատկություններով:

Համաձայն ՀՀ կրթության եւ գիտության, ՀՀ ներքին գործերի, ՀՀ սոցիալական ապահովության, զբաղվածության, բնակչության տեղաշարժի եւ փախստականների հարցերով նախարարությունների 1995 թ.-ի նոյեմբեր ամսվա տվյալների, երիտասարդությունը հանրապետությունում հետեւյալ վիճակագրական պատկերն ուներ.

– Հանրապետության միջնակարգ դպրոցներում (571.475), ուսումնարաններում (10100), տեխնիկումներում (10584) սովորողների թիվը հասնում է 687.415-ի: Սրանցից 148.923-ը հաճախում են նաեւ արտադպրոցական կրթադաստիարակչական եւ այլ մշակույթի օջախներ:

– Հանրապետության 15 պետական բուհերում ուսանում են ընդհանուր առմամբ 37.499-ը մարդ: Ծնողազուրկ երեխաների թիվը (անչափահաս եւ չափահաս մինչեւ 23 տարեկան) հասնում է 50.000-ի:

– 1995 թ.-ի սեպտեմբերի դրությամբ օպերատիվ (հսկողության տակ գտնվող) եւ պրոֆիլակտիկ (քաղաքային) հաշվառման մեջ են գտնվում 955 անչափահասներ, որոնք գործել են տարբեր տեսակի իրավախախտումներ ու զանցանքներ:

– Գործազուրկների ընդհանուր թիվը հասնում է 130.000-ի, որի 30 տոկոսը մինչեւ 30 տարեկան (մոտ 39.000 մարդ): Նկատի պետք է առնել, որ ամեն տարի դպրոց եւ բուհ են ավարտում 18–30 տարեկան միջին հաշվով 40.000 երիտասարդ աղջիկներ եւ տղաներ, որոնց զգալի մասը համալրում է գործազուրկների շարքերը:

Այս (1995-ի) տվյալների համադրմամբ պարզվում է 7–30 տարեկան բնակչության մոտավոր թիվը՝ շուրջ 820.000 հոգի (բացակայում են մասնավոր կրթական հաստատություններում սովորող, բժշկական հսկողության տակ գտնվող, մանկատներից դուրս մնացած, աշխատանքի եւ ծառայության մեջ գտնվող երիտասարդների տվյալները):

Հայաստանում կան կյանքի համեմատաբար տանելի մակարդակով շրջաններ, կան նաեւ այնպիսիները, որոնք դարձան սոցիալական դեպրեսիայի օջախներ (աղետի գոտի, սահմանամերձ շրջաններ) եւ սոցիալական լարվածության աճի կետեր: Այլ խոսքով, Հայաստանի յուրաքանչյուր շրջան ունի իր սոցմշակութային ոլորտը, որն ազդում է կրթական եւ դաստիարակչական գործընթացների վրա՝ հեշտացնելով կամ դժվարացնելով դրանք: Եթե ավելացնենք նաեւ սփյուռքի տարանջատ, համայնքային կազմակերպչական տարբեր մակարդակներն ու տարբեր մշակութային ազդեցությունները, սոցմշակութային ոլորտների անհամասեռությունը, ապա դաստիարակման կազմակերպիչներից կպահանջվի մի կողմից ապահովել ազգային դաստիարակչական քաղաքականության միասնություն, մյուս կողմից՝ այդ քաղաքականությունը իրականացնել տվյալ շրջանի կամ համայնքի յուրահատկությունների, նրանում գործող սովորույթների եւ կենցաղի վրա: Դաստիարակման այս կողմնորոշումը կենտրոնանում է ստեղծագործական, մանկավարժական, մշակութային նոր օջախների, փորձարարական մակերեսների, դաստիարակչական նորարար կենտրոնների աջակցման վրա եւ դառնում ինքնազարգացումը նպատակող գործոն: Այստեղ չափազանց կարեւորվում են Հայաստանում նման կենտրոնների եւ վերապատրաստման օջախների, պարբերական հավաքների իրականացումը եւ մասնագետների առաքումը գաղթօջախներ:

digitised by A.R.A.R.@

հայեցակետ

Ժ. Դաստիարակության համակարգը

1. Դաստիարակության նոր հիմնադրույթն իրականացվում է դաստիարակման համակարգի կոնկրետ գործունեությամբ, որն ունի **ենթակառուցային** (ինստիտուցիոն) և **ոչ ենթակառուցային** մակարդակներ, ինչպես նաև դաստիարակման տարբեր ազդեցությունների իրականացման մեթոդների և ձևերի միջոցով:

Երիտասարդության դաստիարակության նոր հիմնադրույթի իրագործումը ոչ ինստիտուցիոն մակարդակով գնահատվում է որպես հասարակության կենսունակության, տարբեր ոլորտներում դրա հանրայնացման գործընթաց, ուր ձևավորվում են համապատասխան հմտություններ, ունակություններ և անձնային հատկություններ: Այսպես, օրինակ, երիտասարդության սոցիալապես արժեքավոր դրվածքներն ու կողմնորոշումները ձևավորվում են հասարակական կազմակերպության գործունեության մասնակցությամբ, ինչպես նաև բազմաբնույթ շարժումների, միտինգների և այլ գործունեությամբ:

Դաստիարակության ողջ համակարգն ու նրա գործունեությունը կազմակերպող և վերահսկող հիմնական ինստիտուտը պետությունն է: Այն կազմակերպում է աճող սերնդի դաստիարակության գործընթացը նախադպրոցական, դպրոցական մակարդակներով, մասնագիտական կրթության ստացման ժամանակ և այլն: **Երիտասարդության դաստիարակությունը – Հայաստանի պետական երիտասարդական քաղաքականության հիմնական ուղղություններից մեկն է ոչ միայն անցումային շրջանի, այլև երկարաժամկետ հեռանկարների համար:**

2. Պետությունն իր հաստատությունների և կազմակերպությունների միջոցով պետք է ապահովի ողջ երիտասարդության (հաշվի չառնելով նրա պատկանելիությունը այս կամ այն սոցիալական խմբին) դաստիարակության ռազմավարական (հիմնարար դաստիարակչական) մակարդակը, քանզի նպատակ ունի այդ պետության համար համապատասխան քաղաքացի ձևավորել: Պետական դաստիարակման համակարգը եղել և մնում է երկրորդ (կրթական) մակարդակում դաստիարակման հիմքը, երբ դաստիարակման գործընթացն իրականացվում է արդեն հենց իր անձի խմբային շահերին, սոցիալական խմբերի շահերին և անձի նկատմամբ նրանց պահանջներին համապատասխան: Եվ սա բնական է, քանի որ պետական դաստիարակման համակարգը կոչված է ապահովելու ողջ երիտասարդ սերնդի դաստիարակման արդյունավետությունը:

3. Պետության հետ մեկտեղ դաստիարակության համակարգի գլխավոր տարրերից է ընտանիքը, հատկապես անցումային շրջանում, երբ դաստիարակման հին համակարգի բոլոր ինստիտուտները գործնականում փոխել են իրենց դաստիարակչական ֆունկցիաները: Այն դեպքում, երբ ընտանիքի դաստիարակչական հնարավորությունները կտրուկ նվազել են: Հիմա միայն ընտանիքն է տանում եւ հետագայում էլ կտանի անձի ձևավորման, նրա կյանքի հեռանկարների և արժեքային դրվածքների, անձնային և քաղաքացիական հատկությունների, տարեց սերնդի փորձի և սովորույթների յուրացման հիմնական ծանրությունը: **Ներկա փուլի բարդությունն այն է, որ ավագ սերունդը լիովին չի կարող իրականացնել դաստիարակչական իր ֆունկցիան, քանի որ նրա աշխարհընկալման արժեքային կողմնորոշումները, գաղափարական դրվածքները և փորձը շատ բաներում հակասության մեջ են մեզ վերափոխվող իրականության հետ: Երիտասարդ սերունդն ստիպված ինքը պետք է կուտակի համապատասխան փորձ, ձևավորի իր աշխարհայացքը և ձևակերպի իր (սերնդի) առաքելությունը (չնայած ավանդական արժեքներն էլ ունեն բավարար մեծ ազդեցություն):**

4. Հանրակրթական դպրոցը սերնդի (ամբողջությամբ վերցրած) դաստիարակման գործընթացն իրականացնող հիմնական ինստիտուտներից մեկն է: Դաստիարակությունն իրականացվում է ողջ ուսուցման ընթացքում և դպրոցականների տարբեր տարիքային խմբերում ու խմբերի միջև: Միևնույն ժամանակ դպրոցականների յուրաքանչյուր տարիքային խումբ ունի իր տարիքային առանձնահատկությունները, որոնցով որոշվում են դաստիարակման միջոցները, ձևերը, մեթոդները և նպատակները:

Դպրոցականների տարիքային մեծ խումբը (9-10 դաս.) մտնում է երիտասարդության սոցիալ-տարիքային խմբի մեջ: Նախկինում դաստիարակման դպրոցական համակարգին (նրա բոլոր տարիքային խմբերում) բնորոշ էր ավտորիտար մանկավարժությունը և դաստիարակման օբյեկտիվ սկզբունքը, երբ նույնիսկ բարձր դասարանների աշակերտները դիտվում էին միայն որպես դաստիարակման օբյեկտ, այլ ոչ որպես դրա լիիրավ սուբյեկտ:

Քիչ բան է փոխվել հայկական հանրակրթական դպրոցում, քանի որ ուսուցիչների կադրային համակարգը մնացել է նույնը՝ զգալի կորցնելով իր դաստիարակչական ազդեցության դերը: Դպրոցի ներկա վիճակը կարելի է դիտել ոչ միայն որպես անցումային շրջանի վիճակ, այլ նաև անկումային իրավիճակ, քանի որ հին մեթոդները և ձևերը արդեն չեն տալիս սպասելիք արդյունքները, իսկ դաստիարակչական նոր ձևերը դեռևս բավարար մշակված չեն, ավելին՝ բացակայում են: Սակավ են ուսուցչական կադրերը, որոնք կարող էին իրականացնել հատկապես բարձր դասարանների համագործակցությամբ մանկավարժությունը:

Հանրակրթական դպրոցն իր գոյության բոլոր ձևերով (հասարակ դպրոցներ, քոլեջներ և այլն) առաջին հերթին պետք է կիրառի մարդասիրական սկզբունքներ՝ ելնելով սկզբնական հնարավորությունների հավասարության գաղափարից, միասնական գաղափարախոսությունից, պետականության զգացումից, հայ քաղաքացու մտածելակերպից, հայկական միասնական մշակույթից (սփյուռք-հայրենիք): **Դպրոցը դաստիարակման այն ինստիտուտն է, ուր ձևավորվում են հայրենասիրական զգացումները (անցյալի և ապագայի նկատմամբ), իրականանում է հայ-հասարակության քաղաքացու կայացումը՝ պետականության զգացման բարձր գաղափարներով տոգորված:**

5. Մասնագիտական կրթական հաստատություններ

Պետությունն իրականացնում է իր դաստիարակչական գործառույթը մասնագիտական կրթության բոլոր մակարդակներով՝ ՊՏՈՒ, տեխնիկում, ԲՈՒՀ: Խորհրդային իշխանության օրոք այս հաստատությունները կարևոր դեր ունեին երիտասարդ սերնդի դաստիարակման գործում: Ստեղծվել էր սովորողների և ուսանողների դաստիարակման հասարակական-վարչական կառուցվածք յուրաքանչյուր ուսումնական հաստատությունում, ինչպես նաև կուսակցական, կոմերիտական և պետական կառուցվածքների բոլոր մակարդակներում կային սովորող երիտասարդության հարցերով վարչություններ, բաժիններ, ակումբային մի ամբողջ համապարփակ ցանց իր մասնագետներով: Երիտասարդության դաստիարակմանն ավելի քիչ ուշադրություն չէր դարձվում, քան որակյալ մասնագետի ձևավորմանը:

Ներկայումս երիտասարդության կրթական համակարգում խափանված են գրեթե բոլոր դաստիարակչական կառուցվածքները, դրանց մի մասը առհասարակ վերացված են, որը հետևանք է դաստիարակության նախկին համակարգի գաղափարականացվածության նկատմամբ հակազդեցության: Կյանք է ներխուժում այն գաղափարը, որ ստացված գիտելիքն ունի դաստիարակչական ֆունկցիա, այսինքն դաստիարակումը փոխարինվում է ուսուցմամբ: Չնայած դրան, մասնագիտական կրթական հաստատությունները մնում են երիտասարդ սերնդի դաստիարակման համար ավելի գործուն հաստատություններ: Շատ կրթական հաստատություններ, այդ թվում և ԲՈՒՀ-երը, պահպանել են դաստիարակչական ֆունկցիան իրականացնող որոշ կառուցվածքներ վարչահասարակական հիմքի վրա և ստեղծվում են նորերը (ուսխորհուրդներ, ուսանողական գիտական ընկերություններ և այլն):

Առաջարկվող հիմնադրույթը մասնագիտական կրթական համակարգը դիտում է որպես սովորող երիտասարդության դաստիարակության կարևոր ինստիտուտ, հատկապես երիտասարդի անձնային և քաղաքացիական հատկությունների ձևավորման երկրորդ մակարդակում: Դաստիարակման առաջին մակարդակը պետք է հիմնականում իրագործվի միջնակարգ դպրոցի համակարգում, և դրա իրականացման արդյունավետությունը պետք է հաստատվի ուղղակի (ֆինանսական և կադրային) և անուղղակի ազդեցության միջոցներով (քննությունների ներդրում, ուսուցիչների դաստիարակչական գործունեության վարողների նյութական խրախուսում և այլն):

6. Զինված ուժերը բոլոր երկրներում կրթական համակարգի հետ միասին այն ինստիտուտներն են, որոնց միջոցով պետությունն իրականացնում է իր դաստիարակչական ֆունկցիան: Նախկին Խորհրդային միության բանակը արդյունավետ ձևով դաստիարակում էր երիտասարդներին կուսակցության նպատակային դրվածքներին համապատասխան: Կար կուսակցական աշխատողների ինստիտուտ, որը հատուկ ստեղծվել էր զինվորական ստորաբաժանումների անձնակազմի հետ աշխատելու համար: Ներկայումս դաստիարակման գործընթացն իրականացվում է շատ ցածր մակարդակով:

Բանակը, որպես դաստիարակման ինստիտուտ, կոչված է ձևավորելու անձնային և քաղաքացիական այնպիսի հատկություններ, որոնք անհրաժեշտաբար էական են Հայաստանի ողջ երիտասարդության համար՝ հայրենասիրությունը, քաղաքացիական արիությունը, կարգապահությունը, նախաձեռնող լինելու ունակությունը, սոցիալական ակտիվությունը, անսովոր, արված իրավիճակում գործելու ունակությունը: Աշխարհընկալման տեսանկյունից այս դարբնոցում է թրծվում արդարության և մարդասիրության ասպետը և Հայաստանի ազգային վերածննդի, խաղաղության պահպան մարտիկը:

Երիտասարդության դաստիարակության այս ինստիտուտում առաջադրված խնդիրներն իրականացնելու համար կարևոր է բանակի կառուցվածքում կատարելագործել անձնակազմի դաստիարակումն իրականացնող մասնագետների ինստիտուտը: Մասնագետները պետք է ունենան զինվորականների հետ աշխատելու համապատասխան պատրաստվածություն: Այս աշխատանքը չի կարելի փոխել անձնակազմի հետ աշխատանքի այլ ձևերով, օրինակ, հասարակական կամ կրոնական կազմակերպությունների գործունեությամբ, որոնք համառորեն առաջարկում են իրենց ծառայությունները: Հենց զինվորականների հետ դաստիարակչական աշխատանքն է բարերար ազդեցություն թողնում ինչպես մարտական ոգու ամրապնդման, այնպես էլ հայ հասարակության ժողովրդավարական բարեփոխումների իրականացման ընթացքի վրա:

Հայկական բանակից իսպառ պետք է արմատախիլ արվի նահատակի հոգեբանությունը, փոխարենը պետք է գա հայ մարտական ոգու հաղթանակողի հոգեբանությունը: Զոհված ազատամարտիկների կամ հայդուկապետերի պատկերաշարով սրահները պետք է փոխարինվեն մարտական փառքի սրահներով, ուր պետք է ցուցադրվի հաղթական ճակատամարտերի վեհությունը: **Ճակատամարտում ընկածը զոհ չէ, այլ փառքի ասպետ:**

7. Հասարակության պատմության մեջ եկեղեցին միշտ եղել է երիտասարդության դաստիարակման հատուկ ինստիտուտի դերում, ի դեպ, ոչ միայն կրոնական, այլ նաև հայրենասիրական, քաղաքացիական: Հարյուրամյակներ սերունդների ազգային ինքնագիտակցության դաստիարակողն է եղել, եղել է ներշնչողն ու նաև օրրանը ազգային ազատագրական պայքարի: Ավելորդ է խոսել Խորհրդային իշխանության տարիների ընթացքում եկեղեցու, այս իմաստով նաև հայ հասարակության, կրած վնասների մասին:

Այսօր Հայաստանում ժողովրդավարական փոփոխությունները երկրի բնակչությանը տալիս են կրոնի նկատմամբ ազատ կամքի դրսևորման իրավունք: Կրոնական կազմակերպությունները կտրուկ աշխուժացրին իրենց գործունեությունը մասնավորապես երիտասարդության շրջանում: Ներկայումս Հայ առաքելական եկեղեցու դաստիարակչական դերը հասարակության մեջ չունի երբեմնի ազդեցությունը, որքան [illegible], քանզի մեծ է աթեիստական դաստիարակության, պետության ու եկեղեցու հակադրման տարիների ազդեցությունը: Այդուհանդերձ, աղանդների դերն այսօր ավելի ազդեցիկ է դարձել հատկապես երիտասարդության վրա, որը պետք է եկեղեցուն մտորելու առիթ տա:

Հայ հասարակության մեջ ժողովրդավարական վերափոխումների խորացման հետ մեկտեղ, եկեղեցու, որպես երիտասարդության դաստիարակման ինստիտուտի դերը կաճի: Այն կաճի հատկապես Հայաստանի ողջ տարածքում եկեղեցու կառուցվածքի վերականգնման հետ: **Անհրաժեշտ է կարգավորել պետության և եկեղեցու փոխհարաբերությունները այս տեսակետից: Եկեղեցին իր հերթին պետք է գնա դեպի ժողովուրդ, բերևս վերականգնի ծխատեր քահանաների ինստիտուտը,** քանի որ տարբեր դավանանքների տեր կրոնական կազմակերպությունները, սրանց տեղը զբաղեցնելով, լիովին կարող են իրականացնել որոշակի սոցիալական խմբերի և բնակչության շերտերի երիտասարդության դաստիարակչական աշխատանք և դրանով իսկ օտարացնել հասարակությունից:

8. Երիտասարդական կազմակերպությունների միջոցով պետությունը կարող է իրականացնել իր դաստիարակչական քաղաքականությունը երիտասարդության շրջանում:

Այսօր գոյություն ունեցող երիտասարդական կազմակերպությունները մեծ ազդեցություն չունեն երիտասարդության դաստիարակման գործում, քանի որ չունեն համապատասխան նպատակներ, կառուցվածքներ և անհրաժեշտ ֆինանսավորում: Դրանք փոքր թվով կազմակերպություններ են, որոնց գործունեությունը գործնականում չի կոորդինացվում:

Երիտասարդական կազմակերպությունները պետության մասնակի ֆինանսավորման դեպքում կարող են դառնալ համապատասխան խնդիրների առաջադրման, լուծման և գործունեության կոորդինացման գործում երիտասարդական քաղաքականության և դաստիարակչական աշխատանքներ իրականացնող գործուն ինստիտուտ: Այս դեպքում դաստիարակչական գործընթացն իրականացվում է հաշվի առնելով երիտասարդության այն խմբերի կողմնորոշումներն ու շահերը, որոնք հատուկ են համապատասխան կազմակերպություններին:

Միաժամանակ նոր սերնդի ակտիվ մասի հետ նմանօրինակ համագործակցությունը նմանվում է հասարակության մոտ ապագայի մոդելին, որտեղ դեռ կարելի է շտկումներ անել, թույլ չտալ անուղղելի սխալներ, ծիլ տվող չարիքների դեմն առնել: Մի խոսքով այստեղ ինչ ցանեցինք այն էլ հնձելու ենք:

9. Քաղաքական կուսակցություններն արտահայտում են տարբեր սոցիալական շերտերի և բնակչության խմբերի շահերը: Եղած կուսակցություններից շատ քչերն են, որ ուշադրություն են դարձնում երիտասարդության վրա ձգտելով դասել նրանց իրենց կողմնակիցների շարքին: **Առհասարակ ձգտումը բավարար չէ, երիտասարդներին քաղաքական կյանք ներքաշելու համար անհրաժեշտ է ունենալ իսկապես առաջադեմ, ժամանակի ոգուն համապատասխան կուսակցական գաղափարախոսություն:** Հակառակ դեպքում մեկ-երկու տասնյակ հեռու-մոտիկ ծանոթների զավակները կուսակցության երիտասարդական թև չեն կազմում: Առհասարակ երիտասարդությանը քաղաքական պայքարի մեջ օգտագործելու նպատակով կուսակցությունների կողմից որոշակի դաստիարակչական ազդեցություն է գործվում, հատկապես աշխարհընկալման, գաղափարաարժեքային և սոցիալ-քաղաքական կենտրոնացումների և դրվածքների տեսանկյունից:

Առաջարկվող հիմնադրույթը քաղաքական կուսակցություններն ու շարժումները դիտում է որպես հասարակության դաստիարակչական ինստիտուտներից մեկը, որտեղ ձևավորվում են երիտասարդական տարբեր սոցիալական խմբեր և շերտեր իրենց շահերին համապատասխան: Կուսակցությունները և հասարակական շարժումները, որպես դաստիարակության ինստիտուտ, կարող են ներազդել դաստիարակման ինչպես առաջին, այնպես էլ երկրորդ մակարդակում: Առաջին մակարդակում կիրագործվի անձի քաղաքացիության, հայրենասիրության, մարդասիրական հատկությունների ձևավորումը, օրենքի նկատմամբ հարգանքը և այլն: Երկրորդ մակարդակում կձևավորվեն համապատասխան սոցիալական խմբերի համար անհրաժեշտ հատկությունները, խմբեր, որոնց շահերն արտահայտվում են կուսակցության կամ շարժման միջոցով: Դաստիարակչական գործունեությունը կարող է իրագործվել տարբեր ձևերով և տարաբնույթ կառուցվածքների միջոցով, օրինակ, երիտասարդական ակումբներ, երիտասարդ լիդերների ակումբներ, ամառային ճամբարներ և այլն:

digitised by A.R.A.R.@

10. Սպորտային կազմակերպությունները չափազանց կարեւոր դեր են ունեցել երիտասարդ սերնդի կայացման գործում: Ֆիզիկական դաստիարակությունը ոչ միայն երիտասարդի ֆիզիկական հատկությունների զարգացումն է, նրա առողջության ամրապնդումը, այլ նաեւ նպատակաուղղված գաղափարակամային հատկությունների (հաղթանակելու ձգտում, կամքի եւ տոկունության դաստիարակում), հայրենասիրության եւ քաղաքացիական հատկությունների ձեւավորումը: Հատկապես այս ամենը հատուկ է սպորտ-տեխնիկական եւ ռազմա-մարզական ձեւերին, որոնք հայրենասիրական գաղափարներով են տոգորում երիտասարդներին:

Հիմա Հայաստանում սպորտային կազմակերպությունների դաստիարակչական ֆունկցիաների արդյունավետությունը կտրուկ նվազել է, մասսայական սպորտի, ֆիզիկական դաստիարակության մասին ավելորդ է նույնիսկ խոսել: Մարզիկների դիրքի անկումը հասարակական կարծիքի մեջ պակաս կարեւոր գործոն չէ:

Կենսունակ սերնդի դաստիարակության իրագործման հաջողությունը շատ դեպքերում կախված է մարզական ակումբների գործունեությունից: Պետությունը պետք է որոշի մարզական ակումբների նպատակները եւ խնդիրները ֆիզիկապես առողջ, հայրենասիրական, պետականության գաղափարներով տոգորված երիտասարդ սերնդի ձեւավորման գործում՝ ապահովելով դրանք ֆիզկուլտուրայի բնագավառում աշխատող համապատասխան կադրերով, ծրագրային ֆինանսավորմամբ, ինչպես նաեւ քաջալերելով լավագույններին:

11. Ստեղծագործական միավորումները միշտ հսկայական ազդեցություն են ունեցել երիտասարդության վրա գրողների, նկարիչների, երաժիշտների եւ այլ միությունների միջոցով:

Պետական երիտասարդական քաղաքականության իրագործման համար կարեւոր է հաշվի առնել, որ ստեղծագործական միավորումները մասամբ կարող են լուծել դաստիարակման առաջին մակարդակի խնդիրներ եւ մեծ մասամբ կարող են արդյունավետ իրականացնել երկրորդ մակարդակի նպատակային դրվածքները: Երկրորդ մակարդակում առաջարկված հիմնադրույթին համապատասխան, ստեղծագործական միավորումները, որպես դաստիարակման ինստիտուտ, պետք է ձեւավորեն երիտասարդության անձնային եւ քաղաքացիական հատկությունները ըստ ունեցած ստեղծագործական գործունեության այս կամ այն ունակության կամ ուղղվածության: Այդ կազմակերպությունների նորմալ գործունեության համար անհրաժեշտ է համապատասխան կադրերի պատրաստում եւ պետական-ծրագրային ֆինանսավորում:

12. **Զանգվածային լրատվության միջոցներ:**

Քաղաքակրթության տեղեկատվության դարում սրանք մեծ ազդեցություն են գործում երիտասարդության ամենալայն շերտերի վրա՝ ընդգրկելով սոցիալական եւ տարիքային բոլոր խմբերը: Հաշվի առնելով այս ամենը՝ պետությունը զանգվածային լրատվության միջոցների նկատմամբ պետք է վարի չափազանց հավասարակշռված քաղաքականություն:

Զանգվածային լրատվության միջոցները ապրում են փնտրտուքի եւ քաղաքացիական գիտակցության ամբողջ դառնալու մի շրջան, որը մեծ մասամբ ուղեկցվում է լսարանի եւ պատվիրատուի ճաշակին հարմարվելու աշխատանքով, էժան ժողովրդականություն վայելելու ձգտումով: Այս ամենը անուղղակիորեն ազդում է երիտասարդության աշխարհընկալողական դրվածքների վրա: Անճաշակությունը, աղավաղված հայերենը ազդում են սերնդի ազգային ինքնագիտակցության եւ մտածողության վրա:

13. Դաստիարակության համակարգի բովանդակային կողմն ունի հետեւյալ բաժինները ներառող կառուցվածք՝ բարոյական դաստիարակություն, քաղաքացիական եւ հայրենասիրական, ֆիզիկական, գեղագիտական դաստիարակություն:

Այս բաժիններից յուրաքանչյուրը (կառուցվածքային տարրը) իրագործվում են համապատասխան բովանդակության՝ հմտությունների ձեւավորման, ունակությունների, անձի հատկությունների յուրացման միջոցով, ինչպես նաեւ կազմակերպչական տարբեր կառուցվածքների (թանգարան, վանք, ստուդիա, մարզական կազմակերպություն եւ այլն) միջոցով:

Անցումային շրջանում դաստիարակչական այս տիպի կառուցվածքների գործունեության կազմակերպման համար մեծ աշխատանք է հարկավոր, եւ հատկապես պետք է հաշվի առնել Հայաստանի երիտասարդական պետական քաղաքականության մշակման ու իրագործման ժամանակ:

14. Դաստիարակման նոր հիմնադրույթն անմիջականորեն իրականանում է դաստիարակման գործընթացի իրագործման տարբեր ձեւերի եւ մեթոդների միջոցով, անհրաժեշտ միջոցների կիրառմամբ:

Միեւնույն ժամանակ անցումային շրջանի պայմանները եւ դաստիարակության ռազմավարական նպատակները նոր խնդիրներ են ստեղծում, եւ առանց սրանց լուծման անհնար է նոր դարում անձի արդյունավետ ձեւավորումը: Այդ խնդիրներից են

- անցումային շրջանում եւ հեռանկարում դաստիարակության համակարգի ամրության աստիճանի որոշումը, մասնավորապես ժողովրդավարական ազատության պայմաններում դաստիարակության համակարգում ստիպելու եւ համոզելու երեւույթների փոխհարաբերությունը,
- աշխատանքի նկատմամբ հարգանքի ու պահանջարկի ձեւավորումը,
- դաստիարակության եւ ինքնադաստիարակության փոխհարաբերությունը, ինքնադաստիարակության շարժառիթների եւ գործոնների ազդեցությունը,
- անհրաժեշտ ունակությունների առկայությունը եւ պահանջվող մասնագիտական ու անձնական հատկությունների ձեւավորման անհրաժեշտությունը,
- ազգային ինքնագիտակցության եւ սոցիալական տարբեր խմբերի շահերի համապատասխան արժեքային դրվածքների կայացումը, սրանց ձեւերի եւ մեթոդների մշակումը:

ԺԱ. Կադրային ապահովում

1. Երիտասարդական պետական քաղաքականության իրագործումը, մասնավորապես կենսունակ սերնդի դաստիարակումը պետք է կատարվի առաջին հերթին երիտասարդության հարցերով զբաղվող աշխատողների կադրերի պատրաստմամբ: Այս տիպի մասնագետների պատրաստման վերլուծությունն արեւմտաեվրոպական երկրներում ցույց տվեց, որ խնդրի նկատմամբ միասնական մոտեցում գոյություն չունի, սակայն այս աշխատանքը լայն մասշտաբներով շատ տասնամյակներ է գործում: Մեր երկրում այդ տիպի կադրերի պատրաստման համակարգ գոյություն չունի: Սակայն անհրաժեշտ է շեշտել, որ այս աշխատանքով Հայաստանում եւ այլուր զբաղվում են միջազգային տարբեր կառույցների երիտասարդական ծրագրեր, երիտասարդական միջազգային կազմակերպություններ: Ավանդական են դարձել ոչ միայն երիտասարդական խնդիրներին նվիրված միջազգային հավաքների միջոցով փորձի փոխանակման եւ ուսուցման բազմաբնույթ սեմինարներն ու կոնֆերանսները, այլեւ երիտասարդական կազմակերպությունների ղեկավարների ամենամյա ամառային կրթական սեմինարներ անցկացնելը:

Երիտասարդական քաղաքականության եւ երիտասարդության դաստիարակման արդյունավետ իրականացման նպատակով անհրաժեշտ է ստեղծել այս ոլորտի մասնագետների պատրաստման համակարգ՝ հաշվի առնելով Հայաստանի եւ սփյուռքի առանձնահատկությունները եւ մասնագիտացման պրոֆիլները:

2. **Դաստիարակների պատրաստում:** Կենսունակ սերնդի դաստիարակման հիմնադրույթի իրականացման հիմնական խնդիրներից է ժամանակակից երիտասարդության դաստիարակման յուրահատուկ խնդիրները լուծելու ունակ կադրերի ընտրության հարցը: Մանկավարժական բուհերը իրենց շրջանավարտներին չեն պատրաստում դաստիարակչական աշխատանքների համար, նրանց մեծ մասը չունի այդ ցանկությունը, նրանք պատրաստ են դասավանդել, սովորեցնել, այլ ոչ դաստիարակել:

Դաստիարակման նոր խնդիրների իրագործումը պահանջում է վերը նշված դաստիարակման բոլոր ինստիտուցիոն կառուցվածքների դաստիարակների կադրային «մասնաշենքի» ձեւավորում: Այդ ինստիտուտներից յուրաքանչյուրը, հատկապես ամենաազդեցիկները (ընդհանուր եւ պրոֆեսիոնալ կրթական համակարգը, բանակը, երիտասարդական եւ մարզական կազմակերպությունները) իրենց արդյունավետ աշխատանքի համար պահանջում են դաստիարակ կադրեր՝ պատրաստված այդ ինստիտուտներից յուրաքանչյուրի գործունեության առանձնահատկություններին համապատասխան: Դպրոցին անհրաժեշտ են արտադասարանական աշխատանքների մասնագետներ (բարձր դասարանցիներ), որոնք կարող են դաստիարակել դպրոցականներին:

Մասնագիտությունների թվին պետք է ավելացնել «երիտասարդության հարցերով աշխատող», «արտադասարանական աշխատանքների մասնագետ»: Այս տիպի մասնագետների պատրաստման ծրագրերը պետք է ուղղված լինեն դաստիարակների քաղաքացիական եւ անձնային առաջին մակարդակի հատկությունների ձեւավորմանը, իսկ մասնագիտացումը պետք է հաշվի առնի երկրորդ մակարդակի անձի նկատմամբ պահանջները: Մասնագետների պատրաստումն անհրաժեշտ է կենտրոնացնել ոչ միայն դաստիարակների վրա գործվող ազդեցությունների, ձեւերի եւ մեթոդների վրա, այլեւ աշխույժ սոցիալական գործունեության ընթացքում անհրաժեշտ քաղաքացիական հատկությունների յուրացման վրա: Երիտասարդների դաստիարակմամբ զբաղվող մասնագետների պատրաստման հարցում հարկավոր է հաշվի առնել ուսուցման տարբեր ձեւեր (այդ թվում ստացիոնար եւ հեռակա), ինչպես նաեւ մասնագիտական որակավորման կարգերի ստացման հնարավորություն:

ԺԲ. Ամփոփում

Կազմելով տվյալ հիմնադրույթը, մենք չէինք հավակնում պատասխանել լուսաբանված բոլոր հարցերին: Մենք չենք կարծում, որ մասնավոր տեսակետները եւ ընդհանուր վերաբերմունքը հարցի նկատմամբ «միակ ճշմարիտն են»: Եվ մերժում ենք մեկ անհատի կողմից նման հիմնադրույթների համակարգի ստեղծումը, այն կարող է առաջանալ միայն կարծիքների բախման ճանապարհին: Այնուամենայնիվ, կարծես թե հաջողվել է առաջ քաշել հասկացությունների եւ գաղափարների որոշակի համակարգ, որոնք (հետագա վերջնամշակման դեպքում) կարող են կազմել դաստիարակման նոր հիմնադրույթի հիմքը: Ավանդական պատկերացումների, հայացքների, գիտելիքների, տվյալ ոլորտում սահմանումների եւ, հետեւաբար երիտասարդական կազմակերպություններում փոփոխությունների դիտարկումն արդեն կատարվում է, բայց այն պետք է դառնա ավելի նպատակային, աշխույժ եւ կառավարվող: Հարկավոր է ողջ հասարակության ուշադրությունը հրավիրել այս խնդրի վրա, դրա լուծմանը մասնակից դարձնել գիտնականների, քաղաքագետների եւ դաստիարակության հարցերով զբաղվող պրակտիկների, ովքեր ցավում են ապագա Հայաստանի եւ հայ նոր սերնդի ճակատագրով: Մենք լիովին բավարարված կլինենք, եթե այս աշխատանքը գոնե մասամբ ծառայի այդ նպատակին եւ առողջ բանավեճի սկիզբ դառնա:

Դ. Գ.

Շնորհակալություն Ռուզաննա Յակոբյանին՝ ուսումնասիրված նյութերի մշակմանը, Աշոտ Բայանդուրին՝ նյութի ձեւավորմանն օգնելու, եւ գործընկերներիս՝ շահեկան դիտողությունների համար:

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ միջազգային

Որ դա այդպես է, վկայում են հենց իրենք՝ ՆԱՏՕ-ին անհապաղ անդամագրվել ցանկացող նախկին գրեթե բոլոր սոցերկրները: «Գրեթե», որովհետեւ նրանցից միայն Ռումինիան է շահարկում Ռուսաստանի հանդեպ իր ունեցած վախը: Մյուսները՝ Չեխիան, Լեհաստանը, Հունգարիան, Բուլղարիան, մի խոսքով բոլորը, այդ վախը բացառում են: Լեհաստանի նախագահ Ալեքսանդր Կվաշնեւսկին, օրինակ, ՆԱՏՕ-ին անդամագրվելու իր դիրքորոշմանը ուղղակի երեխայական բացատրություն

Օրերս Չինաստանի «Նորություններ» պետական գործակալությունը տարածել էր մի տեղեկատվություն, ուր, թեկուզեւ մաոիզմի ժամանակների բառապաշարից առնված արտահայտություններով, մեղադրանքների հեղեղ էր թափված ԱՄՆ-ի գլխին: Այդ փաստաթուղթը, որից քաղվածքներ էր բերում լոնդոնյան BBC ռադիոկայանը, մասնավորապես ասում էր, թե ԱՄՆ-ը, որը սովորություն է դարձրել ուրիշներին «մարդու իրավունքների» խախտումների մեջ մեղադրելը, ինքն է «մարդու իրավունքները» ամենաանբռնազ-

հիմնախնդիրներն, անկասկած, մնացին: Հիշենք Սոմալին, ուր խռովարար գեներալ Այդիդին «խելքի բերելու» պարտականությունն ստանձնած ամերիկյան օդայինները մարտական ուղղաթիռներից, ընդամենը 20 մետր բարձրությունից կրակի հեղեղ էին թափում անզեն կանանց ու երեխաների գլխին, այդ բարբարոս անգթությունն «արդարացնելով» այն պնդմամբ, թե այդ կանանց ու երեխաների մեջ թաքնված էին... Այդիդի զինյալները:

ՏԵՍԱԿԵՏ

Ինչո՞ւ է ՆԱՏՕ-ն ծավալվում դեպի Արեւելք

Շատ կարեւոր հարց է, ինչո՞ւ: Պաշտոնական վարկածը Եվրոպայում անվտանգության նոր համակարգի ձեւավորումն է: Ռուսաստանը չափազանց հիվանդագին է արձագանքում դրան, եւ Հյուսիսատլանտյան դաշինքի ղեկավարները մեկ անգամ չէ, որ հարկադրված են եղել հանգստացնել ռուսներին, թե ՆԱՏՕ-ի ծավալումը Ռուսաստանի դեմ ձեռնարկված գործողություն չէ: Ասել է, Ռուսաստանն այլեւս չի համարվում վտանգի աղբյուր: Բարի: Բայց այդ դեպքում հարց է առաջանում. ՆԱՏՕ-ն ու՞մից է ուզում պաշտպանել Կենտրոնական եւ Արեւելյան Եվրոպայի երկրները, նրանց վերցնելով իր հովանու տակ, եթե «Ռուսաստանն այլեւս թշնամի չէ»: Ինչո՞ւ է անհրաժեշտ «անվտանգության նոր համակարգի ստեղծումը Եվրոպայում», երբ հին, առավել եւս, որեւէ «նոր համակարգի» անհրաժեշտությունը գործնականում չկա:

է տալիս: Իբր՝ ուզում ենք դառնալ ՆԱՏՕ-ի անդամ, որովհետեւ... Ռուսաստանն այդ չի ուզում, իսկ մենք նրան պիտի ապացուցենք, որ մեր ճակատագիրը մենք ենք վճռողը, որ այլեւս թույլ չենք տա Մոսկվային՝ մեր փոխարեն վճիռ կայացնել: Սեփական ինքնիշխանության, անկախության հաստատման առավել ծիծաղելի մարմա՞ջ է, ի՞նչ է: Մի՞թե կարելի է այդքան պատասխանատու մի վճիռ ընդունել՝ ելնելով «ի հեճուկս» սկզբունքից, իր ինքնուրույնությունն ապացուցելու ձգտումից:

Կարելի է չտարակուսել, որ երբեմնի խորհրդային ազդեցության երկրները ՆԱՏՕ-ին անդամագրվելու իրենց ձգտման մեջ առաջնորդվում են Արեւմտյան աշխարհին, արեւմտյան արժեքներին անդառնալիորեն միանալու հաշվարկով: Նրանց համար ՆԱՏՕ-ին անդամագրվելը Արեւմուտքի ոչ միայն ռազմական, այլեւ ավելի շատ քաղաքական ու տնտեսական համակարգին առավել մեծ արագությամբ միահյուսվելու հրաշալի հնարավորություն է կամ, առնվազն, լավագույն հեռանկարներ է բացում:

Իսկ ՆԱՏՕ-ի՞ համար: Նա՞ ինչ օգուտ է ստանալու դրանից, որի դիմաց արդեն նախապես պատրաստ է վճարել նախորդ հրապարակման մեջ հիշատակված 35-40 (կամ գուցեեւ շատ ավելի) միլիարդ դոլարը:

Արդյո՞ք Բիլ Քլինթոնին հետաքրքրում է զուտ բարոյական փոխհատուցումը, այն հավատը, թե դրանով ինքը նպաստում է միմիայն առավել կայուն, առավել խաղաղ Եվրոպա կառուցելու խնդրի լուծմանը, համընդհանուր բարօրության եւ երջանկության հարաբերությունների հաստատմանը աշխարհում:

Գուցեեւ, չեմ վիճում: Բայց ինձ միշտ վախեցրել են այն մարդիկ, ովքեր տառապել են բոլոր մնացյալներին «երջանիկ», «ապահով» դարձնելու իրենց «առաքելությանը» հավատալու մտա[illegible]: ԱՄՆ-ի պարագայում այդ առավել քան մտահոգիչ է, որովհետեւ ոչ միայն Քլինթոնը, այլեւ գրեթե բոլոր ամերիկացիները սերնդեսերունդ հավատացած են եղել «աշխարհը երջանիկ դարձնելու» իրենց «ի վերուստ տրված» «առաքելությանը»: Իսկ դրա համար նախեւառաջ հարկ է... աշխարհը կառավարել, նրան տանել այն ճանապարհով, որն, իրենց համոզմամբ, միակ ճշմարիտն է, միակ ընդունելին, քանզի միայն այդ ճանապարհն է ընդունակ բոլորին հանելու «համընդհանուր երջանկության» ափերին:

Ահա հենց այստեղ էլ թաքնված է ՆԱՏՕ-ի ներկայիս ընդարձակման ներքին զսպանակը: Խոսքը աշխարհում ՆԱՏՕ-ի, ասել է՝ ԱՄՆ-ի, Արեւմուտքի ազդեցությունը աներեւակայելիորեն մեծացնելու, վերջին հաշվով՝ աշխարհը մեկ բեւեռից «կառավարելի դարձնելու» անթաքույց, գուցե նույնիսկ ենթագիտակցական ձգտման մասին է:

Բայց ո՞վ է ԱՄՆ-ին եւ նրա դաշնակիցներին վերապահել այլոց «երջանկության ուսուցչի» դերն ստանձնելու իրավունքը: Ո՞վ է թույլ տվել, որպեսզի իրենք վճռեն, թե ուրիշների համար ո՞րն է զարգացման ամենալավագույն ուղին: Ոչ ոք: Այդ «իրավունքը» նրանք իրենք են իրենց «շնորհել»:

բոտ ձեւով ոտնահարող երկիրը: Դա, ըստ չինացիների, մի հասարակություն է, որին կարելի է բնորոշել իբրեւ «փողի պարկերի դեմոկրատիայի» երկիր, մի պետություն է, ուր կատարվել է հասարակական հարստությունների առասպելական բեւեռացում, ուր աներեւակայելի շքեղության ու ցոփության մեջ 30 միլիոն մարդ քաղցի է մատնված, ուր մոլեգնում են ռասայական կրքերը, վերջապես, դա մի երկիր է, որն առնվազն 70 անգամ հրահրել է պատերազմներ ու ագրեսիաներ եւ այլն, եւ այլն: Չինացիների խղճին թողնենք, թե որքանով են իրավացի այս մեղադրանքները: Բայց որ ամերիկյան պետական կարգը, ամերիկյան հասարակական հարաբերությունների համակարգը ամենեւին էլ իդեալական չեն՝ անկասկած է: Հետեւաբար հարց է առաջանում՝ այդ բնավ ոչ կատարյալ երկիրը բարոյական իրավունք ունի՞ իր կենսակերպը, արժեքների իր համակարգը պարտադրել մնացած աշխարհին, ստանձնել «ուսուցչի», ավելին՝ «կառավարչի» դերը: Շատ ավելի բարոյական չէ՞ թույլ տալ, որ յուրաքանչյուր ժողովուրդ, յուրաքանչյուր պետություն ինքն իր ազատ կամքով ընտրի սեփական զարգացման ճանապարհը:

Իհարկե, այս հարցադրումը ամենեւին չի նշանակում մնացած աշխարհից անջրպետվելու, աշխարհի «գործերին» բոլորովին «չխառնվելու» կարոզ: Բայց այդ «խառնվելը» կարող է լինել միայն «բարի խորհրդի» կամ սեփական օրինակի ուժով, ո՛չ թե պարտադրանքով: Սա է խնդիրը: Մինչդեռ ԱՄՆ-ը այսօր շատ ավելի անթաքույց, շատ ավելի անկաշկանդ կերպով է ձգտում աշխարհին պարտադրել իր կամքը, իր կենսակերպը ու արժեքները, քան մինչեւ ԽՍՀՄ-ի փլուզումը: ԱՄՆ-ը, ակնհայտորեն, չի դիմանում աշխարհը «կառավարելու» գայթակղությանը, մանավանդ, որ մնացել է... առանց արժանի հակառակորդի: Բավական է հիշել Դեյտոնյան համաձայնագիրը, որով իբր թե խաղաղություն վերահաստատվեց Բոսնիայում: Իրականում տեղի ունեցավ կոպիտ միջամտություն, ուր հաշվի չառնվեցին պատմական իրողությունները, պատմական արդարությունը, հետեւաբար հակամարտությունը ընդամենը ուժով դադարեցվեց, բայց

Վերջապես, նույն ԱՄՆ-ն այսօր աշխարհի բոլոր հակամարտություններում «հաշտարարի» դեր ստանձնած՝ քարոզում է «սահմանների անխախտելիության» սկզբունքը: Բայց ի՞նչ է դա նշանակում իրականում: Աշխարհում 1500 ժողովուրդ կա, եւ ընդամենը 200 պետություն: Ի՞նչ է դուրս գալիս. այդ 200-ը, որոնց «բախտը բերել է» եւ ստեղծել են իրենց պետականությունը, «ընտրյա՞լ» են, իսկ մյուս 1300-ը՝ «երկրորդ կարգի՞»: Այլեւս ոչ ոք իրավունք չունի՞ իր անկախ պետականությունն ստեղծել, եթե դրան չի համաձայնում գերիշխող վիճակում հայտնված «ընտրյալը»:

Սա՞ է ժողովուրդների իրավահավասարության ամերիկյան ըմբռնումը: Եվ կարելի՞ է այս օրապակաս ըմբռնումը պարտադրել, ասենք, Արցախին:

Համոզված եմ՝ դրանից բան դուրս չի գա: Եվ դուրս էլ չի գալիս: Բոլոր ժողովուրդները, ովքեր հասել են սեփական ազգային պետականություն ստեղծելու ինքնագիտակցության ու ձգտում են դրան՝ վաղ թե ուշ հասնելու են իրենց արդար նպատակին, պարզապես առ ոչինչ համարելով «սահմանների անխախտելիության» սկզբունքը: Վկան, օրինակ, Էրիթրեան է, որ 25-ամյա պայքարից հետո անջատվեց Եթովպիայից, ստեղծելով իր պետականությունը: Եվ ԱՄՆ-ն էլ, աշխարհն էլ ստիպված էին ճանաչել Եթովպիայի սահմանների այդ «աղաղակող խախտումը»:

Աշխարհը մեկ բեւեռից «կառավարելու», իրեն «դուր եկող» ժողովուրդների ազգային ինքնորոշման, ընդհուպ պետական անկախության հռչակման իրավունքը ճանաչելու եւ մյուսներին «մերժելու» կեցվածքը դատապարտված է ձախողման: ՆԱՏՕ-ի ընդարձակումը միմիայն մեկ նպատակ ունի՝ ԱՄՆ-ի համար ապահովել այդպիսի «գերագույն կառավարչի» ոչ մեկի կողմից հավանության չարժանացած ու վստահություն չներշնչող «պաշտոն»: Այդպիսի հեռանկարը անչափ վտանգավոր է աշխարհի համար, ոչ՝ միայն Ռուսաստանի: Եվ Ռուսաստանն իզուր չի ընդդիմանում դրան:

Բայց այդ մասին՝ հաջորդիվ:

ՌԱՖԻԿ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ԲԱՆԱԿՑԱՅԻՆ

Խավիեր Սոլանան լավատես է ՆԱՏՕ-ի ընդլայնման հարցում

ԼՈՆԴՈՆ, 6 ՄԱՐՏ, ՓԱՍ: ՆԱՏՕ-ի գլխավոր քարտուղար Խավիեր Սոլանան հայտարարեց, թե լավատես է ՆԱՏՕ-ի ու Ռուսաստանի միջեւ տեղի ունեցող բանակցությունների ընթացքի առնչությամբ եւ ընդունելով հանդերձ, թե բանակցությունները երկար եւ դժվար պետք է լինեն, շեշտեց, թե հավանաբար համաձայնություն պետք է գոյանա երկու կողմերի միջեւ: Սոլանան, որն առաջիկա շաբաթվա ընթացքում Մոսկվա պետք է այցելի՝ քննելու ՆԱՏՕ-ի դեպի արեւելք ընդարձակումը, շեշտեց, թե Ռուսաստանը եւս գիտակցում է, որ ՆԱՏՕ-ի հետ համաձայնությունը եւ գործակցությունը կարեւոր է: Դիվանագետները հայտնում են, թե Ռուսաստանն ուզում է ձգձգել ընդարձակումը եւ ընդարձակումից հետո իսկ ուզում է, որ նոր անդամները լիիրավ կարգավիճակ չունենան: Սակայն Ռուսաստանի նախագահ Բորիս Ելցինը շատ հավանաբար Ամերիկայի նախագահ Բիլ Քլինթոնի հետ մարտի 20-21-ին տեղի ունենալիք հանդիպման ընթացքում նախնական համաձայնության մասին հայտարարություն անի:

ՇՐՋԱՆ

Իրանի եւ Ռուսաստանի տարածքները շրջանցող նավթամուղ

ԲԱՔՈՒ, 5 ՄԱՐՏ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: «ԶԵՐԿԱԼՈ»: «Վաշինգտոն փոստ» թերթը հրապարակել է կարճ թղթակցություն, ուր հաղորդվում է. «Ռուսաստանից առանձնանալ ձգտող Չեչնիայի կառավարության առաջին փոխվարչապետ Խոժ-Ահմեդ Նուխաեւը առաջարկում է Կենտրոնական Եվրոպային վառելիք մատակարարող նավթամուղն անցկացնել շրջանցելով Իրանի եւ Ռուսաստանի տարածքները»: «Վաշինգտոն փոստ»-ի թղթակցի հետ զրույցի ժամանակ Նուխաեւը հայտարարել է, որ «նավթամուղի եւ նավթավերամշակման համալիրի շինարարության առաջարկությունը կխարխլի տարածաշրջանում իրադրությունը ապակայունացնելու Ռուսաստանի եւ Իրանի հնարավորությունները եւ կովկասյան ընդհանուր շուկայի հիմք կծառայի»: 3 մլրդ դոլար արժողության նախագիծը նախատեսում է Չեչնիայի նավթային արդյունաբերության վերակառուցում: [illegible] նավթամուղի եւ նավթավերամշակման համալիրի շինարարություն:

Թերթը հաղորդում է նաեւ, որ դիմադրության նախկին մարտիկ եւ չեչենական հակահետախուզության շեֆ Խոժ-Ահմեդ Նուխաեւին ուղեկցել է չեչեն երեխաներին մարդասիրական օգնության ցուցաբերման համար կազմակերպված «Գոյատեւում» ծրագրի նախաձեռնող Շախպարի Խաշոգգին: Ինչպես նշում է թերթը, Շախպարին կինն է սաուդյան ձեռնարկատեր, զենքի հայտնի միջազգային առեւտրական Ադնան Խաշոգգիի, որը ԱՄՆ-ում եւ այլ երկրներում ավելի քան կասկածելի համբավ ունի: Պնդում են, որ ժամանակին Ա. Խաշոգգին մասնակից է եղել «Իրան-կոնտրաս» գործարքին: Թեհրանին ամերիկյան զենքի գաղտնի մատակարարումների գործում խաղալով միջնորդի դեր, մեղադրվել է Ֆիլիպինների նախագահ Ֆ. Մարկոսի հետ հանցավոր դավադրության մեջ, անօրինական ֆինանսական [illegible] իրականացման [illegible]:

Նախիջեւանը Ադրբեջանի ամենաաղքատ տարածաշրջանն է

ԲԱՔՈՒ, 5 ՄԱՐՏ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ, ANS PRESS: Մարտի 3-5-ը Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետություն (ՆԻՀ) այցելեց ՄԱԿ-ի Զարգացման ծրագրի (ՄԱԿԶԾ) առաքելությունը գյուղական համայնքների պլանավորման հարցերի փորձագետ Քրիստոֆեր Տանների գլխավորությամբ:

ՄԱԿԶԾ մասնագետները Նախիջեւանն ընտրել էին Ադրբեջանում աղքատության մակարդակի գնահատման 1996 թ. ուսումնասիրությունների արդյունքների հիման վրա: Նրանք պարզել են, որ աղքատության ցուցանիշը Նախիջեւանում մեծապես գերազանցում է Ադրբեջանի մյուս շրջանների ցուցանիշները: Այցի նպատակն է ծանոթանալ գործերի վիճակին գյուղատնտեսական եւ արդյունաբերական բնագավառներում, պարզել ՆԻՀ օգնության կարիքները գյուղատնտեսության, թեթեւ արդյունաբերության եւ կենցաղսպասարկման սեկտորներում նոր աշխատատեղերի ստեղծման բնագավառում: Փորձաքննության արդյունքների հիման վրա առաքելությունը բնակչության անապահով շերտերին օգնության ծրագիր է մշակելու: Ծրագիրը նախատեսելու է գյուղական վայրերում փոքր եւ միջին ձեռնարկությունների ստեղծում եւ մասնավոր ֆերմերային տնտեսություններին միկրովարկերի տրամադրում:

Ռուսաստան. Արտասահմանյան կապիտալը վերադառնում է...

Եթե 1996 թվականն աղետալի էր Ռուսաստանի էկոնոմիկայի համար, եւ եթե ընդհանուր ներդրումները նվազել են 17 տոկոսով, ապա արտասահմանյան ներդրումներն, ընդհակառակը, 1995 թ-ի համեմատ եռապատկվել են 1996-ի առաջին ինն ամիսներին եւ կազմում են մոտ 4,5 մլրդ դոլար: Այս գործում առաջատարներ են Շվեյցարիան եւ Հոլանդիան: Կիպրոսն, օրինակ, չորրորդն է «բարերարների» ցանկում, իսկ փոքրիկ Լիխտենշտեյնը՝ իններորդը: Ամենայն հավանականությամբ, այս «արտասահմանյան» կապիտալը իրականում այնքան էլ արտասահմանյան չէ: Այն «համապատասխանում է» Ցյուրիխի եւ այլ վայրերի «սեյֆերում» ռուս ձեռնարկատերերի ապօրինաբար կուտակած հարստության մի մասին...

Մասնատված քրդերին փորձում են աջակցել

Տրոհված քուրդ ժողովուրդն սկզբունքորեն բաժանված է Թուրքիայի, Իրանի եւ Իրաքի միջեւ: Նրանք ունեն մեկ ընդհանուր տարածք, մի լեզու, մշակույթ եւ ավանդույթներ: Սակայն, չունեն պետություն... Լրագրող եւ Մերձավոր Արեւելքի մասնագետ Քրիս Քույչերան իր «Քուրդ ժողովրդի մարտահրավերը» գրքում ներկայացնում է այդ ժողովրդի պատմությունը՝ ինքնորոշման իրավունքի համար իսկական «անցանկալի օբյեկտը»: Հեղինակը փորձում է բացատրել, թե ինչու, չնայած ինքնության հզոր զգացմունքին, քրդերը չկարողացան կերտել կազմակերպված ազգային շարժում: Տարածաշրջանի տերությունների խաղը ոչինչ չի բացատրում: Քրդական տարբեր խմբակցությունների ներքին հակասությունները մեծապես բխում են այդ խաղից: Այս փաստագրությունը կնպաստի հանդես գալու այդ մոռացված ժողովրդի իրավունքներին ուղղված Արեւմուտքի ակտիվ քաղաքականության օգտին:

[illegible]

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ

Մշակույթ

«Հանուն վաղվա ճոխ խարույկի
Ես պատրաստ եմ այսօր ծխալ.
Հանուն վաղվա ճշմարտության
Թող որ այսօր լինեմ սխալ»:

Պ. ՍԵՎԱԿ

Եկեք սթափվենք

Նորից Երեւանի Մայր տաճարի նախագծի շուրջ

Երեւանի Մայր տաճարի նախագծման եւ կառուցման հարցը «Ազգ»-ի էջերում արծարծվել է դեռեւս 1992 թ.-ից: Ոչ միայն տեղեկատվությամբ, այլեւ բանավիճային թեր ու դեմ կարծիքների մատուցմամբ թերթը փորձել է հստակություն մտցնել ճարտարապետներ Ստ. Քյուրքչյանի եւ Արտակ Ղուլյանի «մրցակից» երկու նախագծերի առավելությունների ու թերությունների հարցում, ու մանավանդ մրցութային կարգի թերությունների մասին: Դրանով իսկ, թերթը գուցե նպաստեց, որ մրցույթում հաղթող ճանաչված Ստ. Քյուրքչյանի նախագիծը հետագա վերամշակման ենթարկվի: Ու երբ թվում էր, որ վեճն արդեն ավարտված է, փետրվար ամսին Գրողների տանը ներկայացվեց մեկ այլ մրցույթին չներկայացված նախագիծ Համլետ Խաչատրյանի, Հայկ Ասատրյանի եւ Գրիգոր Նալբանդյանի համահեղինակությամբ: Բնականաբար, «Ազգ»-ը թղթակցություն տպեց այդ ցուցադրության մասին, մեջբերելով նաեւ այդ առթիվ մեր մտավորականներից ոմանց, մեղմ ասած, ոչ բարյացակամ որակումները Ստ. Քյուրքչյանի նախագծի մասին: Ինչպես եւ սպասվում էր, մեր այդ թղթակցությանը հետեւեց մրցութային հանձնաժողովի նախագահ, ակադեմիկոս Վարազդատ Հարությունյանի ընդարձակ պատասխանը՝ վճիռը վերջնական է, շինարարությունն սկսված: Թվում էր, այս անգամ էլ բանավեճը շարունակություն չէր ունենալու: Սակայն ոչ: Հ. Խաչատրյանը եւ ընկերները մեզ ներկայացրին պատասխան հոդվածը, որը, հակառակ բանավեճը այլեւս չշարունակելու մեր մտադրության, հրատարակում ենք ստորեւ, քանի որ հեղինակները պնդում են, որ ընտրված նախագիծը չի կարող ապահովել ապագա այդ հսկա կառույցի սեյսմակայունությունը: Մի մտահոգություն, որն արժանի է ամենայն ուշադրության:

Գրողների միության նախաձեռնությունը մի համարձակ եւ իսկական հայ մտավորականությանը վայել միջոցառում էր ընդամենը ժողովրդին տեղյակ պահելու համար, թե ինչ է կատարվում Երեւանում կառուցվելիք Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ Մայր տաճարի նախագծման շուրջ: Խոսակցությունները եւ հիասթափությունները մասնագիտական շրջանակներում կառուցվելիք տաճարի նախագծի հասցեին շատ են, քննարկումները գնում են ընդամենը պատասակերում:

Հայ ժողովրդի պատմության ընթացքում աննախադեպ երեւույթ է նման տաճարի կառուցումը, նախաձեռնությունը՝ ողջունելի: Մենք աշխարհին պարգեւել ենք հռչակավոր կոթողներ, որոնք մեծ են համաշխարհային ճարտարապետության գանձարանը եւ հանդիսանում են նրա անկյունաքարերից մեկը: Նրանք գեղեցիկ են եւ ամուր, որովհետեւ կառուցվել են հույսով, հավատով, սիրով եւ քրտինքով, որտեղ հաշվի է առնված ամեն մի քարը: Աշխարհն այսօր էլ մեծ սպասելիքներ ունի հայ ճարտարապետից, որովհետեւ գիտի նրա դալար ձեռքի եւ հզոր բազկի զորությունը, ծանոթ է նրա շինարարական տաղանդին: Մեր ժողովուրդն էլ հավատացել եւ վստահել է նրան, նրա շուրջ լեգենդներ է հյուսել, իմանալով, որ մի նոր հրաշք պիտի տեսնի, եւ պիտի սիրի Հռիփսիմեի, Զվարթնոցի, [illegible]... նման: Մեր անելիքն այս յոթ երկար ու ծիգ տարիներին պարզ էր եւ հստակ՝ կազմակերպել եւ ընտրել լավագույններից լավագույնը:

Պատասխանատվությունը շատ մեծ էր եւ լուրջ, սակայն գործին պատշաճ լրջությամբ չմոտեցան: Հայտարարված մրցույթի պայմաններով պետք է կաթողիկոսի ընտրությանը ներկայացվեր երեք նախագիծ, սակայն հանձնաժողովն ակադեմիկոս Վարազդատ Հարությունյանի գլխավորությամբ անհասկանալի պատճառներով խախտեց մրցույթի պայմանները եւ ներկայացրեց մեկ նախագիծ, այն էլ, ինչպես ժողովուրդն է ասում. «Յոթ վարդապետ մի աղջիկ կնքեցին, անունը դրին Կարապետ»: Մենք դա հայտարարում ենք գիտակցելով բառերի ծանրությունը եւ պատրաստ ենք պատասխան տալ:

Ընտրված նախագծի հիմնական թերությունները.

1. հատակագծային եւ ծավալատարածական լուծումները չեն համապատասխանում Հայ առաքելական եկեղեցու սկզբունքներին,
2. երկրաշարժային գոտու համար ընտրված է անընդունելի կառուցվածքային սխեմա, որը ոչ մի կերպ չի կարելի դարձնել սեյսմակայուն,
3. ծավալների կտրտվածությունը հասել է մի ծայրահեղության, որտեղ, եթե հաշվելու լինենք արտաքին պատերի պարագիծը եւ մակերեսը, 3-4 անգամ ավելի կլինի նման օգտակար մակերես ունեցող տաճարի արտաքին պատերի մակերեսից, իսկ դա նշանակում է, որ ամռանը տաճարի ներսում տոթ կլինի, ձմռանը՝ ցուրտ: Մեկ մետր խորանարդ տաքացնելու համար մոտավորապես 3 անգամ ավելի էներգիա է պետք, քան Էջմիածնի Մայր տաճարում, իսկ եթե բազմապատկենք 103.7 հազար խմ տաճարի ծավալով, կստանանք մի աստղաբաշխական թիվ, որի համար անընդհատ պետք է վճարել տաճարը տաքացնելու եւ հովացնելու համար,
4. տանիքների բեկվածությունն այնքան շատ է, որ մեր կլիմայական պայմաններում անհնար է իրականացնել դրանց հերմետիկությունը,
5. հատակագծային անհամաչափ կտրտվածության պատճառով մեծ է կառուցապատման մակերեսը,
6. երկաթբետոնյա 40 մետր թռիչքով, 1,2 մետր հաստությամբ եւ 35 մետր բարձրությամբ գմբեթով ծանրաբեռնված խաչվող կամարները ճնշող եւ քարանձավային տպավորություն կարող են ունենալ ներքին տարածություններում,
7. հեղինակ վաստակավոր ճարտարապետը նախագծել է Օղակաձեւ այգում գտնվող մետրոյի երիտասարդական կայարանի եւ Կամերային երաժշտության տան «շենքերը», որոնք արդեն ֆիզիկապես եւ բարոյապես մաշվել են մասնագիտական պակասի, ոչ թե անորակ շինարարության պատճառով:

Նման ճակատագրական թերություններով կառույցը բացառված է, որ հարմար, ամուր եւ գեղեցիկ լինի:

Վաստակաշատ հեղինակին ասածներով պաշտպանելը համարվում է բարոյական:

Բարոյականությունը պաշտպանե՞լն է, թե՞ գործով առաջն առնելը:

Բարոյական է յոթ տարի ճարտարապետներին արգելել այդ ուղղությամբ մտածել: Բարոյական է պատերի տակ կողքերը նայելով քննադատելը, ասելը, թե՝ ես չեմ հավանում, բայց հանձնաժողովում մենակ չեմ:

Սուրբ գործի համար պետք վերանայինք ամեն ինչից վեր, պետք է ուժ գտնեինք մեր մեջ վերանայելու անցած յոթ տարիների նախագծի ընտրությունը, նրան մրցանակներ շնորհելու տխուր պատմությունը, դառնայինք դեպի ժողովուրդը, դեպի կաթողիկոսը, դեպի Նախագահը, ասեինք՝ սխալվել ենք, բայց ուժ ունենք մեր սխալը ուղղելու:

Ասեինք՝ ժողովուրդ, այս սուղ պայմաններում, որ պիտի տաճար կառուցենք, եկեք մի անգամ եւս վերանայենք մեր արածը, որ ձեր հավաքած ամեն մի լուման գնա, դառնա հույսի, հավատի, սիրո տաճարի մի քարը:

Դրա փոխարեն լրագրերում բարոյականություն ենք քարոզում:

Որտե՞ղ է բարոյականությունը, երբ Թամանյանը 10 տարում կառուցեց Երեւանի կենտրոնի հրապարակի կառույցները՝ ամեն մեկը մի տաճար, իսկ մենք յոթ տարվա ընթացքում ընդամենը ընտրել ենք մի խեղճ ու կրակ, կիսատ-պռատ էսքիզային նախագիծ: Երբ նայում ես, թե շուրջդ ինչ պաշտամունքի տաճարներ են կառուցում, սիրտդ ցավում է. մի՞թե կտրվել է մեր դալար ձեռքը:

Հեղինակային խմբի եւ գրողների միության արած քայլը զավակի, հայ մարդու, մտավորականի բարոյական եւ գործնական քայլ էր, որպեսզի փրկենք մեր ազգին այդ խայտառակությունից: Ներկայացված էր նախագիծ, որն իր ծավալատարածական հորինվածքով ամբարել է ազգային ավանդական հարուստ փորձը, դարձել մի կուռ արդիական արտահայտչականությամբ, մեր ճարտարապետությանը հարազատ, զուսպ կառուցվածքով մի տաճար մոտ երկու անգամ ընդհանուր ծավալով փոքր, բայց ավելի տարողունակ, մոտ 5 անգամ ավելի թեթեւ եւ սեյսմակայուն, ավելի շքեղ, ներքին եւ արտաքին տարածություններով հարուստ, առնվազն 2 անգամ էժան եւ արագ կառուցվող ժամանակակից շինարարական տեխնոլոգիայով:

Եկեք սթափվենք, անուղղելի է ճարտարապետի սխալը:

ՀԱՄԼԵՏ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ,
ՀԱՅԿ ԱՍԱՏՐՅԱՆ,
ԳՐԻԳՈՐ ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ

Երեւանցի նկարչուհի Էմմա Գրիգորյանի ցուցահանդեսը՝ Նյու Յորքում

ՆՅՈՒ ՅՈՐՔ, 6 ՄԱՐՏ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Ինչպես Նյու Յորքից հաղորդել է Արմենպրեսի սեփական թղթակից Ռոբերտ Կարապետյանը, Համազգային հայ կրթական եւ մշակութային միության Նյու Յորքի մասնաճյուղը կազմակերպել է երեւանցի նկարչուհի Էմմա Գրիգորյանի ստեղծագործությունների ցուցահանդեսը բարձրաշնորհ Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Աշճյանի հովանավորությամբ:

Ցուցահանդեսը բարեգործական էր, որից գոյացած հասույթի մի մասը տրամադրվելու է Ս. Լուսավորիչ ամենօրյա ազգային վարժարանի շենքի կառուցմանը:

Ողջունելով նկարչուհուն, Մեսրոպ արք. Աշճյանն ասաց. «Շատ ուրախ եմ, որ առաջնորդարանի դահլիճի պատերն այս անգամ զարդարվեցին Էմմա Գրիգորյանի հիասքանչ պաստառներով: Ես համոզված եմ, որ արվեստագետի համար իր գործերից ամեն մեկն առանձին ծնունդ է, առանձին սեր, առանձին կապվածություն, առանձին հաղորդություն»:

Նկարչուհին հրաժարվեց վաճառել կտավներից մի քանիսը, որոնք ծնունդ են առել 92-ի երեւանյան խստաշունչ ձմռանը մոմի լույսի տակ, ցուրտ բնակարանում: «Երբ նրանցից բաժանվեմ, ինձ որբ կզգամ», ասաց նա:

Էմմա Գրիգորյանը անհատական ցուցահանդեսներ է բացել Մերձավոր Արեւելքում, Բելգիայում, Հոլանդիայում, Լեհաստանում, Ֆրանսիայում: 1982 թվականին նրա աշխատանքներն առաջին անգամ ցուցադրվել են ԱՄՆ-ում եւ Կանադայում:

Իր բոլոր անհատական ցուցահանդեսները նա նվիրել է [illegible] վաղաժամ կյանքից հեռացած գեղանկարիչ Բագրատ Գրիգորյանի հիշատակին:

ՄՈՍԿՎԱ-850

Հայ արվեստագետները կմասնակցեն տոնական միջոցառումներին

ԵՐԵՎԱՆ, 6 ՄԱՐՏ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: Մոսկվայի հայկական մշակույթի միությունը «Առնո Բաբաջանյան» հիմնադրամի Հայաստանի մասնաճյուղի հետ համատեղ Երեւանի քաղաքապետարանի մասնակցությամբ կազմակերպել են միջոցառումների ծրագիր նվիրված Մոսկվայի հիմնադրման 850-ամյակին: Ինչպես հայտնեց «Առնո Բաբաջանյան» հիմնադրամի տնօրեն Գագիկ Գաբրիելյանը, մայիսի 31-ին Մոսկվայի «Ռոսիա» կենտրոնական համերգային դահլիճում կկայանա մոսկվաբնակ հայ կոմպոզիտորների էստրադային ստեղծագործությունների համերգը, որում հանդես կգան հանրահայտ երգիչներ Իոսիֆ Կոբզոնը, Թամար Գվերդծիթելին, Իրինա Օտիեւան, Վախթանգ Կիկաբիձեն, Ռուբեն Մաթեւոսյանը, Ռաիսա Մկրտչյանը, Շուշան Պետրոսյանը եւ ուրիշներ: Համերգին կմասնակցի Համառուսաստանյան ռադիոյի էստրադային նվագախումբը դիրիժորներ Մելիք Մավիսակալյանի եւ Մուրադ Կաժլաեւի ղեկավարությամբ:

Հունիսի 5-ին Մոսկվայի կոնսերվատորիայի մեծ դահլիճում կկայանա սիմֆոնիկ երաժշտության մեծ համերգ: Հանդես կգան դիրիժոր Օհան Դուրյանը, մենակատարներ Նատալյա Շախովսկայան, Հայկ Բեյլերյանը, Լյուբով Կազարինովսկայան, պատանի ջութակահարների նվագախումբը: Ծրագրում ընդգրկված են Չայկովսկու, Խաչատրյանի, Մուսորգսկու, Բաբաջանյանի, Միրզոյանի ստեղծագործությունները:

Նույն օրերին Մոսկվայի կինոյի տանը կկայանա հայ վավերագրողների ֆիլմերի երեկո, իսկ նկարչի տանը կցուցադրվեն հայ երիտասարդ նկարիչների աշխատանքները:

ՍՓՅՈՒՌՔ

Փարիզ. Հայ թատերագիրներին նվիրված ընթերցումներ

Ֆրանսիայի Համազգայինի «Դիմակ» թատերախմբի եւ Հայ թատրոնի ընկերակցության (ղեկավար Արփի Հովհաննիսյան) կազմակերպությամբ, մարտի 2-ին Փարիզի ՀԲԸՄ-ի Ալեք Մանուկյան մշակութային կենտրոնի շենքում Զարեհ Որբունու «Յուղարկաւորութիւն մը» պիեսի ընթերցումով սկսվել է թատերագիրներին նվիրված թատերական ընթերցումների երրորդ շարքը, որը շարունակվելու է մինչեւ մայիսի վերջը: Ապրիլի 6-ին Հայ մշակույթի տան դահլիճում կայանալու են Աղասի Այվազյանի «Արալեզ», իսկ մայիսի 25-ին Շուշան Պարտիզպանյան-Ֆանուսի «Պատը» պիեսների ընթերցումները: Վերջինիս անցկացման վայրը ճշտվելու է հետագայում, հաղորդում է Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթը:

Ռումինիայի հեռուստատեսությունում՝ երկու հայ աշխատակից

Ըստ «Յառաջ» թերթի լրատվության, Ռումինիայի հեռուստատեսության սոցիալական եւ տնտեսական բաժնի փոխտնօրեն է նշանակվել Ռումինիայում ծանոթ լրագրող Վարդան Առաքելյանը, իսկ նույն հաստատության հոգեւոր կյանքի, մշակույթի եւ կրթության բաժնի տնօրեն՝ Պետրոս Խորասանճյանը:

Համակարգչային նորություններ

Առաջին համակարգիչների ստեղծումից արդեն անցել են տասնամյակներ: Այդ ժամանակամիջոցում վերջիններս հասցրել են դառնալ գրասենյակային առօրյայի անբաժանելի մասն իրենց համապատասխան ծրագրերի շնորհիվ: Բոլորիս էլ ծանոթ են WORD, EXCEL,

CORELDRAW եւ այլ անվանումները: Նրանց վերջնական նպատակը տվյալ փաստաթուղթը կազմելն է: Էլեկտրոնային փոստի եւ համաշխարհային ցանցի զարգացման շնորհիվ էլեկտրոնային փաստաթղթերի փոխանակումն այսօր դառնում է սովորական երեւույթ: Այս տարվա սկզբին ԱՄՆ-ում արդեն վաճառում էին MS OFFICE 97, LOTUS SMARTHOUSE 97 եւ COREL OFFICE PROFESSIONAL 97 ծրագրային փաթեթները, որոնք սովորական օգտագործողին հնարավորություն են տալիս մեծածավալ էջեր զբաղեցնող տեղեկությունը կամ էլ պատկերները արագ վերափոխել ցանցի կամ հասուլ ներքին ցանցերի համապատասխան կիբեռլեզվին, եւ գլխավորապես ստեղծվել են WINDOWS 95-ին գերազանցելու համար:

Դրանց առաջատարը COREL OFFICE-ն է, որն անցած ամառվանից արդեն պատրաստ էր եւ օգտագործողին առաջարկում է միջոցներ, որով կարելի է WORD PERFECT փաստաթղթերը կոճակի մեկ սեղմումով վերածել ցանցի էջերի դրա հետ մեկտեղ պահպանելով իր ֆորմատային գծերը:

Մինչեւ հիմա MS OFFICE ծրագիրը, որն զբաղեցնում է այդ շուկայի 80 տոկոսը, կրում էր Internet-ի օգնական ծրագրի պիտակը՝ ցանցի համար փաստաթղթեր կազմելու առումով, սակայն Մայքրոսոֆթն արդեն լուծել է իր վեճը (Internet ցանցն ստեղծվել է նրա գլխավոր մրցակից՝ Netscape ֆիրմայի կողմից) եւ լիարժեքապես հանել իր կորցրած ժամանակի տեղը: Այդ նոր ծրագրով հնարավոր է եւ փաստաթղթեր փոխանցել ցանցին եւ Internet-ից տեղեկություն ստանալ: Բացի այդ, այն առավելագույնս նույնացված է Internet Explorer (հետազոտող) փաթեթի հետ, որն էականորեն հեշտացնում է ցանցից օգտվելը: Ընդհանրապես, մասնագետների կարծիքով, Մայքրոսոֆթն իր վերջին արտադրանքի շնորհիվ դեռեւս կմնա համակարգչային շուկայում որպես գերիշխող ուժ: Իսկ այդ ծրագրի «աստղը» դառնալու իրական հնարավորություն ունի նրա Outlook (հայացք դեպի դուրս) մասը: Այն իրենից ներկայացնում է կոնտակտային մի կառավարիչ եւ կարող է տեղեկություններ ընդունել տարբեր փոստային բաժիններից, այդ թվում ցանցից, MS փոստից, CC փոստից եւ այլն: Այն հիմնականում կարող է օգնել նրանց, ովքեր օգտագործում են մի քանի էլ-փոստեր կամ էլ հաճախ էլ-փոստից անցնում են տեղեկատվական կառավարիչներին: Ինչ վերաբերում է LOTUS 97-ին, ապա այն հիմնականում նախատեսված է խմբակային աշխատանքների համար, պարունակում է հսկայական թվով ֆոնտեր եւ ունի մեծ հիշողություն: Այն ցանկացած վայրկյանին կարող է տեղեկացնել, թե որ ֆայլն ինչի է վերափոխվել:

Այս բոլոր ծրագրերի համար, քանի որ նրանք մեծ ծավալ են զբաղեցնում եւ բավականին հզոր են, անհրաժեշտ է Pentium պրոցեսորով մեքենա՝ ամենաքիչը 16 մեգաբայթ հիշողությամբ, եթե դուք, իհարկե, ուզում եք հասնել դրանց լավ կատարմանը:

«ԲԻԶՆԵՍ ՈՒԻՔ»

digitised by A.R.A.R.@

ՉԵՄՊԻՈՆՆԵՐԻ ԼԻԳԱ

«Աղես» Մանչեսթերում

«Ռոսենբորգի» ֆուտբոլիստներն ապացուցեցին, որ այդպիսի արշերից բացի, կարող են լավ դաս տալ նաեւ իտալացիներին

ՀՐԱՅՐ ՆԱԶԱՐՅԱՆ

CHAMPIONS LEAGUE

Եռամսյա ընդմիջումից հետո մեկնարկեց եվրոպական Չեմպիոնների լիգայի մրցաշարը, որը փաստորեն հին աշխարհամասի ակումբային առաջնությունն է: Այն թեւակոխել է վճռական փուլ. քառորդ եզրափակիչից սկսած երկու հանդիպումների արդյունքով պարզված թիմը կբողնի մրցաբեմը: Այդ իսկ պատճառով բոլոր խաղերն էլ անցան լարված եւ անզիջում պայքարում, քանզի յուրաքանչյուր սխալ քայլականին թանկ գին ունի:

Թերեւս առաջին մրցամարտերի միակ անակնկալը կարելի է համարել Մանչեսթերի «Օլդ Թրաֆորդ» մարզադաշտում կայացած հանդիպումը: Անգլիական «Մանչեսթեր Յունայթեդը» վերջերս վերելք է ապրում եւ նրա հզոր խաղ ցուցադրելու ունակությանը գրեթե ոչ մեկը չէր կասկածում: Սակայն չորեքշաբթի երեկոյան անգլիացիների հարձակման գիծը պարզապես ջախջախեց «Պորտոյի» պաշտպանությունը: Սա առավել եւս անակնկալ է, քանզի պորտուգալացիների պաշտպանական գիծը հուսալիներից մեկն էր խմբային մրցաշարում: «Պորտոն» քայլականին ակտիվ սկսեց այս հանդիպումը եւ արդեն սկզբնամասում կարող էր հասնել հաջողության: Ժամանակին ակտիվ դնելով տագնապի ազդանշանին, անգլիացիներն աստիճանաբար տիրեցին առավելությանը, իրենց հսկողության [illegible] Հենց այս հանգամանքն էլ գործնականում վճռեց խաղի ելքը: «Մանչեսթերի» ֆուտբոլիստները առավելով թիկունքի անխոցելիությունը, տիպիկ բրիտանական ոճով պաշարեցին «Պորտոյի» դարպասը: Արագ տեղաշարժումների եւ քարձրից հեռահար փոխանցումների շնորհիվ պորտուգալացիների տուգանային հրապարակում խուճապային «կարուսել» առաջացավ: Ինչպես պարզվեց հետագայում, հյուրերի պաշտպանները պատրաստ չէին իրադարձությունների նման զարգացմանը: Անգլիացի հարձակվողները ոչ միայն ավելի «ողներես» էին, այլեւ յուրաքանչյուր դրվագում մի ակնթարթ առաջ էին անցնում «Պորտոյի» ֆուտբոլիստներից: Հենց այս երկու գործոնների շնորհիվ էլ ծնվեց խաղի առաջանիկ գոլը: 22-րդ րոպեին ֆրանսիացի «լեգեոներ» Էրիկ Կանտոնայի հաշվենկատ փոխանցումից հետո գնդակը «գտավ» Դեյվիդ Մեյին, վերջինիս առաջին հարվածը եւ մղեց դարպասապահ Իլարիոն, սակայն ստանալով պայքարը գնդակի համար, Մեյը երկրորդ հարվածով բացեց հաշիվը 1–0: Դրանից հետո խաղի պատկերը գրեթե չփոխվեց, թեեւ մի պահ թվում էր, թե պորտուգալացիները ուշքի են եկել անսպասելի խոցումից: Մինչ նրանք փորձում էին հանդիպման ընթացքը իրենց ձեռնտու հունի մեջ մտցնել, անգլիացիների ֆրանսիական «հրաշքը» Կանտոնան, տուգանային հրապարակի սահմաններից հուժկու հարվածով երկրորդ անգամ ստիպեց հյուրերին խաղը սկսել դաշտի կենտրոնից: Դա տեղի ունեցավ հանդիպման 34-րդ րոպեին: Նույնիսկ դրանից հետո դժվար էր գուշակել, թե պորտուգալացիները ջախջախիչ պարտություն կկրեն: Ակնհայտ էր, որ ընդմիջման ընթացքում նրանք համապատասխան հետեւություններ կանեն եւ կձգտեն ետ բերել կորցրածը: Բայց երկրորդ խաղակեսի սկիզբն ազդարարող մրցավարի սուլոցից հետո պարզ դարձավ, որ պորտուգալացի մարզաներների սպասելիքներն այդ երեկո սաղպալվեցին: Երկրորդ խաղակեսի սկզբից 15 րոպե անց պարզապես ֆանտաստիկ կոմբինացիա խաղարկեցին Կանտոնան, Էնդի Քոուլը եւ վալիացի Ռայան Գիգզը: Ֆրանսիացին եզրային գծին զուգահեռ գնդակը փոխանցեց Անգլիայի առաջնության լավագույն ռմբարկուներից մեկին՝ Քոուլին, որն էլ նկատելով առավել նպաստավոր դիրքում գտնվող Գիգզին, գնդակը հասցեագրեց նրան: Ուելսի հավաքականի հարձակվողը չկորցրեց իր հնարավորությունը: Իսկ խաղավարտից 10 րոպե առաջ Կանտոնայի եւ Քոուլի փայլուն համագործակցության արդյունքը դարձավ հանդիպման վերջին 4-րդ գոլը, որը գրանցվեց Էնդիի հաշվին: Այսպիսով, «Մանչեսթեր Յունայթեդը» պատասխան խաղից առաջ գործնականում նվաճեց պայքարը շարունակելու իրավունքը:

Էրիկ Կանտոնան գրավում է «Պորտոյի» դարպասը

Հաջորդ խաղում, Նորվեգիայի Տրոնհեյմ քաղաքում ուժերը չափեցին տեղի «Ռոսենբորգը» եւ Տուրինի «Յուվենտուսը»: Ինֆորմացիոն նորվեգացիների քառորդ եզրափակիչ փուլ դուրս գալու հանգամանքն արդեն կարելի է մեծ անակնկալ համարել, երբ հաշվի առնենք, որ խմբային մրցաշարում նրանք շրջանցել էին աշխարհահռչակ «Միլանին»: Մասնագետների կարծիքով, սակայն, իտալական երկրորդ «արգելքը» նորվեգացիներին հազիվ թե հաջողվի հաղթահարել: Չեմպիոնների չեմպիոն «Յուվենտուսը» չի թաքցնում անցյալ տարվա հաջողությունը կրկնելու իր մտադրությունը: Հենց մրցակցին թերագնահատելու հանգամանքը չար կատակ խաղաց իտալացիների հետ: Նրանց ոչ միայն չհաջողվեց կոտրել նորվեգական «ընկույզը», այլեւ խաղի ընթացքում մեծ ջանքեր պահանջվեց պարտությունից խուսափելու համար: Իսկ «Ռոսենբորգը» իր արժանի խաղով կարծես թե հերքեց Ֆրանց Բեկկենբաուերի հետեւյալ հայտարարությունը. «Նորվեգացիները կարող են հաղթել միայն բեւեռային սպիտակ արջերին»:

Վերջին տարվա ընթացքում փաստորեն քայքայվեց երբեմնի հզոր եւ անպարտելի «Այաքսը»: Հերթական խաղում Մադրիդի «Ատլետիկոյի» դեմ զգացվում էր, որ թիմում խնդիրներ կան կապված բարոյա-հոգեբանական մթնոլորտի հետ: Գոլից տապալելուց հետո «Այաքսի» ֆուտբոլիստները վիճում էին եւ մեղադրում միմյանց: Հոլանդիայում իր ճայրամուտն ապրող երբեմնի «ծագող աստղ» Պատրիկ Կլյուվերտը կրկին փրկեց իր թիմին: Շատերի կարծիքով կասկածելի իրավիճակում եւ մրցավարի թույլտվությամբ նրան հաջողվեց գրավել իսպանացիների դարպասը, որոնք այդ պահին արդեն հաղթում էին 1–0 հաշվով: Իսկ այսօր գրանցվեց 1–1 արդյունքը, որն, անկասկած, լրջորեն «կվերանայվի» Մադրիդում:

Ամենեւին էլ լավ մարզավիճակում չէին նաեւ ֆրանսիական «Օսերի» եւ Դորտմունդի «Բորուսիայի» ֆուտբոլիստները: Այնուամենայնիվ, գերմանացիներին հստակ գործողությունների, սուր գոհների շնորհիվ եւ աղմկոտ մարզասերների աջակցությամբ հաջողվեց հաղթել 3–1 հաշվով: Երկու շաբաթ անց մարտի 19-ին Ֆրանսիայում կայանալիք պատասխան հանդիպումը հազիվ թե փոխի ուժերի հարաբերակցությունը:

ՇԱԽՄԱՏ

ՖԻԴԵ-ի նոր դասակարգումը

Շախմատի միջազգային ֆեդերացիան (ՖԻԴԵ) հրապարակեց շախմատիստների անհատական նոր գործակիցը: Ընթերցողների ուշադրությանն ենք ներկայացնում աշխարհի եւ Հայաստանի լավագույնների ցուցակները:

Մեր երկրի չեմպիոնը՝ Վ. Հակոբյանը, երկրագնդի ուժեղագույն գրոսմայստերների մեջ այժմ զբաղեցնում է 19-րդ հորիզոնականը: 100 ընտրյալների մեջ տեղ են գրավում Հայաստանի եւս երկու ներկայացուցիչներ՝ Ս. Լպուտյանը եւ Ռ. Վահանյանը:

Աշխարհի 10 ուժեղագույն շախմատիստները

1. Գարրի Կասպարով 2806
2. Վիշվանաթհան Անանդ 2772
3. Վլադիմիր Կրամնիկ 2749
4. Անատոլի Կարպով 2747
5. Վասիլի Իվանչուկ 2735
6. Վեսելին Թոփալով 2727
7. Գատա Կամսկի 2720
8. Բորիս Գելֆանդ 2702
9. Ալեքսեյ Շիրով 2691
10. Վալերի Սալով 2679

Աշխարհի 10 ուժեղագույն շախմատիստուհիները

1. Յուդիթ Պոլգար 2645
2. Ժուժա Պոլգար 2565
3. Պիա Կրամլինգ 2545
4. Մայա Չիբուրդանիձե 2535
5. Ժու Չեն 2522
6. Նանա Իոսելիանի 2510
7. Սե Ջժուն 2500
8. Քեթեւան Արախամիա 2490
9. Ավետլանա Մատվեեւա 2475
10. Սոֆիա Պոլգար 2470

Հայաստանի 10 ուժեղագույն շախմատիստները

1. Վլադիմիր Հակոբյան 2650
2. Սմբատ Լպուտյան 2592
3. Ռաֆայել Վահանյան 2580
4. Արտաշես Մինասյան 2552
5. Աշոտ Անաստասյան 2527
6. Կարեն Մովսիսյան 2490
7. Մելիքսեթ Խաչիյան 2487
8. Արշակ Պետրոսյան 2477
9. Կարեն Ասրյան 2468
10. Նորայր Քալանթարյան 2455

Գ. Հ.

ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆ

Հուսադրող մեկնարկ

Վարշավայում ավարտվեց օդամղիչ հրացանից հրաձգության Եվրոպայի առաջնությունը: Սպորտվարչության լրատվական ծառայությունից տեղեկացանք հայ հրաձիգների ելույթների մասին: Մեծահասակների մրցումներին մասնակցեց 1992 թ. Բարսելոնի օլիմպիական չեմպիոն Հրաչյա Պետիկյանը, որը օդամղիչ հրացանի 60 կրակոցով վարժությունում վաստակելով 590 միավոր գրավեց 8-րդ տեղը: Երիտասարդների մրցումներում 17-ամյա երեւանցի Եփրեմ Ավագյանը 570 միավորով տեղ գրավեց 5-րդ հորիզոնականին:

ՀԱՄԱՌՈՏ

Կուբացու նոր նվաճումը

22-ամյա կուբացի թեթեւատլետ Ալվիաստր Ուրրուտիան բարձրացրեց համաշխարհային ռեկորդը եռացատկի մրցումներում դահլիճում, որը 18-րդ անգամ անցկացվեց Գերմանիայի Զինդելֆինգեն քաղաքում: Նա ցույց տվեց 17 մ 83 սմ արդյունք: Նախկին ռեկորդը պատկանում էր ռուսաստանցի Լեոնիդ Վոլոշինին, որը երեք տարի առաջ ֆրանսիական Գրենոբլում գրանցել էր 17 մ 77 սմ արդյունք:

Համաշխարհային ռեկորդ ուսանողական մրցումներում

Կանադացի Քրիս Ռենոն համաշխարհային ռեկորդ սահմանեց 50 մ թիկնալողում 25 մետրանոց լողավազանում Կանադայի համալսարանների առաջնությունում, որ կայացավ Սենթ Քաթրինում: Նա ցույց տվեց 24,25 վրկ արդյունք, ինչը 0.12 վայրկյանով գերազանցում է նախկին նվաճումը, որ 1995 թ. փետրվարին աշխարհի գավաթի խաղարկության փուլում սահմանել էր օլիմպիադայի չեմպիոն ամերիկացի Ջեֆրի Ռոուզը:

Մրցակիցները խաղաղ բաժանվեցին

Միջազգային շաշկու աշխարհի չեմպիոնի կոչման համար լրացուցիչ մրցամարտի առաջին պարտիան, որ խաղարկեցին աշխարհի 6-ակի չեմպիոն, ռուսաստանցի Ալեքսեյ Չիժովը եւ Ռոբ Քլերկը, խաղաղ ելք ունեցավ: Լրացուցիչ հանդիպումը տեղի է ունենում Հոլանդիայի Գրոնինգեն քաղաքում: Ըստ մրցակարգի, եթե 6 հիմնական մրցախաղերը չորոշեն հաղթողին, ապա կանցկացվի եւս երկուսը կրճատված ժամանակակարգով: Եթե դրանք էլ ոչ-ոքի ավարտվեն, ապա աշխարհի չեմպիոնը ի հայտ կգա լրացուցիչ պարտիաների արդյունքով, որոնցից յուրաքանչյուրը կտեւի 30 րոպե: Մրցամարտը կընդհատվի նրանցից մեկի առաջին իսկ հաղթանակից հետո:

Ընտրապայքարը կրկին թեժանում է

Մինչ եվրոպական ակումբները պայքարում են եվրագավաթների համար, մյուս աշխարհամասերում հավաքականները վիճարկում են մեկ տարի անց Ֆրանսիայում կայանալիք ֆուտբոլի աշխարհի առաջնության ուղեգրերը:

ԿՈՆԿԱԿԱՖ-ի (Հյուսիսային, Կենտրոնական Ամերիկայի եւ Կարիբյան ծոցի ավազանի երկրներ) ընտրանիների պայքարը թեւակոխել է վճռական փուլ: Վեց ուժեղագույն թիմերը շրջանաձեւ մրցակարգով պայքարում են 3 ուղեգրերի համար: Այս գոտում կայացան մեկնարկային հանդիպումները: Առաջին տուրում հանդիպեցին հաղթողի հիմնական հավակնորդներ Մեքսիկայի եւ Կանադայի հավաքականները: Նրանց միջեւ մրցամարտում անսպասելի խոշոր հաշիվ գրանցվեց: Մեքսիկացի ֆուտբոլիստները 4 անպատասխան գնդակ ուղարկեցին մրցակցի դարպասը: Դրանցից երկուսի հեղինակ դարձավ Էրյոսիկյոն (50 եւ 80-րդ րոպեներին): Մեկական անգամ աչքի ընկան Գալինդոնը (59-րդ րոպե) եւ Ալվեսը (87-րդ րոպե): Ճամայկայի եւ ԱՄՆ ընտրանիների ֆուտբոլիստներին խաղի 90 րոպեների ընթացքում այդպես էլ չհաջողվեց բացել հաշիվը՝ 0–0:

	Խ	Հ	Ո	Պ	Գ	Մ
1. Մեքսիկա	1	1	0	0	4–0	3
2. ԱՄՆ	1	0	1	0	0–0	1
3. Ճամայկա	1	0	1	0	0–0	1
4. Կոստա Ռիկա	0	0	0	0	0–0	0
5. Սալվադոր	0	0	0	0	0–0	0
6. Կանադա	1	0	0	1	0–4	0

Մարտի 16-ին ԱՄՆ–Կանադա, Կոստա Ռիկա–Մեքսիկա:

Ասիայում առաջինը պայքարի ոլորտ ընդգրկվեցին 6-րդ ենթախմբի թիմերը: Անդրանիկ խաղում Հարավային Կորեայի հավաքականը հյուրընկալվելիս 2-0 հաշվով պարտության մատնեց Հոնկոնգի թիմին: Երկրորդ մրցամարտում կրկին մրցակցի դաշտում կորեացիները առավելության հասան Թաիլանդի ֆուտբոլիստների նկատմամբ (3-1):

6-րդ ենթախումբ

	Խ	Հ	Ո	Պ	Գ	Մ
1. Հարավային Կորեա	2	2	0	0	5–1	6
2. Թաիլանդ	1	0	0	1	1–3	0
3. Հոնկոնգ	1	0	0	1	0–2	0

Օվկիանիայում կայացած նախնական փուլի հանդիպումներից հետո վերջնական տեսք ստացան ենթախմբերը: Սողոմոնյան կղզիների հավաքականը երկրորդ հանդիպման ժամանակ էլ բացահայտ առավելություն ուներ Տոնգայի թիմի նկատմամբ եւ 9 անպատասխան գնդակ ուղարկեց մրցակցի դարպասը (առաջին խաղը կղզիաբնակները եւս շահել էին՝ 4-0): Այսպիսով առաջին ենթախմբում հանդես կգան Ավստրալիայի, Թաիթիի եւ Սողոմոնյան կղզիների հավաքականները, իսկ երկրորդում՝ Ֆիջիի, Նոր Զելանդիայի եւ Պապուա-Նոր Գվինեայի թիմերը: Եվրոպական հավաքականները ընտրաշավում կվերընդգրկվեն մարտի 29-ին:

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Կրկին առանց հայաստանցիների, սակայն հայ ըմբիշի հաղթանակով

Ռուսաստանի Պերմ քաղաքում ավարտվեց Իվան Պոդդուբնու անվան հունա-հռոմեական ըմբշամարտի մեծ մրցանակի շարքից միջազգային ավանդական մրցաշարը: Աստղատեսիլն, որ անցկացվում է արդեն 35 տարի եւ հաճախ կոչվում է «աշխարհի երկրորդ առաջնություն», այս տարի մասնակցեցին 15 երկրների ըմբիշներ, այդ թվում ըմբշամարտի այնպիսի տերություններ, ինչպիսիք են ԱՄՆ-ն, Հունգարիան, Հունաստանը, Իսրայելը, Լեհաստանը, Էստոնիան, Բելառուսը, Մոլդովան, Ղազախստանը: Ցավոք, կրկին մասնակիցների թվում չէին հայաստանցի ըմբիշները, որոնք անկասկած հաղթողի հիմնական հավակնորդ կհամարվեին: Ինչեւէ, թիմային հաշվարկում հաղթեց Ռուսաստանի հավաքականը, որի պատվիրակները նվաճեցին 6 ոսկե, 6 արծաթե եւ 4 բրոնզե մեդալներ: Ըստ քաշային կարգերի պատվո դափնեկիր բարձրագույն աստիճանին կանգնեցին Օլեգ Նեմչենկոն (54 կգ, Խակասիա, Ռուսաստան), Ռուստեմ Մամբետովը (58 կգ, Սանկտ Պետերբուրգ), Արիստիդես Ռուբինյանը (63 կգ, Հունաստան), Ալեքսանդր Տրետյակովը (69 կգ, Պերմ), Ալեքսանդր Լարինը (76 կգ, Նովոսիբիրսկ), Սերգեյ Ցվիրը (85 կգ, Մոսկվա), Գոգի Կոգուաշվիլին (97 կգ, Մոսկվա) եւ Սերգեյ Մուրեյկոն (125 կգ, Մոլդովա):

digitised by A.R.A.R.@

Օրվա հետքերով

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Բորիս Ելցին. «Անհրաժեշտ է կարգուկանոն մտցնել իշխանության մեջ, եւ ես կանեմ դա»

ՆԱՏՕ-ի ընդլայնումը բանկ կնսոի Եվրոպայի ժողովուրդներին

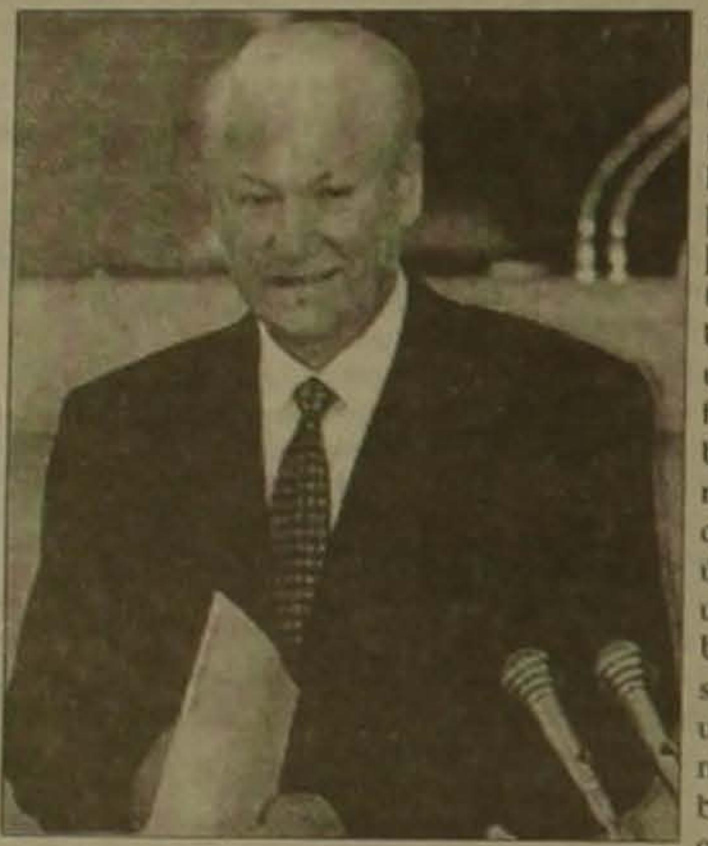

ՄՈՍԿՎԱ. 6 ՄԱՐՏ. ՆՏ: Ռուսաստանի նախագահ Բորիս Ելցինը մարտի 6-ին հանդես եկավ Դաշնային ժողովին հասցեագրված ուղերձով:

Ելույթի մեջ Ելցինը հայտնեց իր դժգոհությունը կենտրոնական գործադիր իշխանության, օրենսդիր մարմինների եւ ռեգիոնալ վարչակազմերի գործունեությունից: Նրա խոսքերով, Ռուսաստանը 1997 թվականն է մուտք գործել խնդիրների ծանր բեռով, չի հաջողվել կանգնեցնել արդյունաբերության անկումը, ապահովել ներդրումների հոսքը, ժողովուրդը կորցնում է հավատը հանցագործության դեմ առնելու իշխանությունների կարողության նկատմամբ: Ավելի ու ավելի դժվար է ապահովել զինված ուժերի ամենաանհրաժեշտ պահանջները, իջել է ռուս քաղաքացիների մեծամասնության կենսամակարդակը, մարդիկ տառապում են աշխատավարձի չվճարումներից եւ այլն:

Ելցինն ասել է. «Քաղաքական նոր համակարգ ստեղծելով մենք այն չենք մասնակարարել կառավարման նոր գործիքներով, մենք ինքներս չենք սովորել կառավարել նորովի»: Նա նշել է, որ երկիրը դեմ է կառավարի իշխանության կողմից, ոչ թե հանգամանքների: «Անհրաժեշտ է կարգուկանոն մտցնել իշխանության մեջ եւ ես կանեմ դա», ասել է նա:

Ելցինի կարծիքով, Ռուսաստանի իշխանական կառույցներում արմատ են ձգել բյուրոկրատությունն ու անտարբերությունը, իշխանությունը ներկայումս ճաղատանում է եւ դա վերաբերում է ոչ միայն գործադիր, այլեւ օրենսդիր մարմիններին:

Ռուսաստանի արտաքին քաղաքական առաջնահերթ ուղղություններ ըստ Ելցինի մնում են անփոփոխ: Այն է ընդդիմանալ ՆԱՏՕ-ի ծավալմանը:

Բորիս Ելցինը անդրադարձել է ՆԱՏՕ-ի ընդլայնման խնդրով Ռուսաստանի բացասական եւ սկզբունքային վերաբերմունքին ասելով, թե այդ պլանների իրագործումը ուղղակիորեն վնաս է հասցնում Ռուսաստանի շահերին, քանի որ դրանք հետապնդում են Եվրոպայից Ռուսաստանին դուրս մղելու ձգտումը եւ նրա ռազմավարական մեկուսացմանը հասնելը: Նախագահը նախազգուշացրել է, որ ՆԱՏՕ-ի ընդլայնումը կարող է լինել այն սխալը, որը թանկ կնստի Եվրոպայի ժողովուրդներին: Ելցինի կարծիքով, առանց Ռուսաստանի եւ մանավանդ նրան հակառակ եվրոպական անվտանգություն ստեղծելու փորձերը միշտ ձախողվել են: «Ռուսաստանը կանի ամեն բան Եվրոպայում նոր պառակտում չթույլատրելու համար», ասել է Ելցինը: Այդ կապակցությամբ Ելցինը հույս է հայտնել, որ ԱՄՆ նախագահ Բիլ Քլինթոնի հետ մարտին նախատեսված հանդիպումը նոր իմպուլս կտա համագործակցության ռազմավարությանը:

Ելցինի խոսքերով, այս տարին կարեւոր որոշումների տարի է լինելու նաեւ Ռուսաստանի եւ Բելառուսի մերձեցման բնագավառում:

Զյուգանովը Ելցինի ելույթին տվել է բացասական, իսկ Սելեզնյովը՝ դրական գնահատական

ՄՈՍԿՎԱ. 6 ՄԱՐՏ. ՆՏ: Գենադի Զյուգանովը բացասական գնահատական է տվել նախագահ Ելցինի ելույթին ասելով. «Ոչ մի լուրջ պատասխան ոչ մի հարցի ծանկալի կլիներ լսել, թե ինչու չի աշխատում տնտեսությունը, ինչու չեն վճարվում կենսաթոշակները եւ աշխատավարձերը, ինչու բարեփոխումներ չեն անցկացվում որեւէ բնագավառում, իսկ եթե անցկացվում են, ապա այդ ոլորտը վերջնականապես քայքայվում»:

Իսկ Պետդումայի խոսնակ Գենադի Սելեզնյովը Ելցինի ելույթը բնութագրել է իբրեւ ինքնաքննադատական եւ իրատեսական, որն արտացոլում է Ռուսաստանում ստեղծված իրավիճակը եւ ավելի հասկանալի դարձնում, թե ինչպես պետք է կառավարել: «Սա ուղերձ է, որից պարզ է դառնում նախագահի ուղեգիծը: Միայն լավ կլիներ, որ խոսքը չտարանջատվեր գործից», ասել է Սելեզնյովը:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Երևան քաղաքի հեռախոսային ցանցի վերակառուցման և վերազինման աշխատանքները արդյունավետ զարգացնելու, նոր հեռախոսահամարի իրական պահանջարկը որոշելու նպատակով «**ԱրմենՏել**» համատեղ ձեռնարկությունը անցկացնում է նոր հեռախոսահամարներ տրամադրելու դիմումների ընդունման և հաշվառման գործընթացը: Դիմումների ձևերը կարող եք ստանալ և լրացնել (անձնագիրը պարտադիր է) Երևանի հեռախոսային ցանցի ԱՀԿ-ների բաժանորդների սպասարկման համապատասխան բաժիններում ժամը 9:00 - 16:30, ընդմիջում 12:00 - 13:00:

Հասցեները

- Բաժանորդների սպասարկման կենտրոնական բաժին Չարենցի 76, Երևան
- 55 / 57 ԱՀԿ բաժանորդների սպասարկման բաժին, Չարենցի 76, Երևան
- 22 / 26 / 27 ԱՀԿ բաժանորդների սպասարկման բաժին, Գյուլբեկյան 26, Երևան
- 23/24 / 25 / 28 ԱՀԿ բաժանորդների սպասարկման բաժին, Բաբայան 29 (էլ. ցանցի հարևանությամբ)
- 61 / 62 ԱՀԿ բաժանորդների սպասարկման բաժին, Աճառյան 1նրբ. փող. N6, Երևան
- 45 / 47 / 47ա ԱՀԿ բաժանորդների սպասարկման բաժին, Նոր-Արեշ 5-րդ փող., 20 շենք, Երևան
- 52 / 53 / 56 / 58 ԱՀԿ բաժանորդների սպասարկման բաժին, Նալբանդյան 28, Երևան
- 34 / 35 / 39 ԱՀԿ բաժանորդների սպասարկման բաժին, Բաշինջաղյան 177, Երևան
- 42 / 44 / 46 / 48 ԱՀԿ բաժանորդների սպասարկման բաժին, Հ. Հովսեփյան N 15, Երևան
- 72 / 73 / 74 / 77 ԱՀԿ բաժանորդների սպասարկման բաժին, Օգանովի փող., Հարավ Արևմտյան թաղամաս (Ունիվերսամի մոտ) Երևան
- 63 / 64 / 65 ԱՀԿ բաժանորդների սպասարկման բաժին, Ն. Ստեփանյանի 1, Նորքի 2-րդ զանգված

«ԱրմենՏել» ՀՁ
ԵՀՑ Բաժանորդների
սպասարկման տնօրինություն

Դ Ի Մ Ո Ւ Մ No

Հեռախոսի տեղադրման վերաբերյալ

Դիմող ____________________
/Անուն, Ազգանուն/

Հասցե ____________________

Անձնագիր ____________________
/Սերիա, համար/

« __ » ________ 1997թ ____________
/Դիմողի ստորագրությունը/

Ս Տ Ա Ց Ա Կ Ա Ն

Դիմումի No ______ « __ » ________ 1997թ

ԵՀՑ Բաժանորդների սպասարկման տնօրինություն

ՄԱՐՏԻ 8-ԻՆ ԾԱՂԿԻ ԳՆԵՐԸ

«Բրաբիոն ֆլորա սերվիսում»

ՎԱՐԴ-	500-800 ԴՐ.
ՔՐԻԶԱՆԹԵՄ	600-800 ԴՐ.
ԿԱԿԱՉ	500 ԴՐ.
ՀԻՐԻԿ	500 ԴՐ.
ԽՈԼՈՐՁ	600-800 ԴՐ.

Կլինեն նաեւ ՇՈՒՇԱՆ, ԱՆՏՈՒՐԻՈՒՄ, ԴՐԱԽՏԻ ԹՌՉՈՒՆ եւ այլ էկզոտիկ ծաղիկներ

Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի Հասուկ դասընթացների բաժինը հրավիրում է

«Համաշխարհային քաղաքականության ներածություն»

թեմայով դասընթացին

Այս դասընթացը կմատուցվի որպես միջազգային հարաբերությունների քաղաքական հարցերին նվիրված ներածություն: Դասընթացը կանդրադառնա միջազգային հարաբերությունների զանազան տեսություններին, ինչն ունկնդիրներին կօգնի հասկանալ եւ բացատրել քաղաքական բարդ գործողություններն ու իրադարձությունները: Դասընթացը կվերլուծի 1) տեսությունների համակարգը եւ ուժերի հավասարակշռությունը տեսությունների միջեւ, 2) տեսությունների ներքին քաղաքական գործոնների ազդեցությունը նրանց արտաքին գործունեության վրա, 3) քաղաքական որոշումներ կայացնելու գործընթացը նկատի առնելով իրականության ընկալումը քաղաքականություն ձեւավորող եւ իրականացնող անձանց եւ հաստատությունների կողմից:

Դասընթացը կներկայացնի միջազգային հարաբերությունների ուսումնասիրման իրապաշտ եւ գաղափարապաշտ մոտեցումները, ինչպես նաեւ կոնֆլիկտի, միջազգային անվտանգության, ինտեգրացման եւ համակարգերի տեսությունները:

Դասընթացն օգտակար կլինի կառավարական հաստատությունների աշխատողներին, հարակից մասնագիտությունների ուսանողներին եւ լրագրողներին:

- *Դասընթացը կվարի ՀՀ արտաքին գործերի առաջին փոխնախարար, Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի (ՀԱՀ) դասախոս Վարդան Օսկանյանը*
- *Սկիզբը ս. թ. մարտի 17-ին*
- *Տեւողությունը 6 շաբաթ*
- *Օրերը երկուշաբթի եւ ուրբաթ, ժամը 18:30-ից մինչեւ 20:30*
- *Պարապմունքները կընթանան հայերեն*
- *Գրանցումը եւ վճարումը տեղի կունենան ՀԱՀ-ի 19ա սենյակում*
- *Դասընթացին կարող են մասնակցել միայն առաջին 30 գրանցվածները*
- *Վարձը 45 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ*

Լրացուցիչ տեղեկությունների համար զանգահարել 27-16-58

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

2 սենյականոց սեփական տուն Ներքին Շենգավիթ թաղամասում կից հողամասում ունի նաեւ առանձին կառուցված տան հիմքեր:

Հեռ. 48-91-64

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

- 3 սենյականոց բնակարան 5 հարկանի քարե շենքի 5-րդ հարկում 70/50 քմ. ավտոտնակով: Հրաչյա Քոչար 23 (նախկին Չեկի խանութի մոտ):
- Ավտոմեքենա ВАЗ 2106:

Հեռախոս՝ 22-42-68

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Առանձնատուն 80 քառ. մ ննջող-ավտոտնակով եւ երկու բնակելի հարկով (առանց ներքին հարդարանքի): «Զվարթնոց» կինոթատրոնի մոտակայքում (Մոնումենտ): Կա նաեւ մրգատու ծառերով փոքրիկ այգի:

Զանգահարել

27 22 57 ժամը 10-16

58 33 26 ժամը 18-23

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Պակիստանի քաղաքացի Ալի Խալիլին կորցրել է անձնագիրը N 4288744: Գտնողին խնդրվում է զանգահարել 22-69-91:

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

4 սենյականոց բնակարան (ընդհ. մակ. 95 քմ, բնակ. մակ. 65 քմ) քարե շենքի 4-րդ հարկում: Ունի վերնահարկ (45 քմ): Ընդ. ընդհ. մակ. 140 քմ է: Գտնվում է Աջափնյակում Հանր. հիվանդանոցի մոտ:

Հեռ. 581841, 342586

«ՍՓՅՈՒՌ» ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ - ԱՆՎՃԱՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԳՈՐԾՈՂ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋԱՐԿԻ-ԵՎ ՊԱՀԱՆՋԱՐԿԻ ՄԱՍԻՆ ՀԵՌԱԽՈՍՈՎ 589167, 581351

«Պարբերական» հրատարակչության տպարան, Երեւան-23, Արշակունյաց 2, Գրանցման թիվ 65, Դասիչ 69149, Պատվեր 532, Տպաքանակը 3000, Ստորագրված է տպագրության 6.03.1997, Գինը 100 դրամ

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ

Ընթացիկ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ի զիսություն հայ դիվանագետների

ՎԱՀՐԱՄ ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ

Ամերիկահայ

Մի՞թե մենք խավարը այդքան սիրեցինք

Նորից ջեռուցման ժամանակի մասին

ԱՐՄԵՆ ՄԱԴԱՅԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽԱՂ

Հայկական պատվիրակությունը կմասնակցի Դանիայում գումարվող համաժողովին

Մարտի 17-20-ը ...

ՀԱՄԱՌՈՏ

Սամվել Սեւադյան հաղթահանդեսատանում կանցնի այլ աշխատանքի

Քննարկվում են էլեկտրատրանսպորտի եւ հեռախոսակապի ավելացման հարցերը

Արգելի-Շամիրամ ջրանցքն ամեն տարի կարող է անակնկալներ մատուցել

Անցած տարի, 1995-ի համեմատությամբ, մթնոլորտն ավելի է աղտոտվել

... 28 հազար 418 տոննայից:

Երեւանում 7-ի փոխարեն գործել է 4 դիտակետ, որոնք ուսումնասիրել են մթնոլորտում 13 վնասակար միացությունների խտությունները: Վերցված 20 հազար 461 նմուշից 24 տոկոսի մեջ սահմանային թույլատրելի խտությունը գերազանցվել է ...

... 500 նմուշից 75 տոկոսի մեջ սահմանային թույլատրելի խտությունը գերազանցվել է առավելագույնը 5,6 անգամ:

«ԱԶԳ» ՕՐԱԹԵՐԹ

«AZG» DAILY NEWSPAPER

Editor

H. AVEDIKIAN

Yerevan, Armenia 375010

digitised by A.R.A.R.@

ՊԱՐԶԱԲԱՆՈՒՄ

Ադրբեջանը խեղաթյուրել է փաստերը

Պարզաբանում է ԱԺ մամլո ծառայության ղեկավարը

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Վերահսկիչ պալատի նախագահը պահանջում է տեղեկատվություն

ՍՓՅՈՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

Կիպրոսի Հայկական Ս. Մակար վանքը թալանված ու խանգված

Անդրկովկասի լրատվական միջոցների սեմինար Թբիլիսիում

Ա. Հ.

ԵՐԵՎԱՆ

«Տիկնայք և պարոնայք»-ը՝ առայժմ 8 ամսով

Ա. Պ.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 25/1

Պատկերություն Նուբարաշենի մեկուսարանում

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ

Ինչո՞ւ են դիմում սոցապ նախարարություն ու հասկապես նախարարին

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ

պատմություն

1918

Էրզրումի ողբերգությունը եւ գեներալ Անդրանիկը

Էրզրումը (Կարինը) Արեւմտյան Հայաստանի հնագույն եւ զարգացած քաղաքներից էր: Դեռեւս 4-րդ դարում այն հիշատակվում է որպես մարդաշատ քաղաք: Դարեր շարունակ Էրզրումը բազմիցս ենթարկվել է պարսկական, բյուզանդական, արաբական, սելջուկ թուրքերի, մոնղոլական, օսմանյան նվաճողների ասպատակություններին, որոնք կողոպտել, հրկիզել են քաղաքը, գերեվարել բնակչությանը: 1829 թ. ռուսական բանակը հայերի մասնակցությամբ գրավել է Էրզրումը, սակայն Ադրիանապոլսի հաշտության պայմանագրով քաղաքը վերադարձվել է թուրքերին: 1878 թ. փետրվարին Էրզրումի թուրքական կայազորը անձնատուր է լինում գեներալ Լոռիս Մելիքովի հրամանատարությամբ քաղաքը պաշարած ռուսական զորքին: Սակայն Բեռլինի կոնգրեսի որոշմամբ դարձյալ տրվում է թուրքերին: Քաղաքի հայ բնակչությունը մինչեւ էլ պայքարել է օտար լծից ազատագրվելու համար: 1877-1878 թթ. ռուս-թուրքական պատերազմից հետո հայ մշակույթի խոշոր կենտրոն Էրզրումը դառնում է նաեւ հայ ազգային ազատագրական շարժման կենտրոն: Հայերի զանգվածային կոտորածների հետեւանքով 1914 թ. Էրզրումում մնացել էր ընդամենը 15 հազար հայ, որոնց մեծ մասը Մեծ եղեռնի զոհ են դառնում: Առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ 1916 փետրվարին երբ ռուսական զորքերը հայ կամավորական ջոկատների մասնակցությամբ գրավում են Էրզրումը, այնտեղ ընդամենը մի քանի հարյուր հայ կար՝ առավ թիվն ավելանում է:

1918 թ. սկզբին թուրքական զորքերը, խախտելով զինադադարը, կրկին ներխուժում են Անդրկովկաս: Առաջխաղացող թշնամուն դիմակայելու համար հունվարի 16-ին Կովկասյան ռազմաճակատի հրամանատարությունը ձեւավորում է հայկական զորաբանակ-կորպուս գեներալ Թ. Նազարբեկյանի հրամանատարությամբ: Հայկական բանակի կազմում ստեղծվում է հայկական համահավաք դիվիզիա, որի հրամանատար է նշանակվում Անդրանիկը, որն ստանում է գեներալ-մայորի աստիճան: Անդրանիկը կոչ էր անում հայրենասիրական ուժերին միասին պահել Արեւմտյան Հայաստանի սահմանները, որով պահած կլինեն նաեւ Արեւելյան Հայաստանի սահմանները: «Երբ թուրքահայ սահմանները ապահովվեն, ասում էր Անդրանիկը, ապահով է Ռուսահայաստանը: Առանց Թուրքահայաստանի վտանգված է Ռուսահայաստանը: Երբ թուրք բանակը Սարիղամիշին մոտենա, բաբարը պիտի զարնե ձեր կռնակին: Պետք է վերացվի ռուսահայ եւ թուրքահայ հացը, պետք է փակվեն այդ խրամատները եւ միացած պետք է դիմել թշնամիին դեմ եւ այդպես կռվել»:

Փետրվարի 8-ին 1000 զինվոր Անդրանիկի ղեկավարությամբ ռազմաճակատ մեկնելու հրաման ստացավ: Ըստ Վ. Թորոսյանի վկայության, տեղի ունեցած միտինգում զինվորների միջից դուրս հանելով 14 տարեկան մի կամավորի եւ նստեցնելով զինվորների ուսերին, Անդրանիկն ասում է. «Երբ այս ցեղը կրնա այսպես մանուկներ դրկել դեպի ճակատ, վստահ եղեք, որ մեր ազատությունը մոտ է: Բավական է մեր նահատակներու բարոյական ուժը, մենք կհաղթենք եւ ձեռք կբերենք մեր ազատությունը: Մեզի ձգված է մեր բախտը, աշխարհի մեջ մեն-մենակ ենք: Բավական է այդ մենակությունը, որ մեր թուլությունը գրահ ու պողպատ հագնի: Ռուսը գնաց եւ մեր հայրենիքը մեզ թողուց: Թուրքերը կսպառնան գալ եւ մեր ձեռքեն խլել մեր հողը, դիմադրենք եւ չթողնենք, որ թուրքը մտնի մեր արյունով ողողված դաշտերը: Ով է որ այստեղ պիտի սպասե եւ չպիտի գա ճակատ: Մենք տեղ չունենք, տուն չունենք, բոլորս որբ ենք, ստեղծենք մեր հայրենիքը եւ տեր ըլլանք մեր ընտանիքներուն, մեր հողին, ջրին, տունին եւ տեղին: Կեցցե՛ հայ բանակը, որ կը կռվի իր սրբազան ազատության համար, կեցցե՛ մեր նահատակությունը:

Մենք մինակ ենք, բայց հավատքով եւ հույսով լեցուն...

Անդրանիկ խոսքը վերջացուց եւ աչքերը լցվեցան արցունքով:

Կայարանը դղրդաց զինվորներու «կեցցե Անդրանիկ» աղաղակներով»:

Անդրանիկն իր զորախմբով ժամանում է Ալեքսանդրապոլ: Այստեղ եւս նա իր զինվորներին է դիմում խրախուսական ճառով. «Ես ձեր դաշտերում հետ միասին, ասում է նա, տարիներ Սասնո գագաթը կռիվ մղած եմ միեւնույն թշնամիին դեմ, դուք այսօր պիտի ցույց տաք, որ ձեր դաշտերում արյունը փոխադրված է ձեր երակներում մեջ: Իմ հավատքս մեծ է ձեր վրա, ո՛վ քաջարի զինվորներ, դուք ամեն գնով պիտի պաշտպանեք ձեր հայրենիքը: Ավարայրի մեծ ճակատամարտեն մինչեւ հիմա մեր պատմության մեջ չէ եղած ավելի մեծ վայրկյան քան այն, որ մենք կերթանք դիմադրելու: Մեր հայրենիքի «այո»-ն եւ «ոչ»-ը պիտի որոշվի Վանի, Մուշի, Կարնո մեջ եւ պիտի որոշվի մեր արյունով: Բոլորը գացին մեզ թողուցին մեր հողը, մեծ եւ քաջ ըլլանք պաշտպանելու այդ հողը...»:

Անդրանիկը մոտ հազար զինվորով Թիֆլիսից Ալեքսանդրապոլի, Կարսի, Սարիղամիշի միջով մեկնում է ռազմաճակատ: «... Թուրքերը կսպառնան գալ եւ մեր ձեռքեն խլել մեր հողը, ասում էր Անդրանիկը իր զինվորներին, դիմադրենք եւ չթողունք, որ թուրքը մտնե մեր արյունով ողողված դաշտերը»:

Կարսում Անդրանիկը հրաման է տալիս իր զինվորներին. «Կպահանջեմ հայերեն, որ ոչ ոք համարձակվի ձեռք տալ որեւէ մուսուլմանի, նույնը կպահանջեմ նաեւ մուսուլմաններեն հայերու նկատմամբ: Ով հանդգնի խախտել իմ այս հրամանը, նա պիտի պատժվի ամենախիստ կերպով»:

Մեծ դժվարություններ հաղթահարելով Անդրանիկն անցնում է Սարիղամիշ, կապ է հաստատում Թիֆլիսի հետ եւ շտապում է Էրզրում քաղաքի պաշտպանությունը կազմակերպելու համար: Այդ ժամանակ ռուսական զորքերի նահանջի հետեւանքով Էրզրումի պաշտպանության եւ այնտեղ կուտակված հայ փախստականներին օգնելու համար Էրզրումում էր գտնվում Սեբաստացի Մուրադը, որը թուրքերի դեմ մարտերում կոփված հայդուկ էր: Հայերի ոգին բարձրացնելու համար Մուրադը կարգադրում է հայտնել Անդրանիկի Էրզրում գալու մասին: Այս լուրն ընդունվում է մեծ խանդավառությամբ: Որբանոցի մանուկները, պատուհանների մոտ հավաքված, Անդրանիկին նվիրված երգեր են երգում: Խուճապահար փախուստի դատապարտված հայերը բացականչում են. «Փառք Աստծո, փառք Աստծո, այժմ ազատված ենք»: Շատերն ուրախությունից լաց են լինում, բարի մաղթանքներ ասում Անդրանիկի հասցեին: 60 տարեկան մի կին վազելով բղավում է. «Անոր ձիուն ոտքերին մատաղ, անոր արեւուն մեռնիմ, փրկիչն է գալու, զավակներս ու քույրերս արյունը խմող շուներուն հոգեառն է կհասնի, իր գալած ճամփաներուն, քարերուն ու հողերուն մատաղ Անդրանիկս»:

Փետրվարի 25-ին Անդրանիկը ստանում է իրեն եւ Կարինի հայ գործիչներին հասցեագրված Վեհիբ փաշայի նամակ վերջնագիրը, որում ասված էր. «Օսմանյան բանակի հաղթական Գոլ Օրտուները բոլորը շարժման մեջ դրված են գրավելու համար մեր հայրենիքի սահմանները: Ռուսական դեմոկրատիկ հանրապետության ներկայացուցիչները Բրեստ-Լիտովսկի մեջ մեզի հանձնած են մեր իսկ հողամասը եղող (բիզիմ թոփրաղըմըզը օլան) Բաթում, Կարս, Արտահան, Օլթի եւ Արթուինը: Ես ձեզի կառաջարկեմ անմիջապես հեռանալ մեր սահմաններեն, եթե ոչ օրենքի համաձայն պիտի պատժվեք խստիվ: Արդեն ափ հանված է մեր բանակի մեկ մասը Բաթումի մեջ, որոնք կքալեն Կարսի վրա»:

Անդրանիկը վճռականորեն մերժում է վերջնագիրը պատասխանելով. «Այն միեւնույն ռուսական դեմոկրատիկ հանրապետությունը որ Բրեստ-Լիտովսկի մեջ ձեզի կտեր Բաթում եւ Կարս, մեզի տված է զենք, ռազմամթերք եւ ամեն տեսակ միջոցներ պաշտպանելու համար մեր անժխտելի հայրենիքը եղող Կարս, Կարին, Վան, Բիթլիս եւ մնացյալ այն չորս նահանգները, որոնք տակավին կհեծեն ձեր բռնակալության տակ: Ռուսական դեմոկրատիկ հանրապետությունը մեզ տված է ինքնորոշվելու պատեհությունը եւ մենք եկած ենք զենքը ձեռքներիս ինքնորոշվելու թե որուն է այս հողը, ձերը, թե մերը: Մենք կռվի պատրաստ ենք»:

Այս պատասխանին Անդրանիկը ավելացնում է. «... Քեզի պես փաշաներ շատ եմ տեսել, լավ արի է, որ քեզ հետ ալ չափվիմ, հրամեցեք»:

Անդրանիկը Էրզրում է մտնում փետրվարի 16-ին: «Ես գտա քաղաքի ժողովուրդը լքված եւ հուսահատված, հիշում է նա: Իմ ներկայությունը քիչ ոգեւորեց զանոնք, բայց ես չեմ տեսներ այն ոգին, որ պետք է ունենար ժողովուրդ մը իր ազատության նախօրյակին»: Պատասխանելով իրեն ծափահարողներին, Անդրանիկն ասում է. «Մի ծափահարեք ինձ, այլ մտիկ ըրեք իմ խոսքերին, ամեն մարդ թող անմիջապես մտնե զորանոց եւ գիշերը մեկնի ճակատ, ահա ծափահարությունների գնդեցիկ եւ օգտակար տեսակը... Ես անհայտ մըն եմ, Անդրանիկը ձեզանով Անդրանիկ է, մեր ուժերով է, որ մենք պիտի հաղթենք թշնամին, ձեր վրեժխնդիր սրտով է, որ թշնամին պիտի ահաբեկվի... Ուստի երթանք ճակատ... ազատագրելու մեր հայրենիքին մնացած հողամասերն ալ»:

Այդ ժամանակ Էրզրումում կար մոտ 25 հազար հայ բնակչություն: Քաղաքը պաշարված էր նույնքան թուրք զինվորներով:

Չնայած ծայրահեղ դժվարին պայմաններին Անդրանիկը մի շարք միջոցառումներ է իրականացնում Էրզրումի պաշտպանությունն ամրապնդելու համար: «Կարնո մեջ գտնված մարդկանցը հարյուրին 90-ը խոստովանեցան, հիշում է Վ. Թոթովենցը, որ եթե Անդրանիկը եկած չըլլար, տեղական թուրքերը պիտի այդ առտուներեն եւ կարող պիտի ըլլային կոտորել մեզ բոլորիս»:

Անդրանիկը կանխում է առանց կառավարողների մնացած քաղաքին սպառնացող ազգամիջյան կռիվները, համախմբում ազգաբնակչությանը պաշտպանելու քաղաքը:

Չնայած Անդրանիկի հերոսական ջանքերին, փետրվարի 27-ին թուրքերին հաջողվում է մտնել Էրզրում: Գեներալն իր հավատարիմ զինվորներով ստիպված է լինում խուճապահար նահանջող ժողովրդի հետ գնալ դեպի Սարիղամիշ, որտեղից անմիջապես հեռագրում է գեներալ Նազարբեկյանին եւ Հայաստանի ապահովության խորհրդին, թե շրջապատված լինելով դավաճաններով, հրաժարվում է Հայաստանի երկրապահի զորաբանակի հրամանատար լինելուց: Այս բոլորը գեներալն հիմնավորում է բազմաթիվ անհերքելի փաստերով:

Չնայած դրան, մինչեւ այժմ էլ ոմանք այն կարծիքին են, թե Էրզրումի անկման համար մեղավոր է Անդրանիկը: Նման անհիմն ոտնձգումները Անդրանիկի հասցեին վճռական հակահարված են ստացել ժամանակակիցների եւ մի շարք անվանի հասարակական ու ռազմական գործիչների կողմից (Թովմաս Նազարբեկյան, Լեւոն Թութունջյան, Ավետիս Ահարոնյան, Արշակ Ջամալյան, Ավետիս Թերզիբաշյան, Միքայել Վարանդյան եւ ուրիշներ): «Ինչպե՞ս մեղադրել Անդրանիկին», գրել է Ա. Ահարոնյանը, Էրզրումն ընկավ չէր կարող դիմանալ, մեղքն Անդրանիկինը չէ: Թող մասնագետները ասեն թե ինչո՞ւ ընկավ, թող պատմությունը դատի: Անդրանիկ կփորձի դեպի մի իր ներքին կրակով վառել փոքրաթիվ, հոգեպես բոլորված անկազմակերպ հայ բանակը Էրզրումի տակ, փորձեց հրաշք կատարել, մեկ խոյանքով ոտքի հանել նույնիսկ մեռելները եւ փշրել թշնամու կատաղությունը, օրմորքիլի մեջ կանգնած սուսերամարտիկ թշնամու վրա սլացավ... ի զուր այդ խիզախությունը մնաց որպես լեգենդական մի շարժում այս կսկծալի օրերին, բայց նա չկարողացավ փրկել դրությունը»:

Նկարագրելով Էրզրումում ստեղծված քաոսային վիճակը Ա. Թերզիբաշյանը նկատում է. «Անդրանիկը, սակայն, այս քաոսին մեջ անգամ չէր փխրած: Ան բուռ մը ուժի կրկնած կովի եկած էր, բայց ուրիշ բան չէր կրցած փրկել, եթե ոչ հայ կրողին պատիվը»: Դիպուկ է նկատել Մ. Վարանդյանը. «Անդրանիկի տեղ Նապոլեոն Բոնապարտն անգամ լիներ Հայկական բանակի գլուխ, հավանականորեն պիտի չկարենար փրկիչի դեր խաղալ: Պաշտպանել Հայոց բերդաքաղաքը - ոչ Էրզրումը եւ ոչ ալ հետագային Կարսը»: Հայկական կորպուսի գեներալ Թ. Նազարբեկովը գրել է. «Հպարտ եմ Անդրանիկով: Եթե նրա նման երկու զորավար էլ ունենայինք, թուրքերը հիմա Անկարայում պետք է լինեին եւ ոչ թե Կարսի շուրջը»: Խոսելով Անդրանիկին Էրզրումի ճակատ ուղարկելու իր համաձայնության մասին Նազարբեկյանն ասել է. «Եթե ես անոր Էրզրում երթալուն տվի իմ համաձայնությունը, պատճառն այն էր, թերդապահ զորավարներեն, որուն որ առաջարկեցի այդ պաշտոնը, ան կամ մերժեց եւ կամ որպես պայման առաջադրեց բերանացի, նյութերով եւ մասնագետներով այն դեմ որ մեր պայմաններուն մեջ ճարելը նոր Էրզրում մը շինելու չափ դժվարին բան մըն էր մեզ համար»:

Վերլուծելով Էրզրումի անկման պատճառները Անդրանիկն ասել է, որ դա այն ժամանակ հայ ժողովրդի մեկուսացվածության, հոգեբանական խուճապի, ռուսական բանակի հանկարծակի հեռացման, հայոց բանակի անկազմակերպվածության, ռազմաճակատից դեպի կենտրոնի հեռու գտնվելու, թուրքական բանակի քանակական գերակշռության եւ մանավանդ Հայաստանի հարեւանների դավադիր կեցվածքի հետեւանք էր: Էրզրումի ճակատի ընդհանուր հրամանատար գեներալ Օդիշելիձեն գաղտնի բանակցությունների մեջ էր թուրքական զորքերի հրամանատար Վեհիբ փաշայի հետ, որը նրա քրոջ ամուսինն էր: Օդիշելիձեի հետ էր կապված Էրզրումի հայ զինվորական միության նախագահ Տիգրան Ադամալյանը, որը զենք ու զինամթերք էր վաճառում թուրքերին: 1-ին եւ 2-րդ գնդերի հրամանատար գնդապետ Պավել Բեժանբեկովը վճռական պահին լքում է ռազմաճակատը եւ դրա մեղքը բարդում Անդրանիկի վրա: Սակայն Անդրանիկի հեղինակությունը, զինվորական փորձն ու հմայքը այնքան բարձր էին ու Հայաստանի ապահովության խորհուրդը որոշում է խնդրել Անդրանիկին իր հրամանատարությամբ շտապ ձեռնարկելու նոր զորամասի կազմավորումը ռազմաճակատը պահպանելու համար: Այդ նպատակով զորավարն անմիջապես մեկնում է Ալեքսանդրապոլ եւ չնայած իր դեմ ուղղված նոր դժվարություններին, 1918 թ. ապրիլի սկզբին կազմում է «Հայկական առանձին հարվածող զորամասը» եւ շարունակում կռվել դեպի Ղարաքիլիսա առաջխաղացող թուրքական զորքերի դեմ: Դեռեւս այն ժամանակ պատասխանելով իր հակառակորդներին Անդրանիկը գրել է. «Պատմությունը պիտի դատե թե գլխ եւ թե անազնիվ հակառակորդներիս: Իմ խիղճս եւ հոգիս հանգիստ է այս բոլորին մեջ: Մնացածը կթողնեմ անաչառ պատմագրին, որպեսզի երեւան հանե բոլոր անոնք, որոնք պատճառ եղան այսքան անմեղ արյուններն թափելու»:

Մեր ժամանակի անաչառ պատմաբանի խնդիրն է ասել ճշմարտությունը իր կյանքի մոտ 30 տարիները հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարին անմնացորդ նվիրած անմահ հերոսի մասին, որը ոչ միայն պատմական դեմք է, այլ նաեւ մեր ժամանակակիցը հայոց գոտեմարտերում:

Այս հայրենանպաստ գործում մեծ դեր ունեն կատարելու սփյուռքում ստեղծված էրզրումցիների հայրենակցական եւ բարեգործական կազմակերպությունները: Չէ՞ որ այժմ Էրզրումը դարձել է համանուն իլի վարչական կենտրոն, որի երկուհարյուր հազար բնակչության մեջ հայեր չկան: Վերջերս հրապարակվեց որ 19-րդ դարի կառույց պատմա-կրոնական եւ մշակութային կարեւորություն ունեցող հայկական եկեղեցին մզկիթի է վերածվել: Այսպիսին է թուրքական կառավարության հակահայկական քաղաքականությունն ամբողջ Թուրքիայում:

ԳԵՎՈՐԳ ՂԱՐԻԲՋԱՆՅԱՆ
Ակադեմիկոս

digitised by A.R.A.R.@

Ազգ
Azg
հայեցակետ
7 ՄԱՐՏ 1997, ՈՒՐԲԱԹ #43 (1297)

Երիտասարդական քաղաքականություն

Որպես այս համարի ներդիր-հավելված «Ազգը» հետագա էջերում ներկայացնում է ՀՀ մշակույթի, երիտասարդության հարցերի եւ սպորտի նախարարության երիտասարդության հարցերի վարչության պետ Արշակ Բանուչյանի ուսումնասիրությունը, որ 12 գլուխների եւ բազմաթիվ ենթակետերի մեջ փորձում է ներկայացնել հայ կենսունակ սերնդի դաստիարակության հիմնադրույթների հայեցակետերը: Հարցի լայն ընդգրկումով պատրաստված մի ուսումնասիրություն, որը ներկայացնելով ընթերցողներին մեր թերթը նպատակ ունի ա) կարեւորել հայ երիտասարդության համընդհանուր դաստիարակության, երիտասարդական քաղաքականություն մշակելու, որդեգրելու հարցը, եւ բ) մղել մեր մասնագետներին եւ առհասարակ ընթերցողներին արտահայտվելու այդ մասին: Քանի որ, ինչպես հեղինակն է ընդգծում, ուսումնասիրությունը դեռեւս տեղ ունի լրամշակման, գուցե նաեւ ճշգրտումների:

Պարզվում է, որ Հայաստանում 7-30 տարեկան բնակչության թիվը կազմում է ավելի քան 820 հազար: Այսինքն, մեր հանրապետության բնակչության մեկ երրորդը դպրոցականներ ու երիտասարդներ են, ինչը մեզ թույլ է տալիս ասելու, որ Հայաստանի բնակչությունը գերազանցապես երիտասարդ է: Սա մեծագույն առավելություն է, հզորագույն ներուժ որեւէ երկրի համար, եթե կարողանանք ազգաբնակչության այդ հատվածին տալ ազգային-պետական եւ ժամանակակից դաստիարակություն, ֆիզիկական ու մտավոր կրթություն, ազգային ու ընտանեկան արժեքների գիտակցություն, խթանել նախաձեռնության ոգին, հասարակության շահերին ու հայրենիքին նվիրվելու պատրաստակամությունը եւ ամենագլխավորը, աշխատանքային հեռանկարներ բացել նրա առաջ:

Իսկ եթե չկարողանա մեր պետությունը, մեր հասարակությունը այդ անել, ապա մեր երկրի ամենագլխավոր այդ առավելությունը՝ երիտասարդությունը կդառնա դժբախտություն, քանի որ, հասկանալի է, 20-30 տարեկան երիտասարդությունը ազգաբնակչության ամենաշարժունակ, ամենաանորոշ հատվածն է, ամենահակամետը արտագաղթելու:

Հայ մարդը հայ հողի վրա, այս հողի վրա պետք է տեսնի իր եւ զավակների ու թոռների ապագան: Սրանից կարեւոր ազգային-պետական առաջադրանք չիք մեզ համար: Եւ ուսումնասիրության հեղինակը աշխատել է ընդգրկել, գրեթե ամբողջ կտրվածքով, երիտասարդ սերնդի դաստիարակության հիմնադրույթները, որոնց կենսագործումից է կախված մեր երկրի ապագան:

Այդ դաստիարակությանը մասնակցում են, ինչպես հեղինակն է մատնանշում, եւ դպրոցը, եւ բուհը, եւ ֆիզիկական դաստիարակության համակարգը, եւ բանակը, եւ մեր Ազգային եկեղեցին, եւ ստեղծագործական միությունները, եւ կուսակցություններն ու հասարակական կազմակերպությունները:

Այդ դաստիարակության ոլորտում ամենակարեւոր օղակը սակայն հանդիսանում է ընտանիքը, հայ ընտանիքը: Ավանդապաշտ, ներքին ամրությամբ հատկանշվող, երեխաների ֆիզիկական, հոգեւոր ու մտավոր զարգացման նախանձախնդիր ընտանիքը: Ուժեղ ընտանիքը պետության եւ հասարակության բեռն է թեթեւացնում, եւ նյութական, եւ բարոյական առումներով: Եւ սա, ընտանիք-միավորը, հայ իրականության մեջ ավանդաբար աշխատող օղակ է, մոդայիկ բառով՝ մեխանիզմ, որ բազմաթիվ պարագաներում փոխարինում-լրացնում-հեշտացնում է դաստիարակության մյուս գործոնների եւ ընդհանրապես պետության հոգսը: Հետեւաբար ընտանեկան արժեքների, ներընտանեկան առողջ կապերի պահպանումն ու ամրապնդումը նույնպես պետք է լինի մեր պետության հիմնական լծակներից մեկը, ուժեղ ընտանիք՝ ուժեղ պետություն նպատակակետով:

Ու որպեսզի առավել շեշտվի ընտանիքի դերի կարեւորությունը երիտասարդ սերունդների դաստիարակության գործում, ուսումնասիրության հեղինակը եւ «Ազգ»-ի էջադրողները որպես խորհրդանշան ընտրել են դարասկզբի պարտիզակցի մի հայ ընտանիքի լուսանկարը, եւ դրանից ստեղծել կերպարային մանրամասներ, ընդգծելով յուրաքանչյուր կերպար առանձին-առանձին, եւ վերջում նրանց վերահավաքել հայ ավանդական ընտանիքի կուռ միասնության մեջ:

Անցումային ժամանակներ են, արժեքների արագ փոփոխության ժամանակներ: Անհրաժեշտ է ունենալ ազգային-պետական հիմնարար կողմնորոշիչներ: Եւ հետագա էջերում ներկայացվող նյութը ձգտում է նպաստել այդ կարեւոր գործին:

Հ. ԱՎԵՏԻՔՅԱՆ

Պարտիզակցի հայ ընտանիք

ԱԶԳ հայեցակետ

ԿԵՆՍՈՒՆԱԿ ՍԵՐՆԴԻ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ՀԱՅԵՑԱԿԵՏԵՐ

«Սերունդների խաչմերուկը կամ ճամփաբաժան է դառնում, կամ՝ ճանապարհի շարունակություն»

ԱՐՇԱԿ ԲԱՆՈՒՉՅԱՆ
Մշակույթի, երիտասարդության հարցերի
եւ սպորտի նախարարության
երիտասարդության հարցերի վարչության պետ

ա. Մուտք

Սերնդի դաստիարակությունը հասարակության ամենակարեւոր խնդիրներից մեկն է, եթե ոչ ամենակարեւորը: Յուրաքանչյուր անձ ամբողջ կյանքի ընթացքում կուտակած նյութական, բարոյական եւ իմացական իր ողջ կարողությունները վերջին հաշվով թողնում է իր հաջորդին: Մանավանդ հայ իրականության, հայ մարդու ինքնագիտակցության մեջ զավակների նկատմամբ խնամքը եւ մտահոգությունը ուղեկցվում էր մինչեւ օր ծերություն, իսկ հասարակության մեջ տարեց մարդու խոսքը վերջինն ու վճռական էր անգամ չափահաս զավակների համար: Հայ մարդու ավանդական եւ շատ կարեւոր «դաստիարակներն» են եղել ընտանիքի կամ գերդաստանի բոլոր անդամները՝ ավագության կարգով: Իսկ ընտանիքից դուրս բակը՝ իր օրենքներով, դպրոցը, բանակը, բուհը, աշխատանքային միջավայրը: Նախախորհրդային շրջանում «դաստիարակի» դեր էր կատարում նաեւ եկեղեցին՝ ծխի քահանան եւ այլն: Նոր սերունդն ավագներից ժառանգելու խնդրի առջեւ է եղել միշտ եւ ընդունել է այն, ինչ իրեն տրվել է: Հաճախ նաեւ հակադրվել է ավագներին, երբ տրվածը կամ պարտադրված ժառանգությունը եղած նոր հասարակական հարաբերությունների եւ նոր մտածողության հետ հակադրվել են: Այստեղ սերունդների խաչմերուկը կամ ճամփաբաժան է դառնում, կամ ճանապարհի շարունակություն: Ճամփաբաժանի կամ ճանապարհի շարունակության ընտրության ողջ ծանրությունը որքանով ավագների ուսերին է, այնքանով էլ՝ նոր սերնդի: Առաջինը եթե պատասխանատու է իր տվածի համար, ապա երկրորդը՝ իր սերնդի առաքելությունը ճշգրիտ ձեւակերպելու համար: Առհասարակ առաքելության գիտակցության բացակայություն չի լինում, ուրիշ է հարցը, երբ խոսքը վերաբերում է հետեւյալին. ազգային ինքնագիտակցության վրա է այն խարսխված, թե իբրեւ տնտեսական եւ ռազմաքաղաքական հզոր միջոցների ազդեցության հետեւանք, հիմնված է օտարածին ուսմունքների, այլ հասարակարգերի կենսամտածողության վրա: Այս իմաստով չափազանց կարեւոր է, թե նոր սերունդը ծագման ինչ ազդակներ ունի՝ արեւելյան, արեւմտյան, ապազգային, թե ազգային: Վերջին հաշվով այս ամենից ընտրության իրավունքը վերապահված է իրեն՝ նոր սերնդին: Իսկ ընտրությունն արվում եւ արվելու է արժեքների այն համակարգով, որը դաստիարակության գործոնների կիրառմամբ նոր սերնդին են ավանդել ավագները, կամ նոր հասարակության արժեքային համակարգով (ներմուծված կամ առաջացած) ծնունդ է առել (խմորվել) երիտասարդության մեջ:

Հայ իրականությունը վերջին հարյուրամյակի ընթացքում առիթ ունեցավ շփվելու ոչ միայն սերունդների ազգային եւ ապազգային կողմնորոշումների հետ եւ իր համար վերագնահատելու անցած հազարամյակները, այլեւ անցածի եւ շարունակության կապը կորցնելու ցավը զգաց: Սրանք անցած սերունդների կոչման, առաքելության ինքնագիտակցության արդյունքներ են: **Ազգի հարատեւության ձգտումն իր մեջ ամբողջացնում էր ազգային արժեքների ողջ համակարգը եւ ամփոփվում մեկ ձեւակերպման մեջ՝ «Ազգային ազատագրական պայքար»: Ձեւակերպում, որը սեղմված, բյուրեղացած ազգային իդեալների կենսամտածողության եւ հայ քաղաքակրթության դրոշակն էր: Այսօր այդ բյուրեղները հյուլե առ հյուլե բացահայտելու եւ վարդապետելու ժամանակն է: Եւ քանի դեռ մենք հապաղում ենք, տնտեսական նոր հարաբերությունները, արեւմտյան եւ արեւելյան ազդեցության բոլոր հնարավոր միջոցները թափանցում են մեր հասարակություն, որտեղ մեր զավակներն են: Մեր հասարակության ամենակարեւոր արժեքը նոր սերունդն է, եւ ստորեւ խոսքը վերաբերելու է նոր սերնդի դաստիարակման խնդրին՝ իբրեւ հասարակության եւ պետության համար ռազմավարական հույժ կարեւոր խնդիր:**

1. Սույն հիմնադրույթն ամբողջացնում է դաստիարակության խնդրի (որպես սոցիալական շատ կարեւոր երեւույթի) մեկնաբանում եւ հեղինակային հասկացություն, որպես ներկա հայ հասարակության եւ պետության զարգացման անցումային շրջանի (անցումային ասելով հասկանում ենք հին եւ նոր արժեքային համակարգերի հակասությունների շրջան) գործնական հոգսերի եւ ճանաչողության առարկա: Հիմնադրույթը եւ բովանդակությունը տրվում են ժամանակակից պայմաններում դաստիարակության վերաբերյալ հիմնական գաղափարների միագումար շարադրանքի ձեւով, որոնք հաշվի առնելով անցյալի փորձը, ներկայի իրական վիճակը եւ դրա գնահատումը, հիմնականում ուղղված են ոչ թե հեռավոր ապագայի, այլ ներկա եւ հրատապ նպատակների իրագործմանն ու ընթացիկ խնդիրների լուծմանը:

Հիմնադրույթն ամբողջացնում է աշխարհիկ [illegible] հիմնական տարրը, գաղափարաբանությունը, նպատակը, հիմնահարցերը, սկզբունքները, դաստիարակությունը իբրեւ խնդիր (պրոբլեմ) կրողների գործունեության ձեւերը եւ միջոցները, ինչպես նաեւ այդ գործունեության ընթացքում դաստիարակների եւ դաստիարակվողների համագործակցության ձեւերը որոշող գաղափարների եւ դրույթների համադրումը: **Այս ամենի էությունը բնորոշվում է անձի նկատմամբ հասարակության դրած պահանջներից ու շահերից եւ անձի շահերից եւ հասարակության ու պետության նկատմամբ նրա վերաբերմունքից:**

2. Հայացքների մեկնակետը մի կողմից հանրապետության դաստիարակման միասնական տարածքի առկայությունն է, մյուս կողմից սփյուռքի մասնատվածությունը, որը մեր հասարակությանը դնում է հայ նոր սերնդի դաստիարակման ընդհանուր հիմնադրույթի մշակման անհրաժեշտության առաջ: Հիմնադրույթի բացակայությունը շատ է դժվարացնում ավելի նեղ՝ ընտանեկան, հանրակրթական, բուհական, զինվորական, զանգվածային լրատվության միջոցների, ինչպես նաեւ հոգեւոր, բարոյական, սեռական, տնտեսական, բնապահպա-

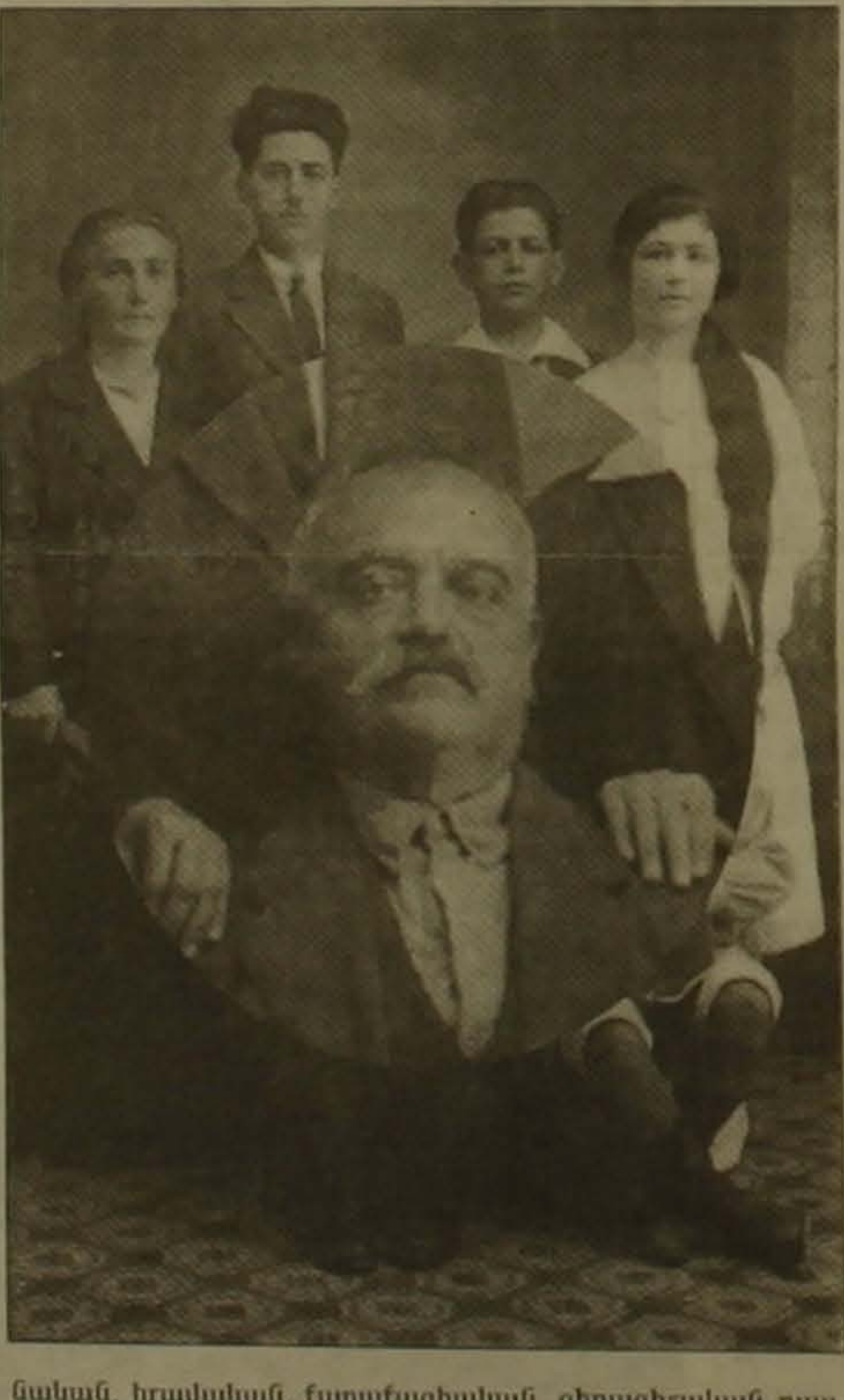

նական, իրավական, քաղաքացիական, գեղագիտական դաստիարակության հիմնադրույթների մշակումը:

Դժվար, բայց հաղթահարելի է թվում աշխարհասփյուռ հայության հետ շփումների եւ ընդհանուր հայեցակետերի միաձուլումն ու ներդրումը նոր սերնդի դաստիարակության մեջ:

3. Այս խնդիրների համաձայն սույն հիմնադրույթը ամփոփում է արծարծված բոլոր հարցերի ընդհանրացված սահմանումները, որոնք կօգնեն հասկանալ դաստիարակության խնդիրն ամբողջությամբ եւ առանձին տեսակետներով: Այդ պատճառով էլ այս աշխատանքը կոչվում է «հիմնադրույթների հայեցակետեր»՝ ենթադրելով, որ այն կռվան է, բանավեճի հայտ եւ պետք է դառնա.

ա) դաստիարակության խնդիրների աշխույժ քննարկումների սկիզբ,

բ) քննարկումների նեղ գիտական եւ մանկավարժական «արտադրամասերից» լայն «լսարանի» ուշադրության առարկա,

գ) հասարակական եւ պետական մարմինների, տարբեր աշխարհընկալումների ու գաղափարական տարբեր դիրքորոշումների ներկայացուցիչների դաստիարակության խնդրի նկատմամբ ունեցած հայացքների, հակադրությունների բացահայտման շարժառիթ,

դ) դաստիարակության խնդիրների, հատկապես դաստիարակչական հիմնադրույթների կրողների եւ ուղղությունների մշակման ոլորտում գիտական աշխույժ հետազոտությունների սկիզբ,

ե) մանուկների եւ երիտասարդների դաստիարակության համակարգի արագ վերստեղծման գործունեության սկիզբ՝ կառուցված նոր սկզբունքների, նոր բովանդակության, դաստիարակման գործընթացի առաջավոր ձեւերի եւ մեթոդների կիրառման վրա:

4. Երիտասարդության նկատմամբ անհրաժեշտ ուշադրության բացակայությունը, եւ երիտասարդության խիստ համեստ դերը չեն համապատասխանում հասարակության մեջ տեղի ունեցող փոփոխությունների բարդությանն ու չափերին: Երիտասարդությունը կարող է հասարակության կյանքում ներդնել այնպիսի բնույթի ու չափի նպաստ, ինչպիսի գաղափարների, արժեքների, գիտելիքների ու բարոյական հասկացությունների համակարգ է ներդրել նրանում այդ հասարակությունը: **Դաստիարակություն, ուսուցում եւ կրթություն**՝ ահա երեք հիմնական բաղադրիչներ, որոնցով հնարավոր է հաղթահարել Հայաստանում հոգեւոր, եւ վերջին հաշվով՝ սոցիալ-տնտեսական ճգնաժամը:

5. Ցանկացած հետազոտություն կրավորական է: Բացարձակ իրատեսությունն իդեալ է, որին հասնել իրականում հնարավոր չէ: Կարելի է խոսել միայն իրատեսության աստիճանի մասին, որը մեծ մասամբ որոշվում է հետազոտողի մեթոդաբանական տեսակետներով: **Մենք դավանում եւ քարոզում ենք իրատեսությունը, արարման ձգտումը, լավատեսությունը, հանդուրժողականությունը, այսինքն գոյություն ունեցող երեւույթների նկատմամբ ծայրահեղ դիրքորոշումների փոխարեն, հավասարակշռված եւ հեռատես դիրքորոշում հասարակության եւ պետության զարգացման նկատմամբ:** Օրգանական, ժառանգական (բնական) զարգացումը ծայրահեղություններ չի հանդուրժում: Իսկ հավասարակշռված դիրքորոշումը ժամանակի մեջ հնարավոր լավագույն եւ համապատասխան լուծում գտնելու միջոց է: Այս դիրքորոշման արդյունավետությունը միայն այն չէ, որ լավագույն կամ համապատասխան լուծումը տալիս է գործնական ամենամեծ էֆեկտը: Ոչ պակաս կարեւոր է նաեւ այն, որ լավագույն կամ համապատասխան լուծման ձգտողը չի կարող այն անել մենակ այլ պահանջ կզգա խորհրդատուների եւ ընդդիմախոսների:

բ. Խնդրի դրվածքը

Հայաստանի ներկա հասարակության մեջ դաստիարակման խնդիրը կտրուկ արդիականացնող հիմնական պատճառներից են

1) հաստատվող անձնավորության համար նոր ու վտանգավոր, փորձարարական, ծանր սոցիալ-մանկավարժական իրավիճակը:

2) Սերունդների սոցիալական ադապտացիայի մեխանիզմի եւ ավանդական արժեքների համակարգերի քայքայումը:

3) Հոգեւոր սնանկության ֆենոմենի առաջացումը, որը մասնավորապես ներկայանում է որպես ազգի հոգեւոր «կոդ»-ը ոչնչացնող ագրեսիվ տգիտություն, մերժելով ազգայինը, մեկնաբանելով այն որպես «գավառականության» դրսեւորում: Նաեւ հենց գավառականությունը:

4) Անձի նկատմամբ հասարակության պահանջների նոր համակարգի ձեւավորումը՝ թելադրված նոր սոցիալական իրականության կողմից:

5) Հասարակության մեջ արեւմտյան արժեքների ակտիվ տարածումը, աշխարհընկալման սեփական արժեքային համակարգի խեղաթյուրումը:

6) Հայ նոր սերնդի դաստիարակության դերի թերագնահատումը եւ կրթության դերի գերագնահատումը:

Հասարակությունն ավելի ու ավելի է գիտակցում, թե ուր են տանում նշված պատճառները, թե ազգի վրա որքան թանկ են դրանք նստում: Սկսում են դաստիարակչական նոր ձեւերի ու դրա դերի բարձրացման աշխույժ որոնումները: Բնականաբար այս աշխատանքն ավելի ակտիվորեն է արվում բարձրորակ մանկավարժների, մանկավարժ-հետազոտողների կողմից: Սակայն նրանք սահմանափակվում են առարկան դպրոցական կամ ստուդիական-ակումբային դաստիարակության խնդիրների դրվածքով: Իսկ ավելի հաճախ այդ որոնումներն ուղեկցվում են մասնագիտության կամ սիրված աշխատանքով դրամ վաստակելու հոգսով:

Որոնումը պետք է զգալի ընդլայնվի՝ ընդգրկելով փիլիսոփայությունը, վիճակագրությունը, հոգեբանությունը, այլ ուղղությունների ուսուցումը: Կարեւորն ընդհանուր հարցերի լուծումն է ու դրանցից մասնավորներին անցումը կանխորոշելով զարգացումը, այլ ոչ փորձերի ու սխալների մեթոդով ճշմարիտ ճանապարհի որոնումը, որի ականատեսն ենք այսօր: Դաստիարակության նոր փիլիսոփայության, նոր ձեւակերպումների, նոր հիմնադրույթների որոնման ու ստեղծման ոլորտում աշխատանքները, մեր կարծիքով, ունեն առաջնակարգ նշանակություն:

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ

հայեցակետ

գ. Աշխարհընկալումն իբրեւ դաստիարակության հայեցակետ

Աշխարհընկալումը դաստիարակության խնդրի մեկնակետն է, քանի որ ընդգրկում է վերջինիս գաղափարները եւ նպատակները: Սխեմատիկորեն կրկնենք որոշ հիմնային դրույթներ:

1. Մեր հայեցակետը փիլիսոփայական ռեալիզմն է, որի էությունը **հավասարազոր սկիզբների, նյութականի եւ իդեալականի համահավասարության եւ դրանց միասնականության ընկալումն է**: Այն թույլ է տալիս դիտել դաստիարակության խնդիրը եւ իրականացնել դաստիարակման գործընթացն աշխարհընկալման բազմակարծության շրջանակներում:

2. Հասարակության եւ անձի շահերի ավանդական հակասությունը լուծվում է ոչ թե անձի արժեքների բացարձակեցման կամ անձի նկատմամբ հասարակության ունեցած առավելության ճանապարհով, այլ նրանց շահերի համաձայնեցմամբ, եւ իբրեւ արդյունք նաեւ անձնական ու հասարակական, խմբային եւ անհատական մեկնակետերի համընկնումով: **Անձը չի պատկերացվում առանց հասարակության: Հասարակությունը անձ է ենթադրում: Սրանք զարգանում են իրար ծառայելով՝ ձգտելով սոցիալական ներդաշնակության:** Այս չափանիշների խախտումը սրանցից յուրաքանչյուրին մղում է ծայրահեղության:

3. **Կիրթ անձնավորություն** – Կիրթ լինել, նշանակում է լինել գիտակից, բարոյական: Կիրթ լինելու նշան է անձի ազատ ծառայելը վերանձնական, էական, բնական արժեքներին, ոչ թե «պրոլետարիատի շահերին», «սոցիալիզմի գործին», «ժողովրդավարական շարժմանը»: Որքան բարձր է հասարակության կողմից ընդունված արժեքը, որին ծառայում է անձը, այնքան բարձր է նրա սեփական արժեքը:

4. **Կյանքի իմաստի բացահայտման ձգտում** – Այս ձգտումն ուղեկցել է մարդկությանը եւ յուրաքանչյուր անհատի: **Այն ձգտում է - սեփական կարողությունների բացահայտման, ինքնաճանաչման, կատարյալ մարդու ամբողջականության, եւ այս ամենի արդյունքները ճաշակելու բնատուր ցանկության:** Հայ մարդու համար ձգտումները նույնն են՝ կատարյալ Հային ճանաչելու եւ կերտելու մղումով, որն սկսվում է սեփական անձի արմատների ճանաչմամբ, գնահատմամբ ու զարգացումով: Հայագիտությունը, այս իմաստով, գիտություն չէ «թանգարանային» արժեքների մասին, այլ գիտություն է այսօր ապրող մարդու մասին, որպես պատմական անցյալի շարունակողի՝ իր գիտակցությամբ, կենսափիլիսոփայությամբ, իր կենցաղավարությամբ: Արեւելագիտությունը, թրքագիտությունը, պարսկագիտությունը եւ նման այլ գիտությունները հայագիտության համար յուրօրինակ «ճյուղեր» են, հայագիտությունը զորացնող եւ հայագիտության հարցադրումներին պատասխանող: **Կատարելության ձգտումը բնատուր է եւ անհասանելի, բայց առանց այս ձգման զարգացումն անհնար է եւ կյանքը՝ անիմաստ:**

5. **Պատմասիրություն կամ ավանդասիրություն** – Ընդունելով պատմության զարգացման բազմագործոն բնույթը՝ կարծում ենք, որ պատմական գործընթացի վրա նյութատնտեսական օրենքների հետ հավասարապես ազդում են գաղափարները եւ առանձին անհատները: Հասարակության զարգացումը վերջ չունի, այդ պատճառով պատմությունը «կատարելագործված» կերպարով ավարտելու փորձերը ուտոպիա են: **Հասարակությունն իդեալներ է ստեղծում եւ ձգտում դրանց միեւնույն ժամանակ գիտակցելով, որ կատարյալ հասարակության եւ կատարյալ մարդու ստեղծումը գործնականում անհնար է:**

Ավանդասիրությունը դրսեւորվում է պատմական կերպերի, հերոսի կամ գործչի շուրջ հյուսված չափանիշների, արարքների եւ դրանց արդյունքների, կենսագործունեության եւ ստեղծագործությունների համակարգի մեջ: Հայ իրականության մեջ այս ամենը արտացոլված է բանահյուսության, մատենագրության, հարանց վարքերի, տեղանունների, պատմամշակութային արժեքների մեջ: Այստեղ են հոգի ու շունչ առնում բերդերն ու վանքերը, լեռներն ու ձորահովիտները:

դ. Քաղաքացիական հասարակության դաստիարակման գաղափարախոսությունը

1. Դաստիարակությունը եւ կրթությունը ենթադրում են գաղափարախոսության առկայություն, որով որոշվում է «ի՞նչ սովորեցնելը եւ ի՞նչ դաստիարակելը», «ինչպե՞ս սովորեցնելը եւ ինչպե՞ս դաստիարակելը»: Խոսքը քաղաքական «մարքսիզմ-լենինյան» կամ «բուրժուական» տիպի գաղափարախոսության մասին չէ: Հայաստանը, հայ ժողովուրդը նորից թույլ չի տա իրեն միակողմանիորեն աշխարհին նայել դասակարգային պայքարի եւ նմանատիպ այլ դավանանքների պրիզմայով: Միաժամանակ դաստիարակության գաղափարախոսության կողմնորոշումը չի կարող կուսակցական լինել: Իսկ պետությունը չի կարող զարգանալ քաղաքագիտության դասագրքերի սերտմամբ:

Կողմնորոշումը (կողմնորոշում ասելով հասկանում ենք առկա գաղափարական հոսանքներից որեւէ մեկի ընտրություն, կամ դրանց հանրագումարով ստեղծված նոր ճանապարհի ընտրություն), **որպես սոցիալ-հոգեբանական արժեքների համակարգ, առաջին հերթին ունի դաստիարակման հայ գաղափարախոսության ուղղվածություն, եւ պետք է ունենա ազգային պաշտոնական կարգավիճակ, պահպանվի հասարակության անդամների կողմից եւ կարողանա հաղթահարել հասարակության զարգացման ճանապարհին հանդիպող գաղափարների համակարգերը: Պետք է պաշտպանվի օրենքով, ընդունվի որպես միասնականության սկիզբ եւ հասարակության ու պետության ամբողջականության գրավական, որպես դեպի առաջ տանող շարժման գլխավոր ուղղություն եւ նպատակ:**

2. Նոր սերունդների դաստիարակության գաղափարախոսությունը զարգանում է, որպես գաղափարների եւ սկզբունքների հանրագումար: Դրանք են կազմում Հայաստանի հասարակության զարգացման իրական հիմունքները:

Սկզբնական է համարվում այն դրույթը, որ հասարակությունն իրենից ներկայացնում է **համերաշխ մարդկանց ամբողջություն**, որը կառուցված է հետեւյալ դրույթների վրա.

– **անձի, որպես հասարակության հիմքի ազատ բնույթից, ամուր եւ ուժեղ պետական-քաղաքացիական գիտակցությամբ ու ձգտումներով.**

– **հասարակության, որպես մարդկանց կազմակերպված միության հիմնված համաձայնության եւ համերաշխության վրա, որպես զարգացման եւ ներքին հակասությունների հաղթահարման գլխավոր սկզբունք.**

– **հասարակության եւ անձի փոխհարաբերությունների հիմնված անձնական եւ հասարակական շահերի համաձայնեցման վրա.**

– **պետության (որպես ազգի ինքնավար կազմակերպության), որը կազմակերպում եւ ապահովում է նրա անկախությունը, բարեկեցությունը, զարգացումը եւ ստեղծագործ ներուժի ու կարողությունների կենսագործումը:**

Հասարակության զարգացման հիմքում պետք է դրված լինեն ազատության, մարդասիրության, արդարության, ժողովրդավարության, իրավունքի, աշխատանքի, օտարացման չենթարկվող սեփականության սկզբունքները:

Հասարակության «հոգեւոր սնանկության» գնահատականներն առաջանում են ոչ թե միասնության չափանիշից, այլ հասարակության մեջ այս կամ այն խմբության տեսակարար կշռի առկայությունից: Այս իմաստով նույնիսկ աղետային իրավիճակներում հայ հասարակությունը չպետք է կորցնի իր մարդկային դեմքը, այլ ընդհակառակը, պետք է ձեռք բերի: Գիտակցության մեջ այն պետք է լինի կյանքի բոլոր հիմքերի հիմքում: Այդպիսին են եղել ձգտումները Մարդու բարոյական եւ իմացական նկարագրի ողջ տեսածիրում եւ այդպես էլ մնալու են, սկսած ժողովրդական հեքիաթների եւ Էպոսի սիրված հերոսների նկարագրից, վերջացրած այսօրվա յուրաքանչյուր գործչի գնահատման սանդղակի չափանիշներից: Եվ այս ամենը պետք է դրված լինի հատկապես կրթության, հոգեւոր եւ

բարոյական դաստիարակության ոլորտներում: Անհրաժեշտ է դաստիարակության հայեցակետի փոխարինում, ընդունված կանոնների **սերտման-պարտադրման դրվածքների փոխարեն մարդասիրական գաղափարները** եւ կողմնորոշումները առաջին պլան մղելով: Ընդունելով մարդուն իբրեւ կատարելության ձգտող էակի, իսկ հայ մարդու իդեալը իբրեւ ձգտման ազդակ:

Դաստիարակության գործընթացի մարդկայնությունը ենթադրում է պայմանների մի ամբողջ շարք, որոնց մեջ առաջին հերթին նշենք հետեւյալները

ա) Երիտասարդի **անձի ընդունումն իբրեւ արժեք, հարգանքն առանձնահատկության**, յուրաքանչյուր անհատի **յուրօրինակության** նկատմամբ:

բ) Հասարակության կողմից նոր սերնդի (երիտասարդության որպես հայ մշակույթի եւ հայ մարդու անձնական կյանքի կերտման ինքնորոշման, ինքնահաստատման, ինքնաիրագործման սուբյեկտների) զարգացման համար անհրաժեշտ պայմանների եւ միջավայրի ստեղծում:

գ) Նոր սերունդների սոցիալական եւ բնական միջավայրերի, առողջության, արժանիքների եւ իրավունքների պաշտպանություն եւ պահպանում:

դ) Դաստիարակման գործընթացը կրողների հաղորդակցությունը համամարդկային եւ ազգային մշակույթի արժեքների հետ, հասարակության մեջ հոգեւոր մթնոլորտի ստեղծումը:

ե) Դաստիարակների եւ դաստիարակվողների, ծնողների եւ երեխաների, ուսուցիչների եւ աշակերտների, դասախոսների եւ ուսանողների եւ այլ միջանձնական հարաբերությունների արժանավայել դրվածքի ստեղծում՝ հիմնված կարեկցանքի, հանդուրժողականության, համբերատարության, գթասրտության, ուշադրության եւ բարության վրա:

Մարդասիրությունը թույլ է տալիս եւ պահանջում է իրականացնել երիտասարդության տարբերակված դաստիարակություն հաշվի առնելով տարբեր սոցիալական շերտերի եւ խմբերի շահերն ու առանձնահատկությունները: Այն նաեւ ընդգրկում է գաղափարներ, որոնց հիման վրա կձեւավորվեն անցումային շրջանին ու նոր Հայաստանի կառուցմանը հատուկ պայմանների նկատմամբ **կենսունակ անձի ընդհանուր հոգեբանական եւ քաղաքացիական հատկությունները**:

3. **Միասնության եւ առաջընթացի գաղափարը դաստիարակման նոր գաղափարախոսության կարեւոր տարրն է**, որը հատուկ է հայկական զարգացմանը եւ հաշվի է առնում ասիական եւ եվրոպական ժողովուրդների մշակութային տարրերը ունենալով եվրասիական մշակույթի զարգացմանը բնորոշ անկրկնելի առանձնահատկություններ: Այս գաղափարը կազմում է երիտասարդ սերնդի ինքնագիտակցության ձեւավորման հիմքը («խառնվածքով ասիացի, մտածողությամբ եվրոպացի»):

Հայաստանն ինքնատիպ օրգանական աշխարհ է, որն անցնում է պատմական ինքնուրույն ճանապարհով, պատմականորեն ձեւավորված միություն է, շատ արհավիրքների եւ մաքառումների «ճամփորդ», որոնք երկար հազարամյակների ընթացքում ամրացրել ու բյուրեղացրել են ազգային առանձնահատկություններն ու արժեքները: Հասարակությունն իր երկու հատվածներով (սփյուռք եւ հայրենաբնակ) չի կորցրել իր մշակութային միասնությունը, ավելին՝ կապված է այդ մշակույթի, հոգեւոր ձգտումների, պետական եւ տնտեսական շահերի ընդհանրությամբ, պատմական անցյալով եւ ապագայի միասնական ձգտմամբ:

Հայ ժողովուրդը բարդ, ինքնատիպ միասնական ազգ է: Սա է ճշմարտությունը, որն այսօր պետք է ապրի եւ հաստատի:

Հայի ազգային զգացողությունը սերն է պատմական կերտածի եւ հայի ստեղծագործ ուժի նկատմամբ, հավատը իր հոգեւոր կոչման եւ հարատեւության նկատմամբ, իր արարչագործ ներուժի ծաղկման կամքն է, այդ սիրուց, հավատից ու կամքից ծնվող արարքների համակարգն է, նրան ծառայելու մեծ ցանկությունը՝ իր հավասարազոր տեղի եւ դերի գիտակցությամբ աշխարհի մյուս ազգերի հարեւանությամբ: Ազգայինը չի բացառում համամարդկայինը: Իսկ մարդկությանը ծառայելն իրականացվում է ազգայինի միջոցով:

Հայաստանի զարգացման ներկա փուլում «ներմուծվող» գաղափարները, արեւմտյան արժեքները եւ «մաքուր» ձեւով ժողովրդավարության տարբերակները, որոնք հավակնում են հայ երիտասարդության դաստիարակման հիմքերի դեր ստանձնել, չեն կարող ընդունվել, քանի որ դրանք առաջացել եւ ձեւավորվել են հենվելով անձի այլ եվրոպական եւ ամերիկյան տիպի վրա, այդ երկրների մշակույթի եւ սովորույթների վրա: Այսօր հասարակական գիտակցության մեջ արժեքային համակարգը մեղմ ասած լավագույն վիճակում չէ, եւ ակնհայտ է, որ այդ գիտակցության ձեւավորումն այսուհետ ինքնահոսի թողնելն անթույլատրելի է: Պատիվը, պարտքը, կարգապահությունը, ինքնազոհությունը հատկություններ են, որոնց պահանջն այնքան մեծ է, որքան մեծ է դրանց պահանջարկը: Երիտասարդության մեջ պահանջի ու պահանջարկի հեռացումը անկասկած խոսուն պետք է լիներ: Սակայն անգամ հայացքն իսկ ստիպում է ասել, որ անտարբերությունը բարոյահոգեբանական արժեքների մաշվածքն անհանգստացնող է: **Մեր ժամանակներում, երբ խոսքը վերաբերում է Հայաստանի զարթոնքին ու հզորացմանը, երիտասարդության ազգային գիտակցության բարձրագույն արտահայտությունը պետք է լինի հայրենիքին կամավոր ծառայելու գաղափարը:** Ներկա երիտասարդությունը մեծամասամբ պատրաստ չէ դրան: Դաստիարակման նոր գաղափարախոսությունը պետք է երիտասարդի մոտ **հայրենասիրություն առաջացնի, ոչ թե պարտադրի**: Սա Հայաստանի զարգացման հիմնարար խնդիրն է, որի լուծմանը պիտի տանի դաստիարակման ողջ համակարգի բովանդակությունը եւ գործունեությունը:

4. Մեր կարծիքով գաղափարների եւ սկզբունքների նշված հանրագումարը, դրանց հետագա պարզաբանման դեպքում կարող է երիտասարդ նոր սերունդների դաստիարակման հայկական կենսունակ գաղափարախոսություն լինել: Միեւնույն ժամանակ այդ գաղափարները, դրույթներն ու սկզբունքները բոլոր քաղաքական ուժերի համար կարող են ներկայանալ որպես լայն ու ընդհանուր ընտրության հնարավորություն, եւ դրանով բոլոր սոցիալական շերտերի ու խմբերի համար կարող են ծառայել որպես ժողովրդավար հասարակության իդեալ: Հայաստանի ողջ երիտասարդ սերնդի դաստիարակման միասնական գաղափարախոսություն:

Միասնական գաղափարախոսությունն անհրաժեշտ է ոչ որպես անձի վրա գաղափարական ճնշման միջոց, հասարակության որեւէ խմբի կամ որեւէ սոցիալական շերտի շահերին համապատասխան ողջ երիտասարդության դաստիարակման միջոց, այլ որպես հասարակությունը ներձուլող եւ միասնական դարձնող միջոց (որը թույլ կտա նրան գրավել արժանի, առաջավոր տեղ համաշխարհային հասարակության մեջ):

Դաստիարակման հայկական գաղափարախոսությունը գաղափարների համակարգ է, որը միաժամանակ պատասխանում է հասարակության եւ անձի արմատական, իրական շահերին եւ նրանց այնպիսի փոխհարաբերություններին, երբ հասարակությունը ապահովվում է նոր սերունդներին դաստիարակության դրվածքով եւ իրականացման պայմաններով: Իսկ երիտասարդ սերունդը եւ անձը ինքնարժեւորվում են, ինքնահաստատվում, դրսեւորվում եւ առաջարկված պայմաններում ինքնադաստիարակվում են իրենց իսկ աշխույժ գործունեությամբ:

Դաստիարակության գաղափարախոսությունը կոչված է նպաստելու անհատի գիտակցության մեջ Հայաստանի զարգացման ընդհանուր ուղղություններին համապատասխան փոփոխությունների ներդաշնակությանը:

հայեցակէտ

Ե. Դաստիարակության նպատակը

1. Դաստիարակության նպատակը գաղափարախոսության դաստիարակչական ողջ համակարգի գործունեության գլխավոր հարցն է: Նպատակների մեջ արտահայտվում են փիլիսոփայական, բարոյահոգեբանական, տնտեսական, քաղաքական, իրավական և գեղագիտական պատկերացումները «իդեալական» **քաղաքացու և հասարակության** մասին, որոնցով մարդն ապրում ու գործում է: Դաստիարակչական պետական-հասարակական համակարգի նպատակը պետք է լինի այդ պատկերացումները բավականաչափ որոշակի և միևնույն ժամանակ բազմակողմանի ներկայացնելը, արտահայտելու համար միջավայր ստեղծելը: Սա հատկապես կարևոր է այսօր, երբ, կապված հասարակության խորացող տնտեսական, սոցիալական, հոգևոր և կրթական ճգնաժամների հետ, ստեղծվել են ամենատարբեր պատկերացումներ մարդու և հասարակության մասին, քանդվել են տարբեր սոցիալական, խմբային և անձնական շահեր: Եվ այս քանդումները ստեղծել են մի կողմից մենաշնորհության (գոռոզության), մյուս կողմից խաբվածության և վիրավորվածության (մերժվածության) ախտանիշներ ունեցող տրամադրություններ:

Վերջին տարիների ընթացքում լույս աշխարհ եկան բազմաթիվ կուսակցություններ և հասարակական կազմակերպություններ, որոնք իրենց առջև դնում են ամենատարբեր նպատակներ և համապատասխանաբար մեկնաբանում են նոր սերունդների դաստիարակման նպատակները: Այդ նպատակները շատ հաճախ հակասում են կրթության և դաստիարակության պետական՝ մեր պատկերացրած, համակարգի նպատակներին: Կուսակցությունները և հասարակական կազմակերպությունները, լինելով քաղաքականապես կողմնորոշված, ձգտում են տալ երիտասարդությանը այնպիսի արժեքներ և ուղղվածություն, որոնք համապատասխանում են իրենց խնդիրներին, դիտում են երիտասարդությանը որպես նպատակներին հասնելու միջոց և ամենաքիչն են մտածում երիտասարդ սերնդի, անհատի՝ որպես այդպիսինի, զարգացման մասին:

2. Ձևակերպելով դաստիարակման նպատակը, հարկավոր է հաշվի առնել, որ ներկայիս Հայաստանում իրականում կան և երիտասարդության հրապուրանքների համար պայքարում են հասարակական կազմակերպություններ, որոնք դասակարգվում են ըստ իրենց բնույթի, ըստ իրենց քարոզած հիմնական գաղափարների:

Պետական (հիմա՝ համազգային) շահերը պահանջում են, որ իրենց ամբողջության պահպանման, դաստիարակչական գործընթացների կարգավորման համար մտահոգված հասարակությունն ու պետությունն օգնեն երիտասարդությանը կողմնորոշվել պայքարող և դաստիարակող ուժերի իրական համապատասխանությամբ, տարբերել իսկական արժեքները կեղծերից, արժանի նպատակները անարժաններից: Երիտասարդական պետական քաղաքականության հիմնական խնդիրներից է ստեղծել ճիշտ կողմնորոշումների միջավայր և աջակցել երիտասարդական նախաձեռնություններին, երիտասարդական ավյունն ու եռանդը մղել պետության զորացմանը, դրանով նաև նոր սերնդին ապահովել բարեկեցության պայմաններով ու երաշխիքներով: Անուշադրությունը, չհամակարգված, աննպատակ գործունեությունն այս ոլորտում երիտասարդությանը պետք է տանի կամ քաղաքական մոլորության, կամ քաղաքացիական գիտակցության:

3. Դաստիարակության նոր հիմնադրույթը ենթադրում է անձի շահերին և անձի նկատմամբ հասարակության պահանջներին համապատասխանող դաստիարակչական նպատակների ձևակերպում: Սովորաբար՝ որպես դաստիարակման նպատակ դիտվում է անձի ձևավորումն առկա կամ ոչ առկա կերպարի (հասարակության զարգացման պատմական ժամանակահատվածին բնորոշ երիտասարդ մարդու իդեալ) համապատասխանությամբ: Հասարակությունը պահանջում է իր զարգացման մակարդակին ու առաջադրած խնդիրներին համապատասխան սերունդ:

Խորհրդային իշխանության զարգացման տարբեր ժամանակահատվածներում որպես նպատակ դիտվում էին այնպիսի իդեալներ, ինչպիսիք են «կոմունիզմի շինարար», «համակողմանի զարգացած անհատ» մոդելները, որոնք էլ որոշում էին դաստիարակման գործընթացի բովանդակությունը և ուղղվածությունը: Ժամանակի դաստիարակչական համակարգը դրանց կյանքի կոչեց:

4. Դաստիարակման հիմնական կողմնորոշիչ գործոնը Հայաստանի քաղաքացի իդեալի՝ հասարակության կողմից ընդունված կերպարի, նրա ստեղծագործական ջիղի և կյանքի նկատմամբ դիրքորոշման պատկերացումն է: Այդ իդեալը ներառում է այնպիսի բնորոշիչ գծեր, ինչպիսիք են սերը երկրի հանդեպ, հավատը Հայաստանի հաջողությունների և մեծության նկատմամբ, մտահոգությունը հայրենիքի միասնականության և ապագայի մասին, նվիրվածությունը մարդասիրական գաղափարներին, ազատությունը և ժողովրդավարությունը, սեփական հաջողությունների ձգտումը և այլն: Միևնույն ժամանակ այդ իդեալը տարբերակվում է խավերի պատկերացումներում: Ակտիվության և հայրենիքին ծառայելու գործում այս կամ այն խավի նկատմամբ ունեցած կոնկրետ պատկերացման և նրա հնարավորությունների բնույթով, սեփական նպատակներին հասնելու միջոցներով: Սրանք որոշվում են տվյալ ընտանիքի բարեկեցության մակարդակով, իսկ սոցիալական կողմնորոշման տարբերությունները պայմանավորում են կրթական ծրագրերի, դպրոցների տիպերի և դաստիարակության ողջ գործընթացի ընտրությունը:

5. Հայաստանի մեր օրերի «իդեալական» երիտասարդ քաղաքացուն բնորոշ պետք է լինի

ա). **հաջողության ձգտելը,**

բ). **նվիրվածությունը ազգային գաղափարին (երազանքին),**

գ). **հաղթանակելու կամքը,**

դ). **սեփական գործունեության պատասխանատվությունը ստանձնելու կարողությունը:**

Այս դեպքում բոլոր արժեքավոր կողմնորոշումների գլխավոր, համակարգիչ տարրը հաջողությունն է, առաջընթացը: Կարող են փոփոխվել հաջողության հասնելու միջոցների նկատմամբ պատկերացումները, բայց ինքը՝ հաջողությունը, կմնա կյանքի ձգտումների հիմքում: Հայաստանը կարիք ունի մարդկանց, ովքեր հավատում են պայմանների նկատմամբ հաղթանակին, երազում են տեսնել հզոր և հարուստ, մեծ և նոր Հայաստանը, ուր իրենք կլինեն կյանքի և իրենց իրավունքների տերերը: Հզոր Հայաստանի մասին երազանքն ազգի նշանաբանն է, իսկ այդ երազանքի համար պայքարող ու հաջողության հասնող մարդիկ՝ ազգի հպարտությունը և ձգման կերպարները:

Հասարակությունը յուրաքանչյուրին շահելու հնարավորություն է տալիս: Եթե չես կարողացել օգտվել դրանից, մեղադրիր միմիայն քեզ: Այսպիսին է «դեպի վեր», դեպի բարեկեցություն տանող ուղու տրամաբանությունը, (սա է հայի ազգային բնավորության փոփոխման միջոցը): Այսպիսին է շուկայական օրենքների և ազատ մրցակցության դաժան, բայց իրական արդարությունը:

6. Իդեալի համեմատ դաստիարակման նպատակը մարմնավորվում է իրական, սոցիալապես կայուն անձի ձևավորման մեջ, որը նոր սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական պայմաններում ընդունակ կլինի զգալի նպաստ ներդնել հասարակության վերաձևավորման և ինքնահաստատման գործում: Դաստիարակման հիմնադրույթը որոշում է երիտասարդության դաստիարակման նպատակային դրվածքները հասարակության մեջ տեղի ունեցող փոփոխություններին համապատասխան՝ կողմնորոշվելով ապագայի մասին գոյություն ունեցող պատկերացումների վրա: Որպես անցումային շրջանի պայմանները հաշվի առնող և որոշակի հեռանկարներ ունեցող դաստիարակության համակարգի նպատակ առաջարկվում է **հասարակության և ինքն իր հանդեպ մարդասիրությամբ ու արժանապատվությամբ լցված կենսունակ անհատի ձևավորումը:**

7. Սոցիալ-քաղաքական կարգի փոփոխումը, կյանքի նոր պայմանները անձին թելադրում են նոր պահանջներ և դրանով հրատերոեն և ճշգրտորեն կերտում են նոր անձ, նոր դիրքավարքի ու գործունեության նոր ձևեր հասարակության զարգացմանը համապատասխան: Հասարակության պահանջների համակարգի և անհատի առանձնահատկությունների հակասությունները պետք է ճշտվեն դաստիարակության համակարգի միջոցով:

8. Պահանջների նոր համակարգի և անձի հնարավորությունների ու ընդունակությունների միջև եղած խորը հակասությունն անհրաժեշտություն է առաջացնում երիտասարդի և երիտասարդ ողջ սերնդի մոտ ձևավորելու **կենսունակության** հատկություն: Կենսունակության դաստիարակման հարցի նկատմամբ դրվածքի անհրաժեշտությունը թելադրված է նրանով, որ ժամանակակից երիտասարդ սերունդը գտնվում է գաղափարական, սոցիալ-տնտեսական ծայրաստիճան անկայունությամբ և անորոշությամբ բնորոշվող բնական և սոցիալական անսովոր ծանր պայմաններում:

Կենսունակությունը մարդու (սերնդի) ունակություն է, «ծանր» և վտանգավոր սոցիալական ու բնական պայմաններում զարգանալու և հոգեպես աճելու, կենսաբանորեն և սոցիալապես ոչ պակաս կենսունակ հետնորդներ աճեցնելու և դաստիարակելու կարողություն:

Կենսունակ անձի խնդիրն անհատ դառնալու, սեփական աշխարհայացքի ձևավորման, արժանապատվության, ինքնահաստատման, սեփական ունակությունների և ստեղծագործական հնարավորությունների կենսագործման մեջ է՝ այդ ճանապարհին հեռու մնալով «ավերածություններից», արմատականությունից՝ կողմնորոշվելով հասարակության և սեփական շահերի գիտակցությամբ: Կենսունակությունը ենթադրում է անձի (սերնդի) բարձր սոցիալական ակտիվություն, որն ուղղված է արտաքին բնական ու սոցիալական միջավայրի վերակազմավորմանը և դրված նպատակներին համապատասխան սեփական անձի ձևավորմանը:

Սոցիալ-մշակութային տեսանկյունից կենսունակությունը երևակում է, թե պատմական տվյալ փուլում անհատը կամ սերունդը որքանով է կարողանում պատասխանել հասարակության կոնկրետ հարցադրումներին և թե որքանով կարող

digitised by A.R.A.R.@

հայեցակետ

է պատասխանատու լինել այդ հասարակության ապագայի համար, միաժամանակ նաեւ անցյալի, նախնիների հիշատակի առջեւ:

Գ. Կենսունակ անձի մոդելը

Առաջարկված հիմնադրույթի հիմամբ կարելի է ստեղծել ժողովրդավարացման գործընթացի մեջ գտնվող հասարակության կենսունակ անձի «նախագծային մոդելը»: Ներկա հասարակությունն իր էությամբ պետք է դիտել, որպես պլանային տնտեսությամբ, ղեկավարման տոտալիտար ռեժիմով եւ սոցիալական կառուցվածքով «միատար» (հավասարեցված) հասարակությունից – շուկայական տնտեսությամբ առաջնորդվող, սոցիալական կառուցվածքով ներհակ (ներքին հակասություններով) ժողովրդավարության անցնող, անցումային հասարակություն: Եվ ուրեմն այդ հասարակությանը պատկանող մարդը որոշ չափով պետք է օժտված լինի անձնական հակասություններով եւ քաղաքացուն բնորոշ առանձնահատկություններով:

Կենսունակ անհատի առաջարկված ռազմավարական բնորինակը (ոչ հեռու ապագայի երիտասարդ մարդը) պետք է օժտված լինի անձնական եւ քաղաքացիական հետեւյալ հատկություններով

– **հեշտ հարմարվի (ոչ թե հաշտվի) կյանքի փոփոխվող պայմաններին, կարողանա կողմնորոշվել տնտեսական, սոցիալ-քաղաքական իրավիճակում՝ պահպանելով սեփական աշխարհընկալումը, մարդասիրական իդեալները եւ արժեքները.**

– **լինել սոցիալապես աշխույժ, նորին ուղղված որոնումների ձգտումներով եւ անսովոր իրավիճակներում կյանքի խնդիրներին ու հարցադրումներին լավագույն լուծումներ տալու ընդունակություններով.**

– **ունենալ անհատական չափավոր դրվածք, ուշադրություն սեփական անձի, սեփական շահերի եւ պահանջների նկատմամբ, օժտված լինել նախաձեռնողական մտածողությամբ եւ կյանքի նկատմամբ գործնական վերաբերմունքով.**

– **պահանջկոտ լինել կյանքի նպատակների եւ հաջողությունների նկատմամբ, ընդունակ լինել կայացնել ինքնուրույն լուծումներ, ձգտել եւ իրականացնել մտավոր կարողությունների ու մասնագիտական հատկությունների անընդհատ զարգացում.**

– **լինել սահմանադրությանը եւ օրենքներին ենթարկվող, սոցիալապես պատասխանատու, օժտված լինել ներքին ազատության հասուն զգացողությամբ եւ սեփական արժանիքների ու արժանապատվության գիտակցմամբ, իրատեսությամբ, ինքնագնահատման եւ մյուսների հետ մրցակցելու ընդունակությամբ.**

– **ունենալ Հայաստանի քաղաքացու ազգային-պետական ինքնագիտակցություն, լինել հայրենասեր, Հայաստանի հզորացման գաղափարին նվիրված, հայրենյաց շահերի պաշտպանման եւ պետականության կայացման համար պայքարող անձ:**

Բացի այս ամենից, կենսունակ յուրաքանչյուր երիտասարդ պետք է կարողանա հասկանալ եւ պատրաստ լինել պաշտպանելու սեփական սոցիալ-տարիքային, մասնագիտական, սոցմշակութային, խավային շահերը եւ սոցիալական այն հանրության շահերը, որին պատկանում է ինքն իր ծագումով եւ սոցիալական կարգավիճակով:

Է. Դաստիարակման խնդիրները

Դաստիարակման ընդհանուր նպատակն իրագործվում է կոնկրետ խնդիրների միջոցով, որոնցից ավելի էական են հետեւյալները

– անձի կողմնորոշումը մարդասիրական դրվածքի եւ կյանքի գիտակցված արժեքների նկատմամբ, հասարակության նոր սոցիալ-քաղաքական եւ տնտեսական պայմաններում սեփական դերի եւ գործունեության նպատակների որոշումը, ինքնագիտակցության եւ մարդասիրական ձգտումներով բարձր պահանջների ձեւավորումը.

– ազգային-պետական ինքնագիտակցության, քաղաքացիության, հայրենասիրության, օրենքի եւ իրավակարգի նկատմամբ հարգանքի, ներքին ազատության եւ սեփական արժանիքների ու արժանապատվության գիտակցության ձեւավորումը.

– երիտասարդության կողմից համամարդկային եւ ազգային մշակութային արժեքների յուրացումը, գեղագիտական արժեքների եւ ճաշակի ձեւավորումը, հոգեւոր մշակութային արժեքների ստեղծման եւ տարածման ձգտումը, հասարակության մշակութային կյանքին մասնակցելու պահանջների դաստիարակումը.

– երիտասարդության հաղորդակցումը համաշխարհային գիտամշակութային նվաճումների հետ, ազգային ավանդույթների եւ սովորույթների հետ: Գաղափարական արժեքների, պատվի եւ խղճի համակարգերի հետ սեփական գործունեությանը գնահատական տալու ընդունակության դաստիարակումը.

– ունակությունների դրսեւորումը եւ զարգացումը, դրանց հիման վրա կարողությունների, անձի անհատականության ձեւավորումը, ստեղծագործական ներուժի եւ ինքնակատարելագործման ձգտումը.

– աշխատանքի, որպես կյանքի առաջին անհրաժեշտության, կյանքի բարձրագույն արժեքի եւ կյանքում հաջողության հասնելու հիմնական միջոցի, նպատակաուղղվածության եւ նախաձեռնության, գործունեության բոլոր ոլորտներում մրցունակության դաստիարակումը.

– ֆիզիկական դաստիարակության եւ առողջ ապրելակերպի անհրաժեշտության դաստիարակումը, ընտանիքի ստեղծման, ցեղի շարունակման, նյութական ապահովության, նոր սերնդին մարդասիրական եւ ժողովրդավարական ոգով դաստիարակման ձգտումը:

Ազգային մշակույթի յուրացման հարցում երիտասարդության խնդիրներից մեկը խոսքի կուլտուրայի ձեւավորումն է, որն առանձնապես կարեւոր է հիմա, երբ առկա են բազմաթիվ բացասական երեւույթներ, ինչպիսիք են խոսքի աղավաղումը, ժարգոնի, օտար բառերի եւ շարահյուսական պատճենումների գործածումը: Այս խնդիրն առաջին հերթին հարկավոր է լուծել նախադպրոցական եւ դպրոցական մակարդակներում, եւ հատուկ ուշադրություն դարձնել զանգվածային լրատվության միջոցների աշխատանքին:

Կենսունակ սերնդի դաստիարակման նպատակների եւ խնդիրների դրվածքը ենթադրում է, որ դրանք պետք է վերաբերվեն Հայաստանի ողջ երիտասարդությանը (առանց բաժանելու սոցիալական խմբերի կամ «տանիքների հովանավորության»), քանի որ յուրաքանչյուր երիտասարդ օժտված է անձնական, բարոյահոգեբանական ու քաղաքացիական առանձնահատկություններով, որոնցով պայմանավորված է վերջինիս կենսունակությունը:

Ը. Դաստիարակության սկզբունքները

Դաստիարակության նոր հիմնադրույթի հիմնական սկզբունքների մեջ առանձնանում են հետեւյալները

– **մարդասիրություն** – դաստիարակվողների նկատմամբ, որը ենթադրում է վերաբերմունք երիտասարդի անձի նկատմամբ, որպես արժեքի.

– **ոգեղենություն** – առկա է ձեւավորվող տարիքում կյանքի իմաստային եւ հոգեւոր կողմնորոշման, մշակութային արժեքների ստեղծման եւ յուրացման անհրաժեշտության, մարդասիրական գաղափարների, համամարդկային նվաճումների պահպանման, հայ քաղաքացու մտածելակերպի եւ մտավոր կարողությունների ձեւավորման հարցերում.

– **ժողովրդավարություն** – ենթադրում է այնպիսի սերնդի դաստիարակում, որն ունակ է ոչ միայն արդյունավետ իրականացնել ժողովրդավարական գործընթացը երիտասարդական ռեֆորմների միջոցով, այլ նաեւ իրագործել դաստիարակման ամբողջ համակարգի ժողովրդավարականացում:

Ենթադրում է նաեւ միահեծան գաղափարախոսությամբ եւ դաստիարակվողի վրա պարտադրող ազդեցությամբ համակարգից անցումը դաստիարակի եւ դաստիարակվողի համագործակցության վրա հիմնված մանկավարժության համակարգին:

– **հայրենասիրություն** – երիտասարդության **ազգային ինքնագիտակցության եւ արժանապատվության** ձեւավորումն է, որպես երիտասարդ սերնդի կենսունակություն, Հայաստանի ամբողջությունը, սերունդների միջեւ կապը, բոլոր ուղղություններով ազգային մշակույթի յուրացումն ու զարգացումը ապահովող հիմնական պայման.

– **մրցունակություն** – դրսեւորվում է, որպես ժողովրդավար հասարակության տնտեսական ազատության եւ ազատ գործարարության յուրահատկություն եւ ենթադրում է նոր համապատասխան տիպի երիտասարդի անձի ձեւավորում, որն ընդունակ է հորիզոնական եւ ուղղահայաց զարգացման ընթացքի, գործունեության տեսակների փոփոխման, նոր մասնագիտություններ յուրացնելու, մրցակցային բարդ պայքարի պայմաններում արդյունավետ լուծումներ կայացնելու.

– **հանդուրժողականություն** – ենթադրում է բազմակարծություն, հայացքների բախում: Երիտասարդության դաստիարակության հիմնական սկզբունքներից մեկը հանդուրժողականությունն է՝ այլ մարդկանց տեսակետների նկատմամբ, նրանց շահերը հաշվի առնելու, այլ մշակույթների, կյանքի այլ դրվածքի, մարդկանց ամենօրյա փորձի շրջանակներում չտեղավորվող, սակայն օրենքների շրջանակներից դուրս չեկող վարքի նկատմամբ.

– **անհատականացում** – ենթադրում է, որ անձը ժողովրդավարական բարեփոխումների պայմաններում ստանում է իր անհատական հատկությունների դրսեւորման ազատություն ողջ աշխարհում, կենտրոնանում է սեփական շահերի եւ պահանջների վրա, եւ դրա հաշվին ձեւավորվում են ոչ միայն ապրելու, այլեւ ստեղծագործական կարողություններն արագորեն դրսեւորելու ունակությունները: Դաստիարակության համակարգը պետք է ուղղված լինի ոչ թե միջակ, այլ **անհատապես կողմնորոշված, յուրաքանչյուրի ունակություններն ու հնարավորությունները հաշվի առնող անձի ձեւավորմանը.**

– **այլընտրանքի հնարավորությունը** – ընդգրկում է ոչ միայն դաստիարակչական հաստատությունների տեսակների բազմազանությունը, այլ նաեւ դաստիարակման բովանդակության եւ տեխնոլոգիայի բազմաթիվ տարբերակներ, որոնք իրենց հերթին ուղղված են անձի կողմից ոչ միայն նախորդ սերունդների, նրանց իդեալների եւ արժեքների, անցյալի տեսլապատկերի ստեղծմանը, այլ նաեւ սեփական հայացքների, կարծիքների, արժեքների զարգացմանը, առաջավոր լուծումների ընդունմանը, անսովոր, չնախատեսված իրավիճակներում գործելու պատրաստակամությանը:

digitised by A.R.A.R.@